

KERTÜNK, HÁZUNK, OTTHONUNK

A sorozat szerkesztője
DR. SÁRKÁNY PÁL

Budapest, 1987

Mitsui Sen

A JAPÁNKERT TITKAI

Mezőgazdasági Kiadó

Lektorálta
BALOGHNÉ DR. ORMOS ILONA
DR. FERENCZY LÁSZLÓ

© Mitsui Sen, 1987

ISBN963 232 479 X
ETO 635 9 (520)
ISSN 0324-3176

Bevezető

Először én is a hagyományos módon akartam könyvem megírni a japán kerttervezésről, követve a megszokott módszert: szépen sorra veszem a különböző kerttípusokat, és azokat részletesen ismertetve próbálok képet adni a japán kertművészetről. Ilyen típusú könyvet azonban már nagyon sokat írtak.

Azt hiszem azoknak, akik a japán kertművészet tanulmányozásán keresztül szeretnék egy kicsit többet tudni a japán életről, kultúráról, mentalitásról, nem a japán kerttípusok egyenkénti részletes ismertetése nyújt a legtöbbet.

A japánkerttről mint művészi alkotásról, a kert tervezéséről úgy szeretném könyvem megírni, hogy olvasóm a japán kertművészet lényegét érezze meg. Megismerve a japánkert szellemét, a kertkialakítás elveit, lehetőség adódik arra, hogy ezeket az elveket alkalmazni lehessen a magyar adottságok között is. Megpróbálom több gyakorlati példán bemutatni, hogyan lehet a magyar valósággal harmonizáló, japán típusú kertet kialakítani.

A kert az ember testi és lelki kiteljesedését segíti elő. Az ember környezetéből kertje tükrözi legerősebben gazdája jellemét. Az emberek számára igazán jó és megnyugtató környezethez a lakáson kívül feltétlenül szükséges a természetet közel hozó kert is.

A házat és kertjét egy egységként szemlélve, összhangban kell megtervezni. Könyvemmel ehhez szeretnék segítséget nyújtani.

Remélem, a kertkialakításhoz hasznos gondolatokat tudok adni azoknak, akik nagyon szeretik kertjüket.

A szerző

A kert mint művészi alkotás

A kert művészi megalkotása nagyon különleges, a legösszetettebb feladatok egyike. Soha nem befejezett, végleges alkotás. Térben és időben állandóan változó, pillanatonként másként ható, minden érzékünket befolyásoló művészet. A kertnek számtalan arca van: változik az idő, az évek, évszakok, napszakok szerint. Különböző a látvány az eső, a havazás, a napsütés, a szél hatására. A növények állandóan változnak, fejlődnek. A kert térbeli és időbeli művészet egyszerre.

A japán ember művészi igényességgel fordul környezetéhez, minden tevékenységét igyekszik tökéletesen végezni. Ezért emelkedhetett művészi szintre lakáskialakítása, kertje, írása, társasági ceremóniái, virágrendezése. A mindennapi élet mozzanatait át- meg átszővi a művészet harmóniája. A művészet nem él elzárkózó, külön életet. A festményeket nem kontúrozzák hangsúlyos keretézéssel. A festmény a tér szerves része, belesimul környezetébe, a belső tér pedig észrevétlenül árad át a természetet szimbolizáló kertbe. Így a japán ember mindig együtt él a természettel.

Mivel a természettel való szoros kapcsolat a japán lélek legmélyebb igénye, a japán kerttervezés és -építés művészi tökélyre emelkedett.

A kertet a kertművész a természet törvényeinek teljes tiszteletben tartásával, a természet lényegét, szépségét átérezve alakítja ki. A példákat a természetből lesi el, és aztán oly mértékben alakítja, hogy még természetesebbnek hasson. A természetet sűrítve, szimbólumokkal kifejezve ábrázolja.

Mesterségesen hoz létre művészi esztétikum szintjére emelt természeti világot egy meghatározott területen.

Történeti áttekintés

A japán természetszemlélet alapja az ősi természetvallásból kialakult *shintō* vallás. A *shintō* hitvilág szerint a természeti elemeknek, a köveknek, hegyeknek, fáknak is van lelkük.

A *shintō* vallás a természet tiszteletét és határtalan természetszeretetet oltott az emberekbe.

Szentélyeiket kiemelkedően szép, természeti környezetbe helyezték. Japán nagyrészt magas hegyekkel borított területe bőven rendelkezik természeti szépséggel. Az élethez elengedhetetlenül szükséges tiszta vízű források, hegyi patakok közelébe telepedtek az emberek. Az életet adó vizet mesterségesen vezették házuk közelébe patakmederben vagy bambuszcsöveken, és ezzel elkezdődött a táj formálása, a kertkultúra.

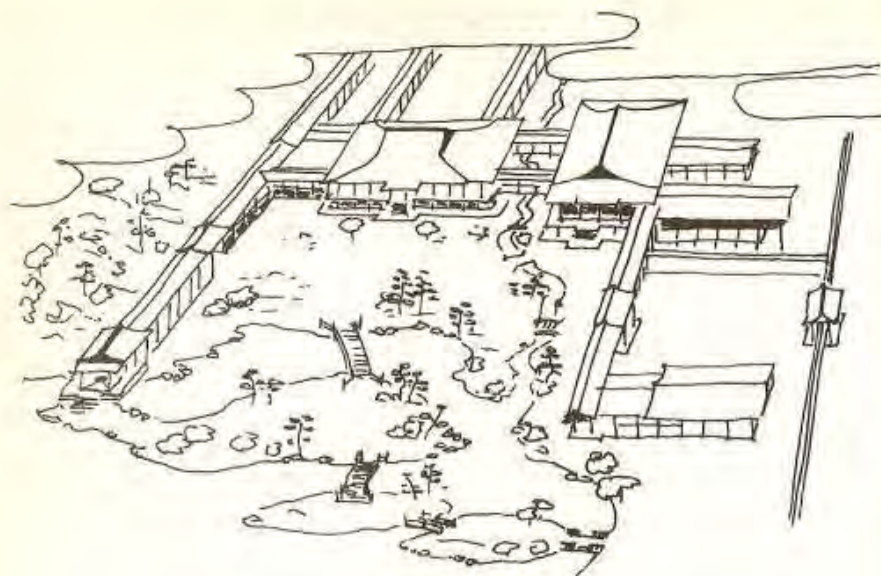
A természeti adottságokat csak a legszükségesebb módon változtatták.

Tájkerteket alkottak, amelyeknek legfontosabb eleme a víz volt.

Először a VI. század közepén, majd erősebben a VII. században áradtak be a buddhista tanok Japánba. A buddhizmus természet-szemlélete az ősi japán természetfelfogáshoz nagyon közel állt, így a *shintō* hit egyes elemei természetes módon olvadtak egybe az új tanokkal. A japánok természet iránti rajongása beépült a buddhista vallási szertartásokba.

A történelmi korok közül először a Heian-korban terjedt el szélesebb körben az önálló kertművészet.

A *Heian-kor* (VIII–XII. század, 784–1185) kialakuló művészetének a buddhista kínai kultúra az alapja. A japán művészet önálló ágaként kialakuló kertkultúrában a kínai, és kisebb mértékben a

1. ábra. Shinden-zukuri

koreai kert hatása érvényesül. A kínai kert az épületek körül kialakított dekoratív, de mindig természetes környezet.

Kialakul a *rinsen** típusú kert. Rin jelentése növény, sen = forrás. A *rinsen* stílusú kert növényeket és vízi motívumokat tartalmazó tájkert.

Ebből a kerttípusból fejlődött ki a *shinden-zukuri*, a *shinden* típusú palota- és kertegyüttes, amely megvalósította az épületek és a tájkert teljes összhangját (1. ábra).

A főépület, a családfő pavilonja, a *shinden*. Az épület előtt a déli oldalon alakították ki a kertet nagy tóval, szigetekkel. A keleti és a nyugati oldalon melléképületek vették körül a kertet. Az épületeket fedett folyosók kötötték össze.

Ebben a korban, a XI. század közepén jelent meg először szakkönyv a kertművészetről. Ez a könyv a *sakutei-ki*, összeállítója Tachibana Toshitsuna. A könyv a kertépítés mai napig érvényes

* A japán szavak magyar jelentése a könyv végén szerepel.

alapelveinek összessége. A kerttervezés alapja a természet lényegének megértése, átélése.

A kert a nagy természet pontos mása, de nem szolgálai másolata. A természetet olykor szimbolikus elemekkel fejezik ki. Vízzel, hegy nélkül hegyet, kövekkel szigeteket szimbolizálnak. Avatatlan szemlélő részére sokszor ezért különös egy-egy kertalkotás. A szimbolikus elemekkel tervezett kert, a *karesansui*, a kőkert már művészi munka.

A *Kamakura-korszakban* (XII–XIV. század, 1185–1333) újabb buddhista hullám terjed el, a *zen* buddhizmus, amely mélyen áthatotta az egész japán kultúrát. A japán szellemiséget a *zen* nélkül nem lehet megérteni. A *zen* jelentése szemlélődés, elmélkedés. Vallásfilozófiai jelentése elmélyülés.

A *zen* bölcselete szerint önmagunkban lehet megtalálni a világ törvényeinek legtökéletesebb kifejeződését, ha bensőnkben tudatosan és állhatatosan keressük ezeket a törvényeket. Szemlélődéssel, elmélkedéssel juthatunk el ehhez az életérzéshez.

A *zen* filozófia megteremtette az egyén és a külvilág összhangját, bölcselete a japán társadalom és kultúra meghatározójává vált.

Elmélkedésre, szemlélődésre legjobban a természet ihlet, így a kertművészet is erős virágzásnak indult a *zen* buddhizmus hatására. Híres kerteket hoztak létre a *zen* szerzetesek. Ezek a kertek az elmélkedéshez nyújtottak eszményi környezetet.

Kialakították a kert elemeinek és elrendezésének szimbolikáját és kánonját. Jelképekkel adták vissza az eszményi természet látványát. A kert nagy kövei híres hegyeket szimbolizálnak. Az elgereblyezett fehér kavics a víz, a tenger vagy a folyó jelképe. A korábbi pompás tájkerteket felváltotta az egyszerűbb, szimbolikus elemekkel alakított kert.

A japánkert *tsuki-yama*, hegyvidéki vagy *hira-niwa*, sík vidéki típusú. Mindkét típusú kertet *shin*, *gyo* vagy *so* stílusban lehet kialakítani. A *shin*, mondhatni, „igazi” stílusú kert részletes, gazdag, de szigorú formai előírások szerint alakított kert. A *gyo* „egyszerű”, kevésbé részletezett, szabadabban kezelt. A *so* „vázlatos” típusú kert leegyszerűsített, szabad kialakítású (2–7. ábra).

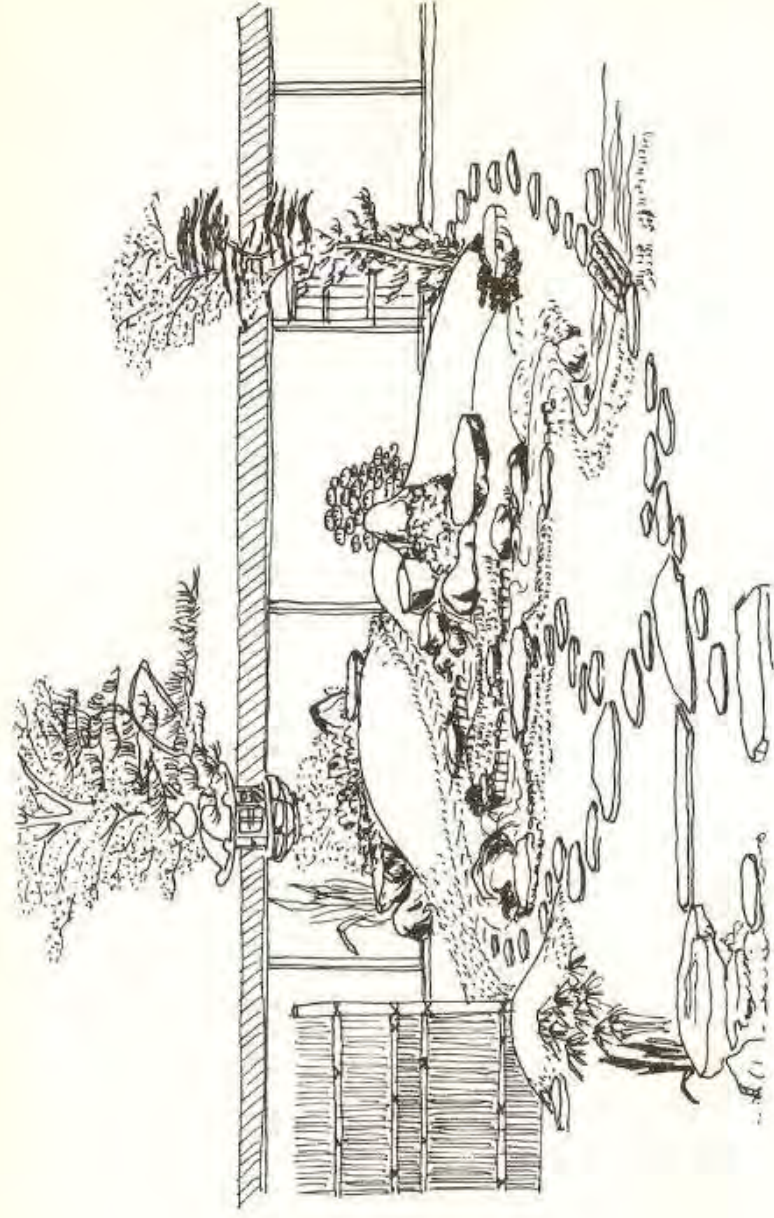
A *tsuki-yama* fő motívuma a vízesés és a tó.

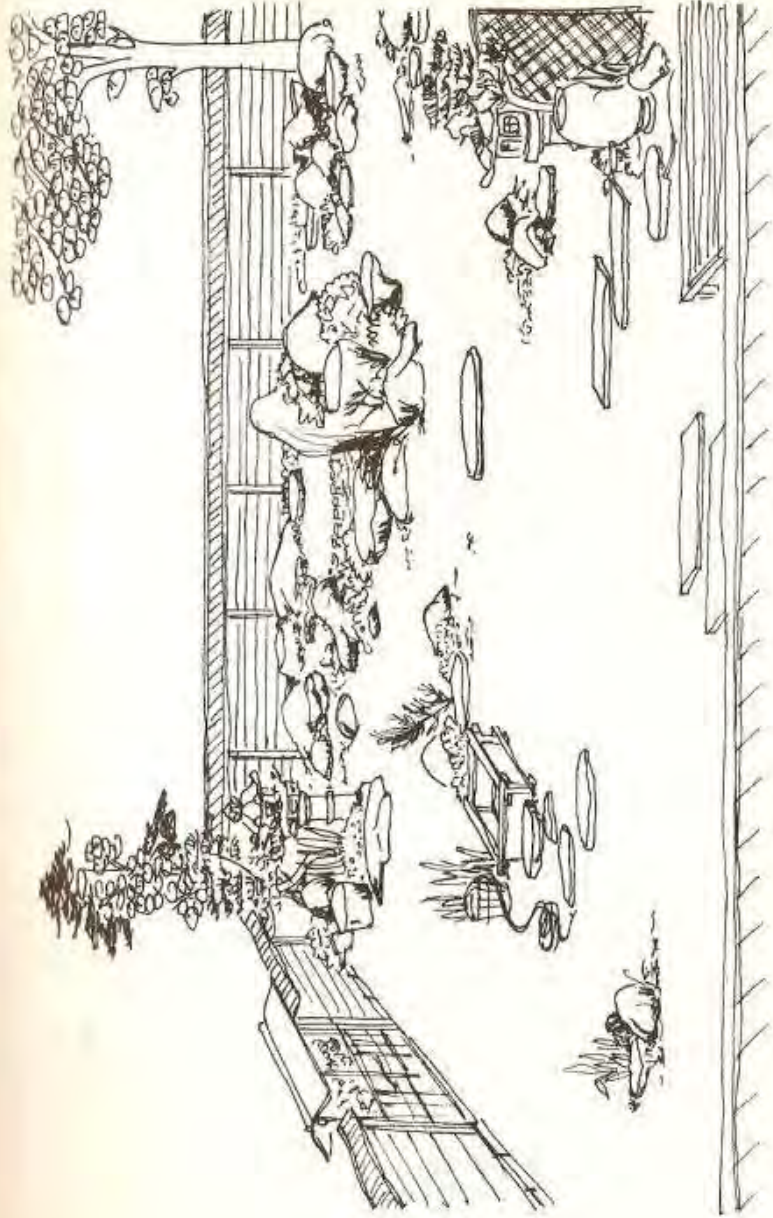
2. ábra. Tsuki-yama shin stílusban

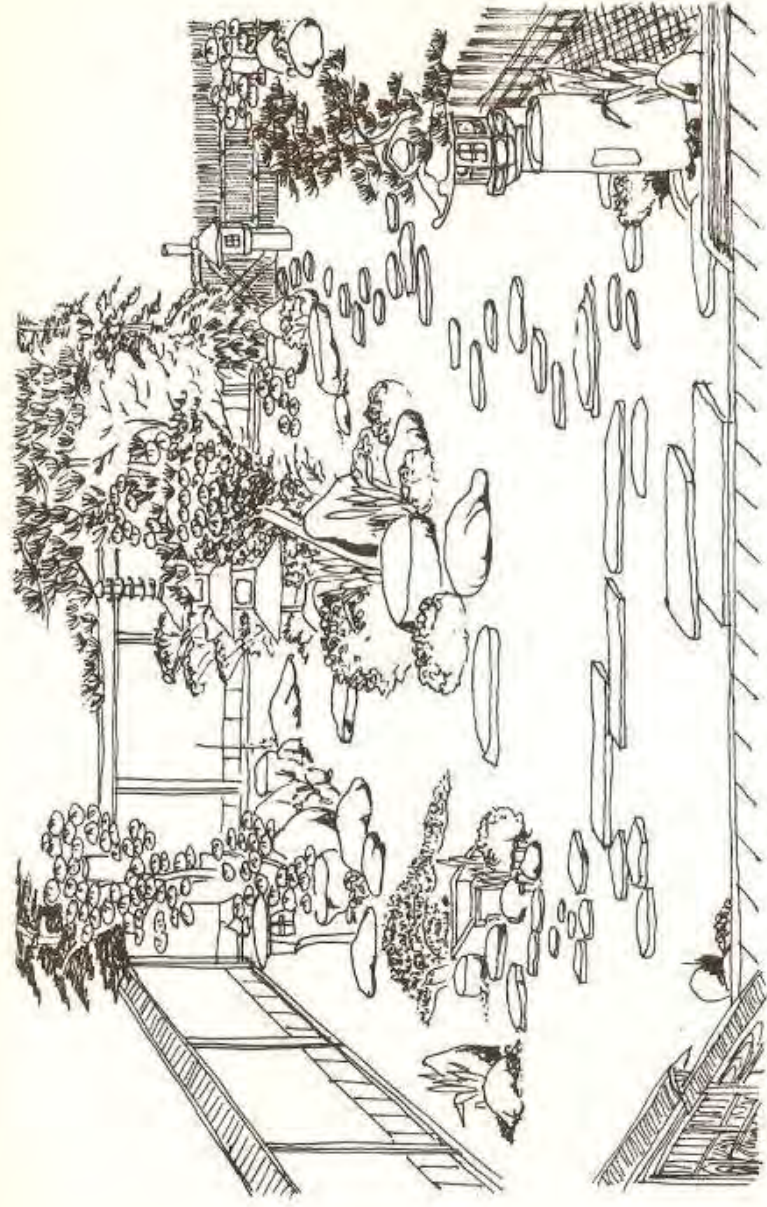
3. ábra. Tsuki-yama gyo stílusban

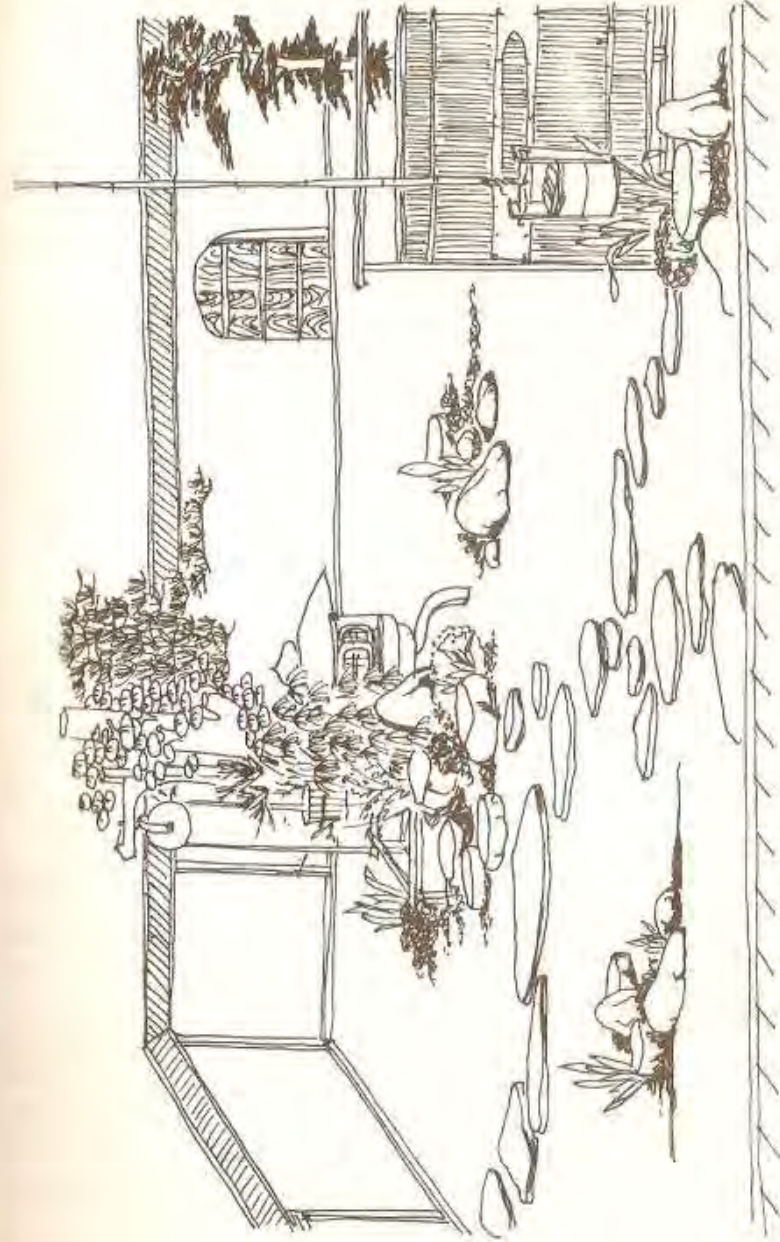
4. ábra. Tsuki-yama so stílusban

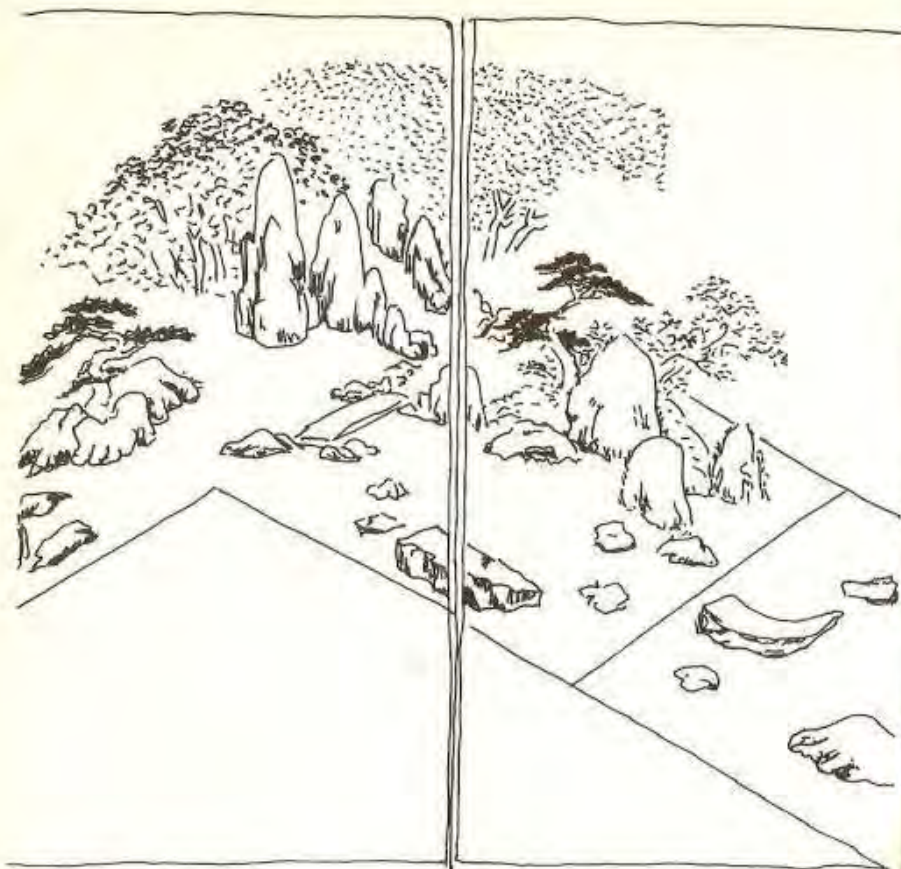
5. ábra. Hira-niwa shin stílusban

6. ábra. Hira-niwa gyo stílusban

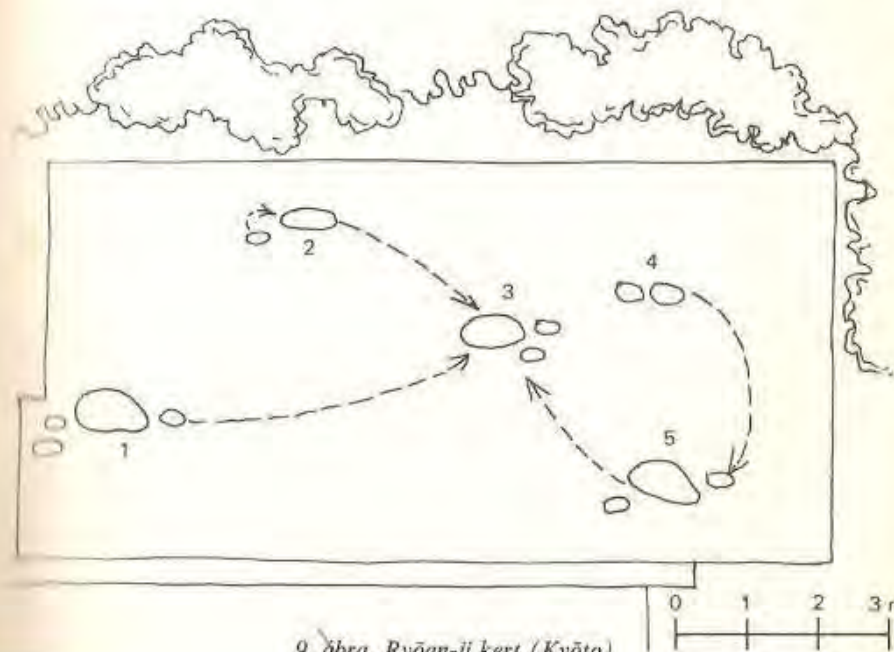
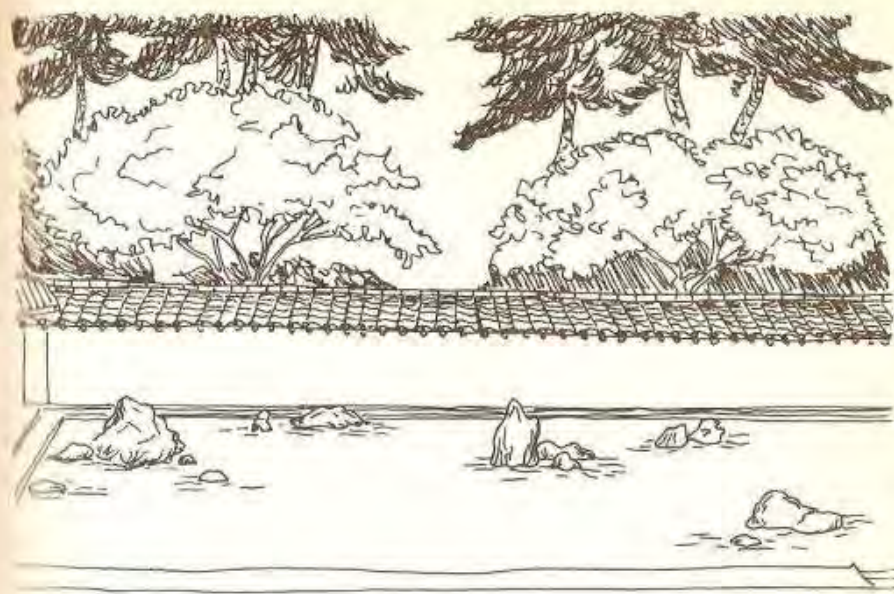
7. ábra. Hira-niwa so stílusban

8. ábra. Daisen-in kert (Kyōto)

A hira-niwa típusú kertben a kövek, a sziklák elrendezése határozza meg a kert alapformáját. A víz kút vagy folyóka formájában van jelen. Mindkét kerttípusnál a köveknek, fáknek szimbolikus jelentésük, meghatározott szerepük van.

A Muromachi-korszakban (XIV–XVI. század, 1333–1573) az állandó feudális viszályok idején a zen kolostorok voltak a kultúra őrzői és továbbvivői. Muso Kokushi (1275–1351), művésznéven Sōseki zen szerzetes alkotta 1339-ben a Tenryū-ji kolostor kertjét és a Saihō-ji kertet, ahol különleges mohafelületek jelentik az időtlenséget. Az utóbbi kertet „Moha Templom”-nak is hívják.

9. ábra. Ryōan-ji kert (Kyōto)

Sōami (1472–1523) festő, költő, teaszertartás-mester és híres kert-építő szerzetes készítette a Daisen-in (8. ábra) és a Ryōan-ji (9. ábra) kökertjét, valamint a Kinkaku-ji kertét, ahol a híres Arany Pavilon áll. Ebben a korban terjedt el általánosan a teaszertartás szokása. A századok folyamán kialakult a teaszertartás eszményi környezete, a váróhelyiség, a teaház és a kert, a cha-niwa együttese. A meghívott vendégek a várószobába érkeznek, majd a házigazda hívására mennek a kertben álló szellős kis pavilonba, a teaházba. A kert készíti fel a vendéget a teaszertartás lelki átélésére.

Az együttes kialakításánál egyszerűsége, természetessége törek-szenek, mert a zen filozófia szerint az egyszerű, igénytelen dolgok a legfőbb szépség forrásai. Az önzetlenséget, mulandóságot és a végső üdvöt kell a szertartásnak és környezetének a résztvevők emlékezeté-be idézni. A kert hivatott arra, hogy a vendég emelkedett lelkiállapotba, a „Satori” állapotába kerüljön (10. ábra).

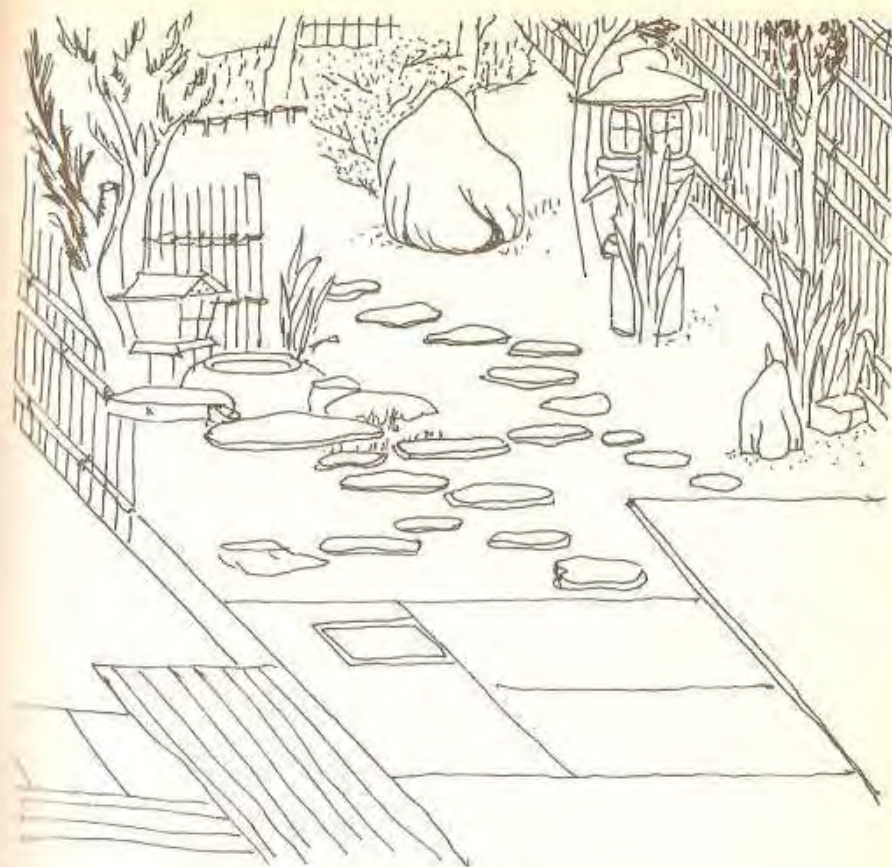
A cha-niwát áthaladás közben szemlélik, így egyszerűségében is a változó nézőpontokból mindig harmonikus, szép látványt kell nyújtania a kertnek.

Az *Azuchi–Momoyama-korszak* (1573–1600) a késői feudalizmus kora, a hatalomért való küzdelem évtizedei. Rövid, de viharos átmeneti korszak. Már nem kizárólag zen szerzetesek képviselik a kertművészek nemzedékét.

A daimyō, a földesurak kastélya körül kaiyu típusú kerteket készítenek. A kaiyu nagyméretű, körbejárható kert, amelyben a cha-niwa és a rinsen stílus jellegzetességei ötvöződtek. Az egyszerűbb kertek kialakításakor a rinsen stílust alkalmazzák.

Az *Edo-korszakban* (1600–1868) a hatalom a Tokugawa-ház kezé-be került. A katonai kormányzó, a shōgun székhelye Edo (a mai Tokyo) lesz, az új főváros. A császári udvar Kyotóban marad, hatalma formális. Kyotóban ebben az időben létesülnek a nagy császári palotakertek, a Sento Gosho, a Katsura nyaralókertje és a Shūgaku-in császári nyaraló és parkja. A Sento Gosho, a császári palota és kertje Kyoto központjában a palotaépületeket körülölelő óriási kertegyüttes. Különböző típusú kertek találhatók benne.

A Katsura nyaraló kertje hatalmas tájkert több épületsoporttal. Tervezését régebben Kobori Enshunak (1579–1647) tulajdonították.

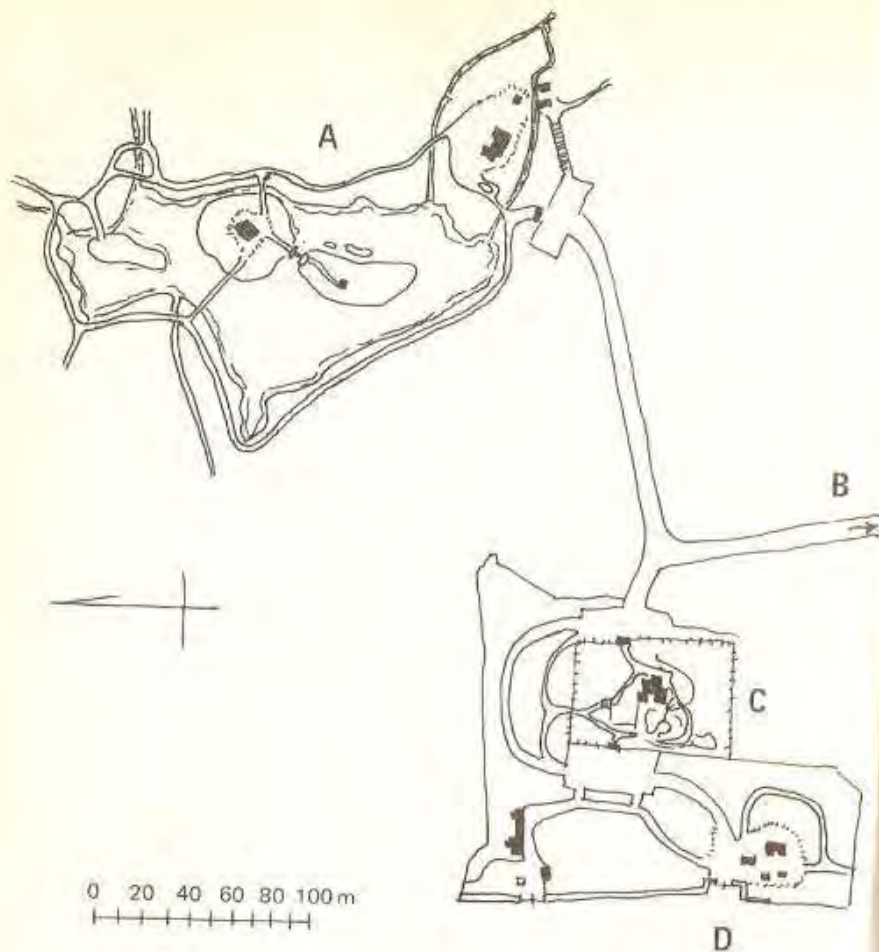

10. ábra. Cha-niwa (teakert)

Az újabb kutatások szerint azonban a mester tanítványai készítették az együttest.

1667-ben készült a Shūgaku-in, a hegyoldalba telepített császári nyaraló és parkja, Gomizuno-o császár munkája. Az óriási területen létrehozott kertegyüttes a környezet adottságait értékesítve nagyon jól illeszkedik a tájba. A nyaralóépületek, pihenőpavilonok a gyönyörű kilátás felé tájoltak. Az együttes alsó, középső és felső kertre tagolódik.

A kertek között a rizsföldek, a szabad természet szépségei is a kert

11. ábra. Kaiyu típusú kert. Shūgaku-in (Kyōto)
A) felső kert; B) középső kert; C) alsó kert; D) főbejárat

látványához tartoznak. A felső kertben kialakított mesterséges tó egyben víztároló a rizsföldek öntözésére (11. ábra).

Az Edo-korszakban különösen a fővárosban alakult ki egy gazdag kereskedőréteg. A megerősödő városi polgárság létrehozta saját művészetét, kultúráját.

Lakóházaik körül kis területű, kevésbé igényes, de a hagyomá-

nyos történelmi kertek szellemét megőrző kerteket építettek. Nagy divat volt a szigorú kánontól eltérő, szabad elvű cha-niwa, de a megrendelőtől függően a korábbi kerttípusokat is mind alkalmazták.

A Meiji-, Taisho-, Showa-korszakok (1868-tól) a legújabb kort képviselik...

A japán kapitalizmus kialakulásának és virágzásának kora. A Tokugawa-korszak teljes elzárkózása után Japán megnyitja kapuit a világ felé. Az amerikai és európai kapcsolatok nemcsak a gazdasági életet formálták át, hanem nagy hatással voltak a japán kultúrára is.

A japánok erősségét az adta, hogy mint történelmük folyamán már többször, az újat úgy vették át, hogy az alap mindig a japán szellemiség maradt. A hagyományos japán ház elvei érezhetőek modern, nyugati stílusú házaiknál. Természetesen a kertek kialakítására is hatással volt az új szellem. A kert a pihenés, a gyermekjátékok színterévé vált. A dekoratív, hagyományos japán kerttípusokat díszkertként csak a telek egy részén alakítják ki. A japán kertépítés motívumait szabadon, ízlés szerint alkalmazzák az esztétikus látvány céljából.

A családi házak kertjeinek kialakítása a leggyakoribb kerttervezői feladat.

A történelem folyamán a híressé vált japánkerteket ismert művészek alkották. Ez a hagyomány napjainkig megmaradt. Neves japán művészek, építészek is foglalkoznak kerttervezéssel.

Párizsban az UNESCO kertjét a nagy japán szobrász, Isamu Noguchi tervezte.

A ház és kertje

Hogy környezetünket harmonikusan alakíthassuk, el kell fogadnunk a külső környezet, a kert alapvető fontosságának tényét. Lakásunk környéke és kertünk pszichológiai hatása sokkal döntőbb, mint a közvetlen lakótér. A lakás elsődlegesen a testi kényelmet szolgálja. A lakás, akármilyen igényes kialakítású, előbb-utóbb csak bezártságérzetet keltő, kellemetlen helyé válhat, ha közeli és távoli külső környezete a lakó számára idegen, érdektelen, netán taszító. Ez a felismerés alakította ki a japán háztípust és a művészi szintre emelkedett kerttervezést.

A japán ember számára a természet annyira fontos és megbecsült világ, hogy életvitelét a természet felé való teljes kitérkedés, a természetből való örök élményszerzés jellemzi. A japán ember számára a térélményt nem az improvizáció, agyonzsúfolt, kényelmes belső terek jelentik, hanem a kisebb-nagyobb kertek, parkegyüttesek, amelyek szervesen folytatódnak a természeti szépségekben gazdag tájban.

A lakóház igen kicsi. Összenyitható, praktikus bővíthető belső tereivel puritán egyszerűséggel szolgálja az alapvető életfunkciókat. A lakószobák nagy tolóajtókkal megnyílnak a természet felé, folytatódnak a kertben, bár sokszor ezt a természetet csak egy tenyérnyi belső udvaron művészi kialakított csodálatos minikert jelenti.

A japán ház és kert kapcsolatának lényegéhez itt, Európában talán a középkori kolostorépítészet szelleme állt a legközelebb. A teljesen egyszerűen kialakított cellák az alapvető életfunkciók ellátására elegendők voltak, míg meditációra, a gondolkodás kitelje-

sedésére a hangsúlyos építészeti megoldású kerengővel övezett, gyönyörű, lelket üdítő kolostorkert szolgált.

Ezzel a nagyon távoli és halvány párhuzammal aztán meg is szűnik minden hasonlóság az európai és a japán kerttervezés között.

Az európai és japán ház és kert közötti különbséget a nyugati és keleti ember természetszemléletének alapvető különbsége alakította ki. A nyugati kultúrákban a mindenek fölött álló embercentrikusság a lényeg. Ez a mentalitás sokszor a természet elhanyagolásáig, leki-csinyléséig, tagadásáig fajul. Tulajdonképpen ez a szemlélet is hozzájárult természeti környezetünk rohamos pusztításához. A japán természetszemléletben az ember csak egy parányi kis része a természet egészének. Tudata csak arra jogosítja fel, hogy igyekezzen a természetet minél mélyebben, nagy alázattal megismerni, mert csak így van létjogosultsága a természetben.

Ezt a keleti természetszemléletet kell magunkévá tenni, ha harmonikus, életünk kiteljesedését segítő környezetet akarunk létrehozni, ha meg akarjuk menteni természeti környezetünket.

A természetszegény nagyvárosokban élő emberek egyre jobban érzik a természettől való eltávolodás testi-lelki hátrányát, a mozgáshiányból adódó betegségeket, a városi életritmus, hajszoltság és gyökértelenség érzetét keltő lelkiállapotot.

Egyre nagyobb a vágy az emberekben a kertés családi ház vagy egy hétvégi pihenőkert után.

Az anyagi javak növekedésének hatására a kertés házak építése rohamosan növekszik. Gomba módra szaporodnak a családiházak lakóterületek, ahol minden telek messziről hirdeti tulajdonosa lelki-világát, a természethez való viszonyulását.

A hivalkodó ház körül elhanyagolt vagy rosszul kialakított kert azonnal tükrözi a tulajdonos szűklátókörűségét. A tervezéshez szükséges igazán nem nagy összeget akarja megtakarítani, közben lényegesen nagyobb összegek mennek veszendőbe a helytelen, szakszerűtlen építkezés miatt. A hozzá nem értés rosszul használható, gazdaságtalan, csúnya megoldásokhoz vezet.

A kert kialakításánál még hatványozottabban jelentkezik ez a helytelen hozzáállás. Pedig a jól kialakított kert egy szabad ég alatti

nappalival egyenértékű, így anyagi ráfordításban, kialakításban is annyi energiát kellene rászánni.

A ház és kertje úgy teremti igazán szép és kényelmes környezetet tulajdonosának, ha azt az építész és a kerttervező teljes összhangban, a tulajdonos igényeit a legmesszebbmenőkig figyelembe véve, egységes szemlélettel tervezi meg. A tervezés és az építkezés nem a házzal zárul, hanem a telekhatárral.

A kerttervezés a telek kiválasztásával és beépítési javaslatával kezdődik, bár telekvásárláskor a kertkialakítás szempontjaira gondolnak legkevésbé.

A kertnek kapcsolatban kell lennie a környező természettel, annak sajátosságai tükröződnek benne. Ez így természetes.

Sziklás, lejtős környezetben a kert jellegét a hegyvidék határozza meg. Az alföldön, sík vidéken teljesen más jellegű a táj, így a kertkialakítás is.

A jó kerttervezés első kerékkötője, hogy a kerttervező nem szólhat bele a telek beépítési módjába.

A városképi rendezettséget szolgáló hatósági beépítési szabályok hivatalnokszerű, merev alkalmazása sokszor sematikus megoldásokat, kedvezőtlen telekfelhasználási lehetőségeket hoz létre.

Érthetetlen az a felfogás, hogy csak zsinórba állított házsor adhat jó utcaképet. Változatosabb, kevésbé merev utcakép jönne létre, ha a beépítést a lakásbeosztás és kert kapcsolata, a tájolás, esetleg egy már meglévő hangsúlyos fa határozná meg. Miért azonos a beépítési jelleg az utca két oldalán, amikor a két szemben lévő telek ellentétes tájolású?

Magyar telekosztás. A tipikus telekosztást az ősi paraszti élet alakította ki. Az utcavonalra merőleges, egytraktusos lakóház a telekhatárra épült. A lakóhelyiségek közvetlenül az udvarra, fejlettebb változatban a ház udvari oldalán végighúzódó, fedett tornácre nyíltak.

A házhoz csatlakoztak az állattartás helyiségei. A telek nagy részét gazdasági célokra használták. Csak a ház előtt alakítottak ki egy kis virágoskertet, ha a ház nem épült közvetlenül az utcafrontra. A tornác előtti oldalkertet nagyrészt közlekedésre használták, hiszen az állatok itt jártak keresztül a hátul elhelyezett szállásaikhoz. A telek

hátsó részén volt a külön elkerített gazdasági udvar. Zöldségeskertben, sokszor gyümölcsösben folytatódott a telek.

A jelenlegi telekrendezések megszüntetik ezeket a haszonkertekkel rendelkező óriástelkeket. Általánossá válik a kistelkes telekosztás.

Lassan megszűnik a nagyállattartás. Megváltozik az emberek életvitele, a telekhasználat ősi szokásaiban azonban változás alig érezhető.

Az előírás szerinti beépítési vonal meghatározza a lehetőségeket. A ház előtt automatikusan kialakul a kis virágoskert. Az oldalkertet még gazdaságtalanabban használják, mint régen, mert a házat a telekhatártól minimum 3 m-re lehet elhelyezni. Így kialakul egy szinte értéktelen, keskeny oldalkert az egyik szomszéd felé és egy nem sokkal szélesebb másik oldalkert, amelyet nagyrészt közlekedésre használnak. A ház mögött, ha lehet, mindenki igyekszik zöldségeket termelni, esetleg kisállattartással vagy egyéb gazdasági tevékenységgel foglalkozni. Nagyon lassan tűnik el az a megrögzött szokás, hogy a házat és kertjét ne csak haszonelvek alakítsák. Az életvitel-változás azonban lassan módosítja a korábbi szemléletmódot.

Az emberekben kialakul a vágy, hogy házukat és kertjüket pihenésre, regenerálódásra használják. Ezt úgy érhetik el, ha házuk és kertjük minél esztétikusabb kialakítására törekszenek. Egyre szaporodnak az ilyen irányú törekvést bizonyító példák.

Japán telekosztás. A kerttervezésnél a legelső és nagyon fontos elv, hogy a telek minden részével kell törődni. A ház körüli telekrészek kialakítása egységben és összhangban kell hogy legyen egymással. A japán kerttervezésben ezekre a kertrészekre külön elnevezések is kialakultak. A kertrészeket a lakóházhöz való viszonyuk határozza meg. A ház- és kerttervezés szoros összhangban van. A tervezésnek a kert és a kerítés is ugyanolyan fontos része, mint maga az épület (12. ábra).

A kaputól a ház bejáratáig vezető kertszakasz a *genkanniwa*. Magyarul belépőkertnek nevezhetnénk ezt a telekrészt. Szerepe a ház előszobájához hasonló. A telekről és tulajdonosáról ez a telekrész adja az első benyomásokat, ezért nagyon fontos kertrész. Fő elemei a kapu, a házhoz vezető út és környéke. Az út vonalvezetése

legerősebben a japán életszemlélet lényegét. Az értéktelennek tűnő, jelentéktelen, árnyékos, keskeny kertszakaszokat a legnagyobb gonddal, választékossággal, leleménnyel csodás kis enteriőrökké alakítják, arra ösztönözve a kert szemlélőjét, hogy járja körül a telket és élvezze minden zugát.

Az egyes kerttípusokat egymástól mindig elválasztják tényleges kapuval, kerítéssel vagy szimbolikus térelválasztó növényi vagy egyéb kerti elemekkel. Így a telek körülhatárolt kertrészekre tagozódik, amelyben mozogva nagyon változatos, sokrétű térélményben részesül a szemlélő.

Japánban általában a ház értékének 15–20%-át szánják a kertépítésre. Ez a szemlélet bizonyítja a kert fontosságát.

A kertkialakítás elvei és gyakorlata

Első feladat, hogy pontosan tisztázzuk, milyen igényeket támasztunk a tervezett kerttel szemben, gondosan felmérjük az objektív és szubjektív tényezőket.

Az igényeket mindig a megvalósíthatóság szintjén kell tartani, hogy jó és szép alkotás jöhessen létre.

A telekhasználat szempontjából legdöntőbb tényező a telek nagysága. Nem lehet minden vágyat kielégíteni, diszkertet, gyermekjátsszót, kerti lugast, vízmedencét, veteményest, gyümölcsöst is létesíteni egyszerre, ha a telek mérete ezt lehetetlenné teszi.

Az új parcellázású telkek területe viszonylag kicsi, így nagyon fontos jól átgondolni, hogyan használjuk.

Kis terület szép, harmonikus kialakítása sokkal nehezebb, mint egy nagyobb térségé. Több dédelgetett vágyról le kell mondani, ha nem akarjuk, hogy kertünk növényekkel, virágokkal agyonzsúfolt dzsungel legyen, ahol végül semmi sem érvényesül. Nagyon gondoljuk meg, hogy van-e helyünk és időnk veteményeskert művelésére. Igaz, hogy legízletesebb a magunk által megtermelt friss zöldség, de ezt csak a megfelelő időben elvégzett, szakszerű és gondos kerti munkákkal tudjuk elérni. Ha valakinek van elhivatottsága és ideje ilyen irányú tevékenységhez, javasoljuk az újfajta biokertészeti eljárásokat, például a dombágyást, a vegyes ültetést, amelyek a leggazdaságosabb területfelhasználással hozzák meg a legjobb eredményt, igaz, nagyobb munkabefektetéssel.

Ha nincs elég időnk telkünk gondozására, kevesebb munkaráfordítással fenntartható kertet alakítsunk ki házunk körül. Nincs szomorúbb látvány egy gondozatlan kertnél.

Az objektív adottságok, a természeti, környezeti, éghajlati tényezők megváltoztatására nincs mód. Tőlünk függetlenek a telekkialakítással, telepépítéssel kapcsolatos hatósági előírások is. Csak az összes objektív és szubjektív tényezőt figyelembe véve lehet minden tekintetben megfelelő, szép környezetet létrehozni.

A kert vagy befelé forduló, vagy kitárulkozó lehet. Ha a környék zajos, zsúfolt, városi környezet, amely zavarja a magánéletet, befelé forduló kertet alakítunk ki. A magas kerítéssel vagy növényfállal kerített kert a rohanó világ zajától távol eső kis sziget hangulatát kelti. A belső udvarok, átriumházak kertjei ilyen jellegűek. Ezeknél az építészeti kialakítás biztosítja a befelé fordulást, de ugyanilyen hatást érhetünk el növényfalakkal is.

Ha a kert szép kilátás felé tájolt, környezete csöndes, szép szabad természet, kitárulkozó kertet alkotunk. Az épületet a kilátás felé tájoljuk. A kert látványába bekomponáljuk a környező táji adottságokat. Ilyen típusú kert a japán shakkei-niwa, amikor az előtérben szándékosan egyszerű, pár elemmel kialakított saját kert hangulatát a gyönyörű szabad természeti háttér adja.

Az általános nyugati közfelfogás szerint a kert az ember által nevelt növények együttese. Ezt a nézetet erősítik a kertkialakítással kapcsolatos egyes szakkönyvek is. Főleg a növénykiválasztással, növényismertetéssel, gondozással, növénytermesztéssel foglalkoznak, pár oldallal elintézve a kertkialakítással kapcsolatos kertépítési feladatokat, tereprendezést, útkialakítást, kövek használatát, kerti építőelemek, berendezések készítésével kapcsolatos témákat.

Nem győzöm hangsúlyozni, hogy a japánkert a természeti látványt visszaadó, dekoratív alkotás. Mint a természetben, az élő és élettelen dolgok egyformán fontos kertalkotó motívumok. Az éghajlat és az élettelen anyag formái határozzák meg egy táj karakterét. A kert alapvető formáját, szerkezetét is az állandóságot jelentő élettelen anyagok adják. Ugyanolyan fontos a kövek, sziklák, kavics, homok szerepe, mint a növényeké, mert ezek a természetben is együtt, egymást kiegészítve fordulnak elő. A kertkialakításban megkülönböztetett fontossága van az életet adó víznek.

A kertnek az ember testi és lelki egészségét egyaránt szolgálnia kell. A növények termelik az emberi élethez szükséges oxigént, így

a fák, bokrok közt mindig jobb a levegő. A növényfalak nagy mennyiségű port fognak fel, csökkentik a szél erejét. A jól kialakított kertben kedvezőbb a mikroklíma, mint a kerten kívül. Kisebb a hőmérséklet-ingadozás, párasabb a levegő. Arra viszont vigyázni kell, hogy a lakóház keletről, délről elég napot kapjon. Az állandóan beárnyékolt épület sötét, nedves, egészségtelen, nyomasztó. Nyugati oldalon célszerű lombhullató növényeket telepíteni, amelyek a nyári meleg nap ellen védelmet nyújtanak, télen viszont átengedik a napsugarakat. Az északi oldalt örökzölddel kell védeni, így mindig felfogja a hideg északi szeleket. A túl sűrűn körülzárt kert szintén nem jó. Kis légmozgás feltétlenül szükséges, hogy ne rekedjen meg a nedves, párás levegő.

A kert mindig tisztán kell tartani, vigyázni kell, hogy a vegetáció pusztulásával, bomlásával járó esetleges kellemetlen illatokat soha ne lehessen érezni. A kert legnagyobb fizikai hatása, hogy a kert gondozása, művelése sokoldalú mozgást jelent a szabad levegőn. Ülőfoglalkozású, rossz levegőjű helyen, egyoldalú mozgást végző embereknek ez az egyik legfontosabb, amit csak nyújthat a kert.

A kert pszichikai hatása ugyanolyan lényeges, mint fizikai szerepe. A jól kialakított, művészi elvekkel tervezett kertalkotás igazi élményt, felüdülést, lelki megújulást nyújt.

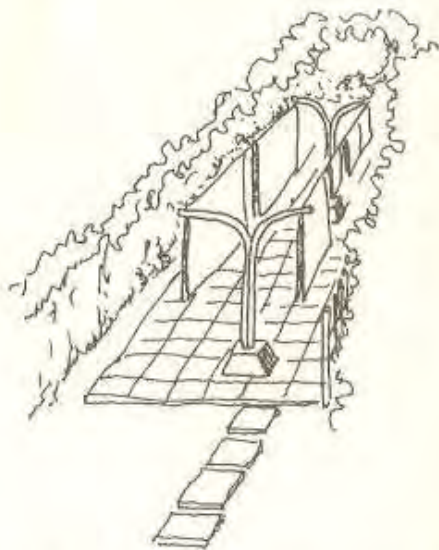
A természetben kevés az egyenes vonal és nagyon ritka a teljes szimmetria. Ezeket a kompozíciós elemeket lehetőleg ne használjuk a kert kialakításakor sem. Indokolt esetben, néha alkalmazva viszont hatásuk megsokszorozódik. Éppen eléggé gúzsba köti lelkünket az egyenesek száraz rendje az építészet terén, ahol szerkezeti megfontolások indokolják a geometrikus vonalak használatát. A kertkialakításban, ahol szabadabb formálási lehetőségek vannak, szabaduljunk meg e nyűgtől.

A kötetlen tervezési elv nem azt jelenti, hogy alapvető emberi igényünkről, a rendteremtésről és tájékozódásról kellene lemondani. A tájékozódást, helyzetérzést a fontos pontok hangsúlyos megjelölése és az utak kialakítása jelenti.

A rendteremtésen az értendő, hogy kertünk egymásba kapcsolódó, de jól érzékelhető önálló terek láncolata legyen, az alapvető életritmust, a mozgást és a megnyugvást váltakozva sugallja.

A különböző funkciójú telekrészeket szükség szerint válasszuk el egymástól. Ezek a tényleges vagy eszmei kerítések nagyon változatos lehetőségeket jelentenek a kertkialakításnál.

A pihenő-, napozórészt az utca felől és a bejárat környékétől átlátást megakadályozó növényfállal zárjuk el. A gyermekjátsszót

13. ábra. A ruhaszárítót elrejtik a növények

viszont alacsony cserje vagy egyéb, elválasztásra utaló elemmel szeparáljuk a kert többi részétől, hogy mindig szemmel tarthassuk a gyerekeket. Növényfállal zárjuk körül a ruhaszárító részt is (13. ábra).

A kert minden érzékszervünkre ható, térbeli és időbeli művészet. Tervezésekor mindezeket figyelembe kell venni. Az ember vízszintes látószöge 30–35°. Ezen belül eső dolgokat látjuk élesen, egy látványként. Függőleges látószögünk maximum 45°-ig tart, de 25–30°-ig jó. Az ülő ember látómezeje alacsonyabbra esik. Nagyon lényeges a magassági tagolás. A növények telepítésekor figyelembe kell venni, hogy a növények fejlődésével a magassági tagolás mindig változik.

A mellvédmagasság még áttekinthetőséget jelent, de a szemmagasságnál már kellemetlen bizonytalanságérzésünk van.

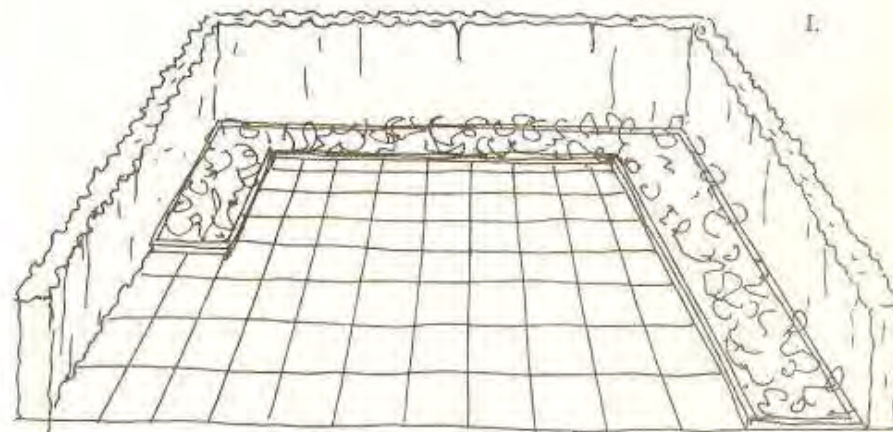
Szemmagasság fölött kialakul a zártságérzés. Viszonylag nagy termetű, 4–5 m-nél magasabb fák elnyomják a környezetet, kicsinységérzetet keltenek, egyben túlságosan beárnyékolják a kertet.

A mélységi tagolásnak is fontos szerepe van. Optikailag szűkíthetünk, bővíthetünk, mélyíthetünk egy adott teret. Kulisszaszerű elrendezéssel a mélység hatás növelhető. Ugyancsak mélység hatást kell az átlós kompozíciós elem. Tágítja a teret az alapsík gazdagabb motíválása. Jó példa erre a 14–17. ábra.

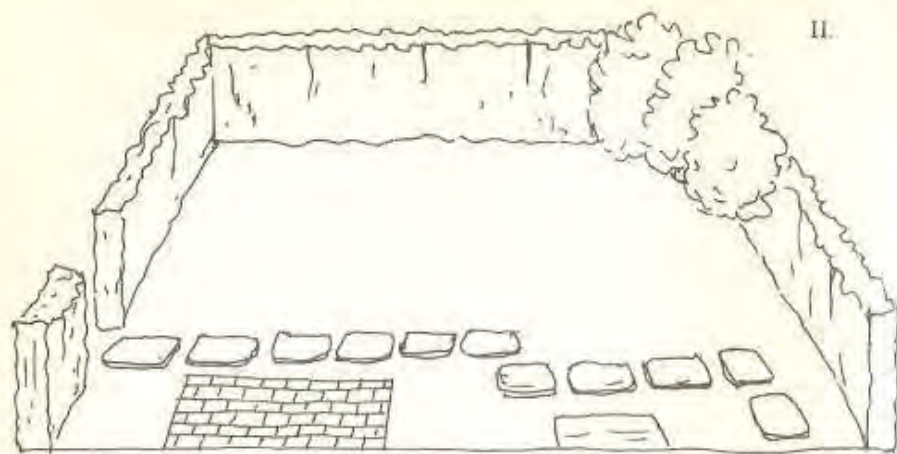
Az alapterületek mindig azonosak. Az első kert egyhangú burkolattal, körben alacsony zöld sávval terasszerű, szűk térértet kelt. A második megoldásnál az előtér motíválása tipegökkal már tágítja a teret. A harmadik képen látható japánkert az előtér gazdag motíválásával, a lépőkövek átlós vezetésével tág tér hatását kelti.

A negyedik kertben a főmotívum hátra és középre helyezése a szemet szinte a végtelenbe húzza, mélyül a tér. A japánkerteknél mindig élnek ezekkel a kompozíciós hatásokkal.

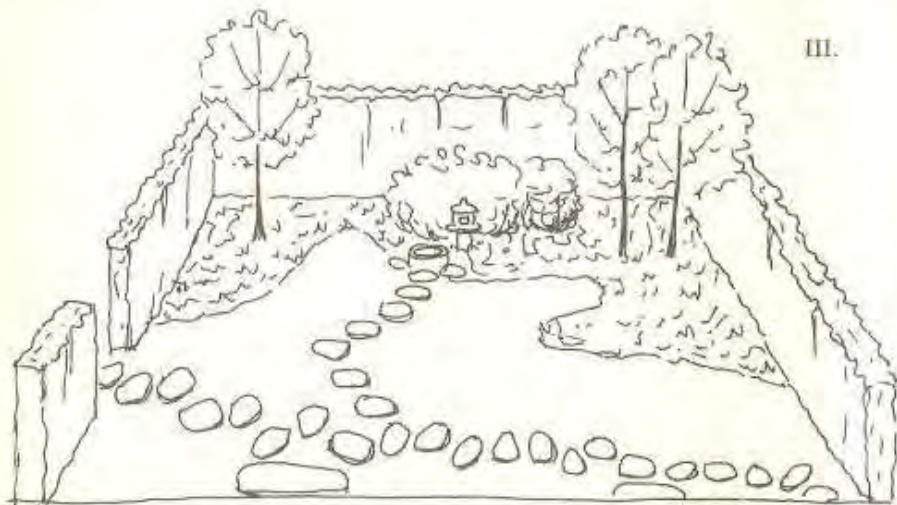
Az utak, terek kissé homorú kialakítással jól érzékelhetőek, ezért így célszerű kialakítani.

14–15–16–17. ábra. Optikai mélységi hatás a különböző kertépítészeti elemekkel (I–IV.)

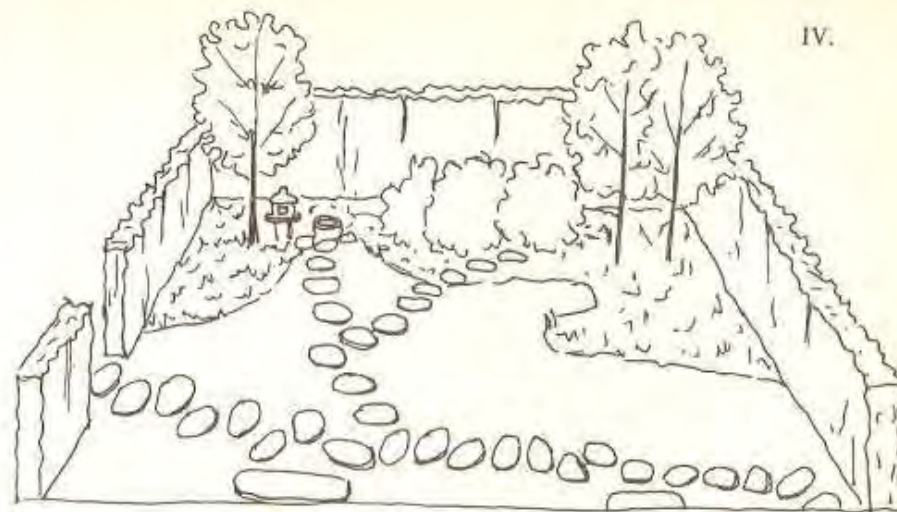
II.

III.

Nagyon fontos a szín- és fényhatások megkomponálása. A világos, hideg színek tágítják a teret, látszólag megnövelik a tényleges nagyságot. A sötét, meleg színek összeszűkítik.

A fény az élet döntő feltétele, lelke a térnek. A kertben keleten ered a víz és halad nyugat felé, mint a nap járása. Ha nincs lehetőség a napkeltét vízzel üdvözölni, szomorúfüzfát kell ültetni kelet felé,

IV.

amelynek szélmozgatta ágai jelentik a fény játékát a vízen, a levelek zizegése a víz csobogását juttatja eszükbe.

A kertben sétáló haladási irányát úgy kell vezetni, hogy a tűző nappal ne kerüljön szembe. Egyébként a nap elvakítaná és nem élvezhetné a látványt.

A hold, bár nem rendelkezik saját fényvel, az éjszaka legfontosabb fényforrása. Sejtelmes fénye álmokat, meséket, az irreális világot jelenti. A kertben fa jelzi, honnan élvezhető legjobban az esti telihold.

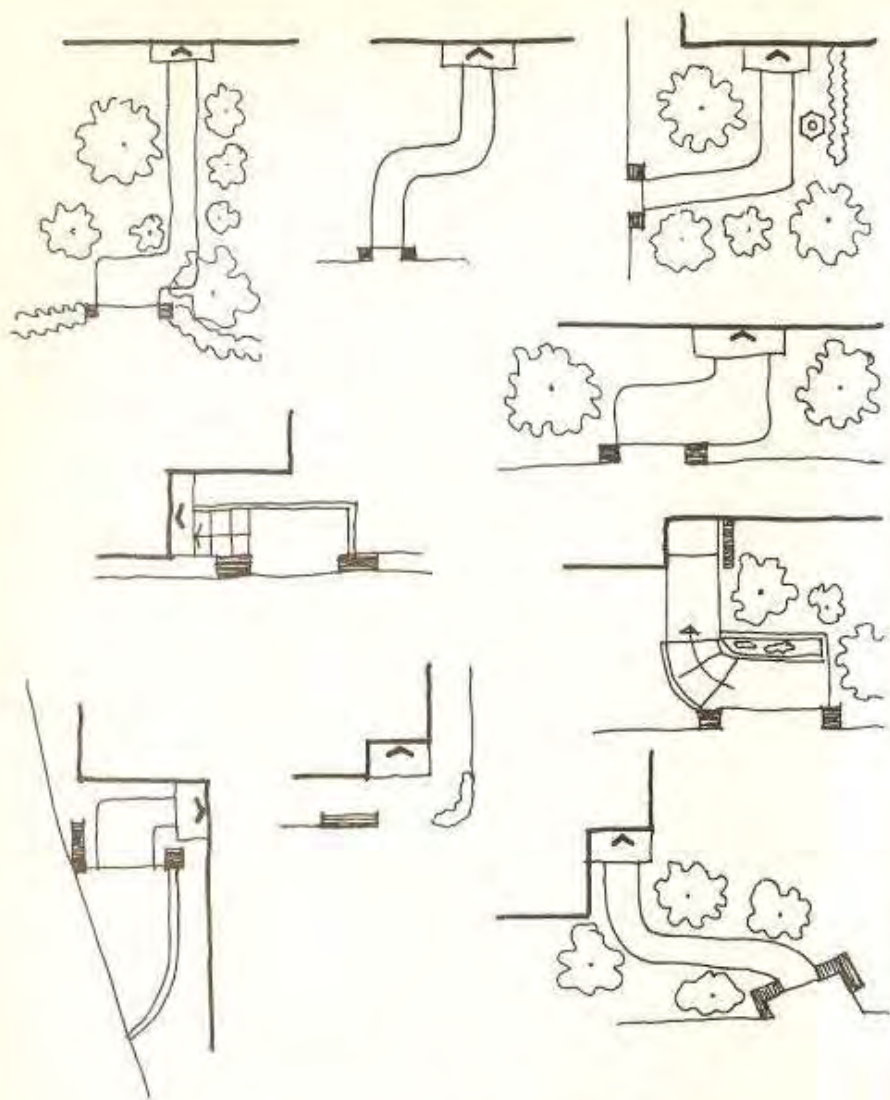
Kertelrendezés, terepkialakítás

Számba véve az összes objektív adottságot és egyéni kívánságot, körvonalazódnak a kertkialakítás fő jellegzetességei.

Hogyan kezdjük el hát kertünk megtervezését?

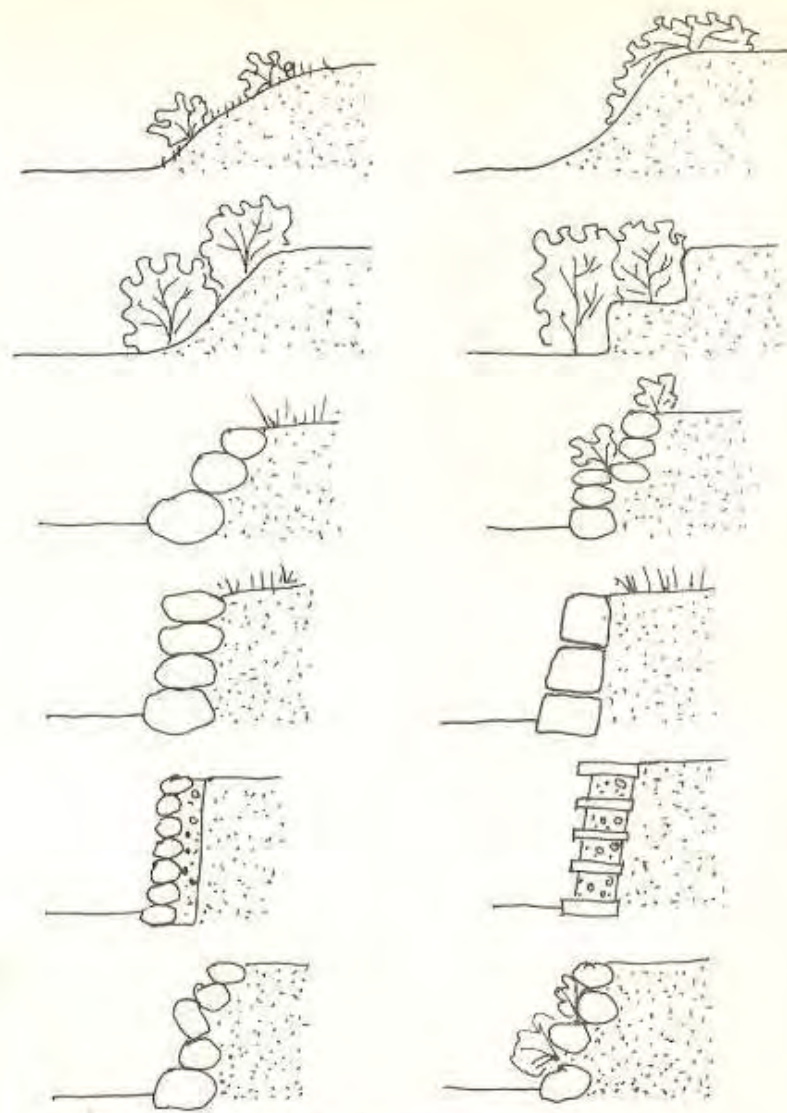
Meghatározzuk a gyalogosbejárat helyét. Ha a garázs a főépületben van, a kocsibehajtó helye adott. Ha csak parkolóhelyet alakítunk ki, ne vonjuk össze a gépkocsibehajtó és a gyalogosbejárat kapuját. Mint korábban említettem, a kapu környezete és a kaputól a ház bejáratáig terjedő kertrész, a belépőkert esztétikus, jó kialakí-

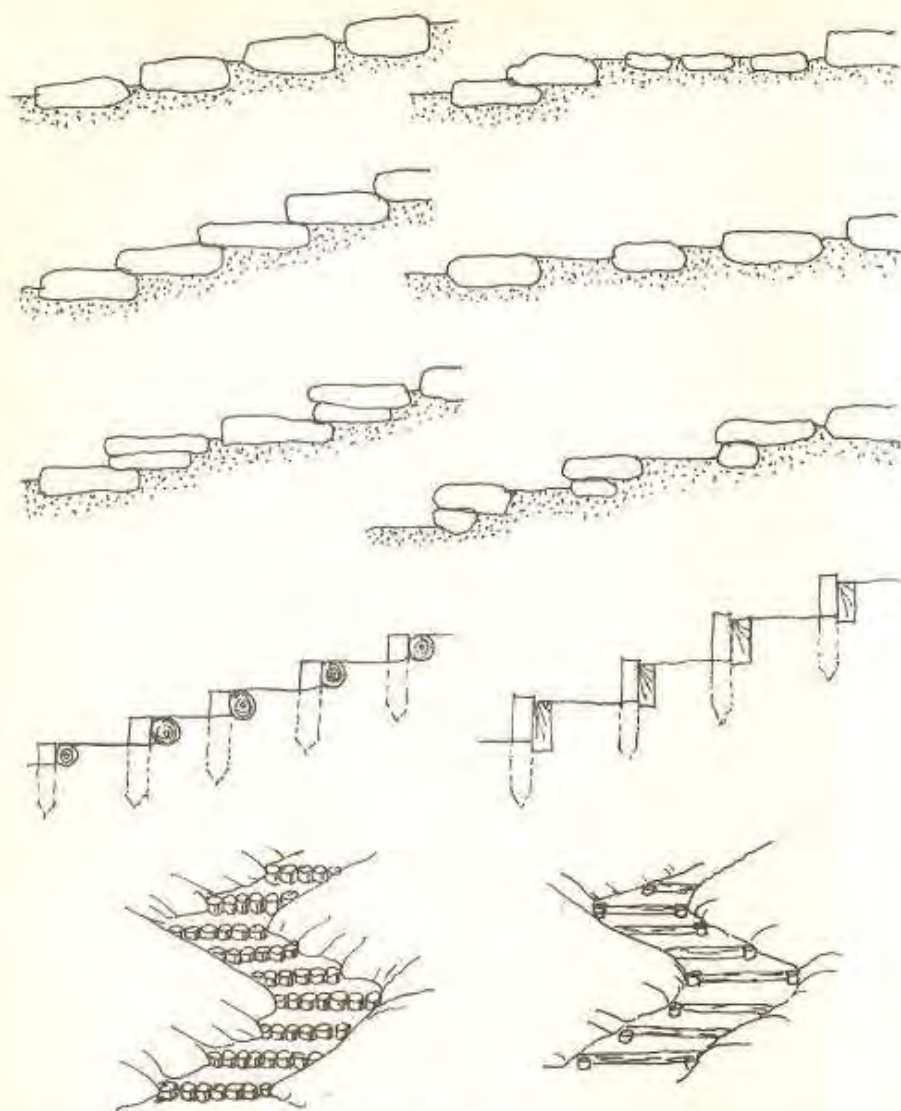
18. ábra. Kapu és bejárat kapcsolata

tása szinte a legfontosabb teendő. A kapuzattól a házbejáratot összekötő út, a *nobedan* jól járható, burkolt főút lehetőleg ne legyen teljesen egyenes. Jó hatású, ha a kapu előtt kis belépő fogadja az

19. ábra. Támfalak

érkezőt. Különböző alaprajzi elrendezésre ad példát a 18. ábra. A kapuzat pilléreinek, környékének építészeti hangsúlyos, igényes kialakítása nagyon lényeges.

20. ábra. Kerti lépcsők

Ha a telek sík vagy enyhén lejtős, minimális tereprendezéssel lehet kialakítani a kertet. Lejtős teleknél, hogy vízszintes telekrészt kapjunk, támfalakat, rézsűket kell létesíteni. Nem javasoljuk a nagy

földmunkákat, mert nagy munkaigényessége mellett sok műszaki problémát is jelent. Megnehezítheti a szomszédos eredeti térszínhez való csatlakozást. A vizet csak az eredeti vízfolyás irányában engedhetjük tovább telkünkéről. Ha lehetséges, hagyjuk meg a természetes lejtőt. A lejtők földmegtámasztását kövekkel, növényzettel oldhatjuk meg. Támfalak alkalmazása esetén azok a természetes lejtés vonalára legyenek merőlegesek, de ne merev geometrikus vonalként alakítsuk ki.

A támfalnál természetes követ, esetleg dorongfát alkalmazzunk (19. ábra).

Ha az utak emelkedése nagyobb, mint 15 cm méterenként, lépcsőket kell beiktatni a kényelmes közlekedés megteremtéséhez. A kerti lépcsők anyaga, formai kialakítása harmonizáljon az utakkal, ne ugorjanak ki merev építményszerű kiképzéssel a természetes környezetből. Nagyon hangulatos az íves vonalú lépcső kis facölöpökkel, rönkfából, félrönkből, közte döngölt földből vagy szárazon rakott, lapos kövekből készíthetünk lépcsőt (20. ábra). Lépcsőkorlátot lehetőleg ne alkalmazzunk. A hosszabb lépcső egyik oldalán vezetett mellvédmagasságú sövény elég nagy biztonságérzetet ad. Ezzel a megoldással a lépcső nem szakad ki a környező térből.

Térburkolatként, lépcsőként, szegélyként nagyon mértéktartóan alkalmazható fagyálló vörös téglá is. A vörös téglá szép színfoltot jelent a kertben, de túlzott használata ne hivatkozzon a kert természetes hangulatában. Mint az öltözködésben, a kertkialakításnál is az élénk, erős színek alkalmazása kifinomult ízlést és művészi érzéket kíván.

Kerti utak

A kert vázát, szerkezetét kerti utak alkotják. Készítésüknél mindig természetes anyagot alkalmazzunk.

A beton – mint látható, érzékelhető felület – a japánkertben elképzelhetetlen, mert nem természetes anyag. A kavicsos kerti utakon kényelmetlen a járás, ezért ritkán alkalmazzák.

A japánkertben használt kavics- és homokfelületek általában a

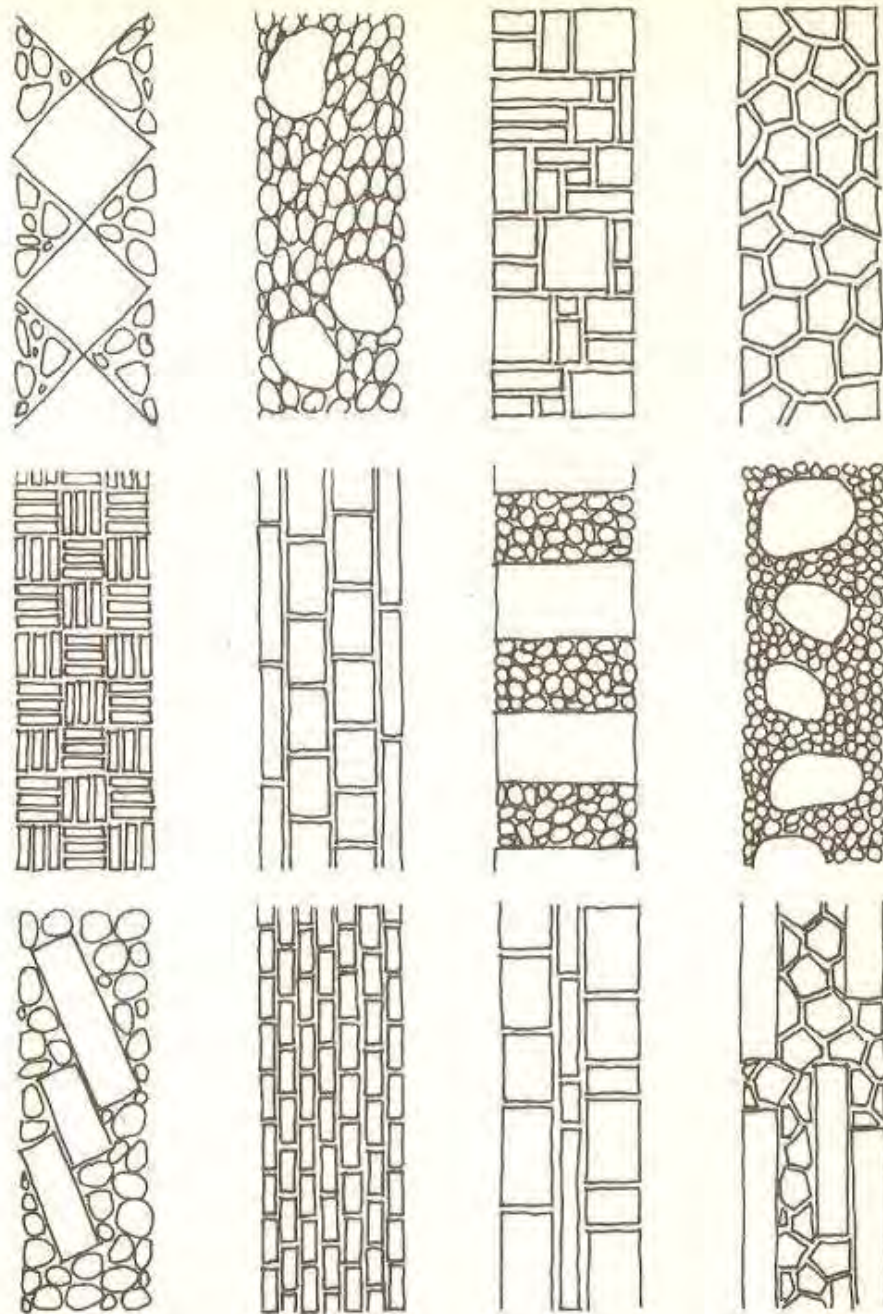
1. kép. Ryōan-ji, Kyōto

Kapuzatkialakítás és a felé vezető főút, a nobedan látszik a képen. A főút hosszan, egyenesen vezet a kapuhoz, így nyugalmat, biztonságot ad. Közepén a széles járőfelület sima, szabályos kőlapokból áll, jól járható. Középen a széles járőfelület sima, szabályos kőlapokból áll, jól járható. A páratlan, háromsávú köfektetés optikai hatása jobb, mintha páros sorokat alkalmaznának. A sima útburkolat durvább, de kisebb méretű, szabálytalan kőburkolattal van szegélyezve, amely jó átmenetet jelent a természetes talaj felé. Az utat szegélyező növényfal távol van, így az úton közlekedő nem érzi folyosóban magát (fotó: Márkon Sándor)

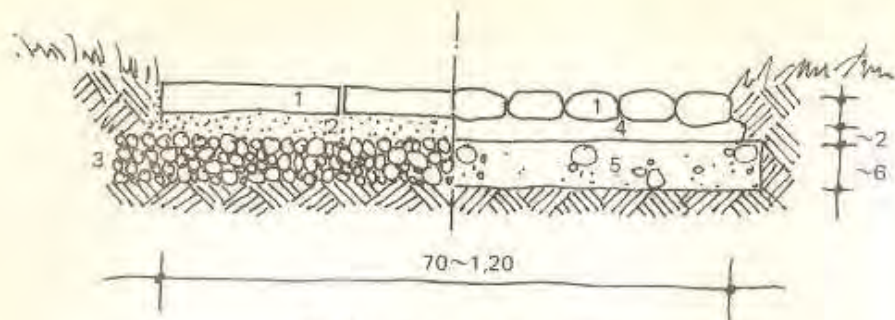
vizet szimbolizálják, és a járőfelületeket, lépőköveket az ilyen felületeken átvezetik.

Nobedan (főút). Fontos, sokat használt út, ezért jól járható, burkolt felülettel lássuk el. A kaputól az épület bejáratáig vezető út például ilyen. Burkolatát nagyon sokféleképpen lehet kialakítani (21. ábra). Mivel nagy az igénybevétele, célszerű kavics- vagy beton-aljzattal készíteni. A nagyobb burkolólapokat homokágyba lehet fektetni, a kisebb lapokat, köveket ágyazóhabarcsba (22. ábra).

Tobishi (lépőkövek). A kert belső útjai, amelyek a kertet tárják fel; egy-egy kert motívumhoz vezetnek, rendszerint lépőkövekből áll-

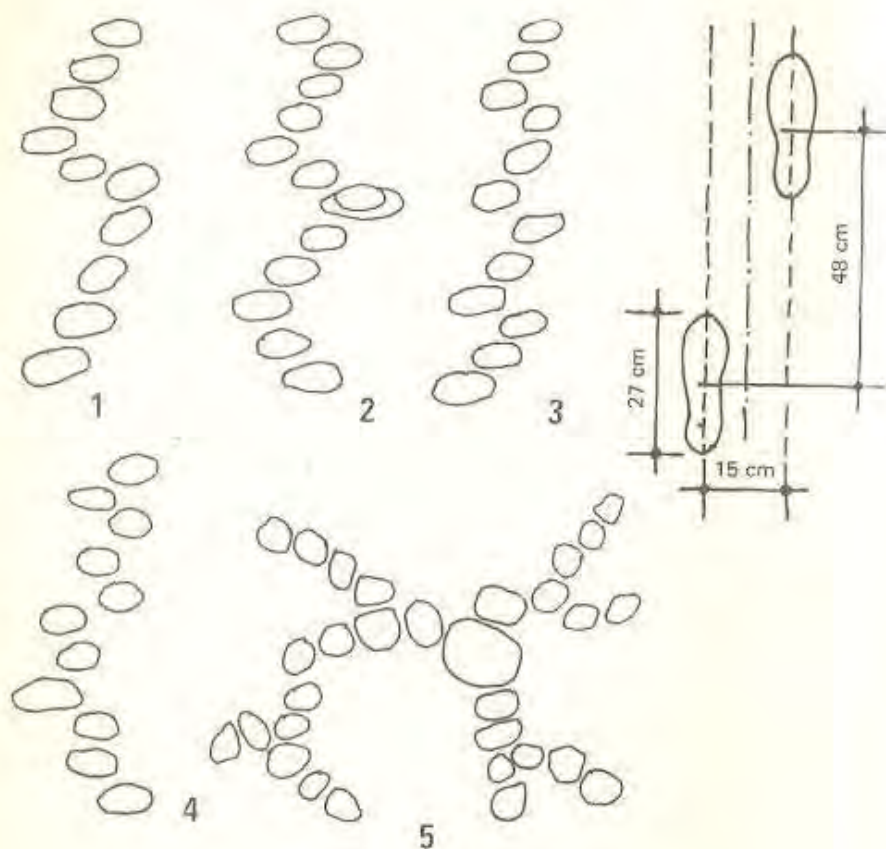

21. ábra. Nobedantípusok

22. ábra. Nobedan kialakítása

1. úburkolat; 2. homokágy; 3. kavicsaljazat; 4. fektetőhabarcs; 5. aljzatbeton

23. ábra. Tobiishi (lépőkövek)

1. Ganko (vadak repülése); 2. Sanshiren (három-négy); 3. Nisan-kuzure (kettő-három váltakozása); 4. Chidori (vízimadár járása); 5. elágazás

nak. A lépőköveken járva az ember csak szemlélődve, lassan haladhat. Az ilyen típusú utak vonalvezetése hajlékony, elágazó, megmegtörő. A lépőkövek nagyon változatosá teszik a kertet. Japánban lapos gránitköveket alkalmaznak lépőköveknek, de gránit hiányában nagyon jól ki lehet alakítani bazaltból, andezitből is. A kő nagyobb részét földbe kell süllyeszteni, a leglaposabb oldalát járőfelületként kihagyva a talajból. Az elhelyezés kicsit munkaigényesebb, mint a lapos lépőkövek elhelyezése, de felfagyás, elbillenés kevésbé fordul elő az ilyen megoldásnál. A lépőkövek elhelyezésére sokféle példát látunk a 23. ábrán.

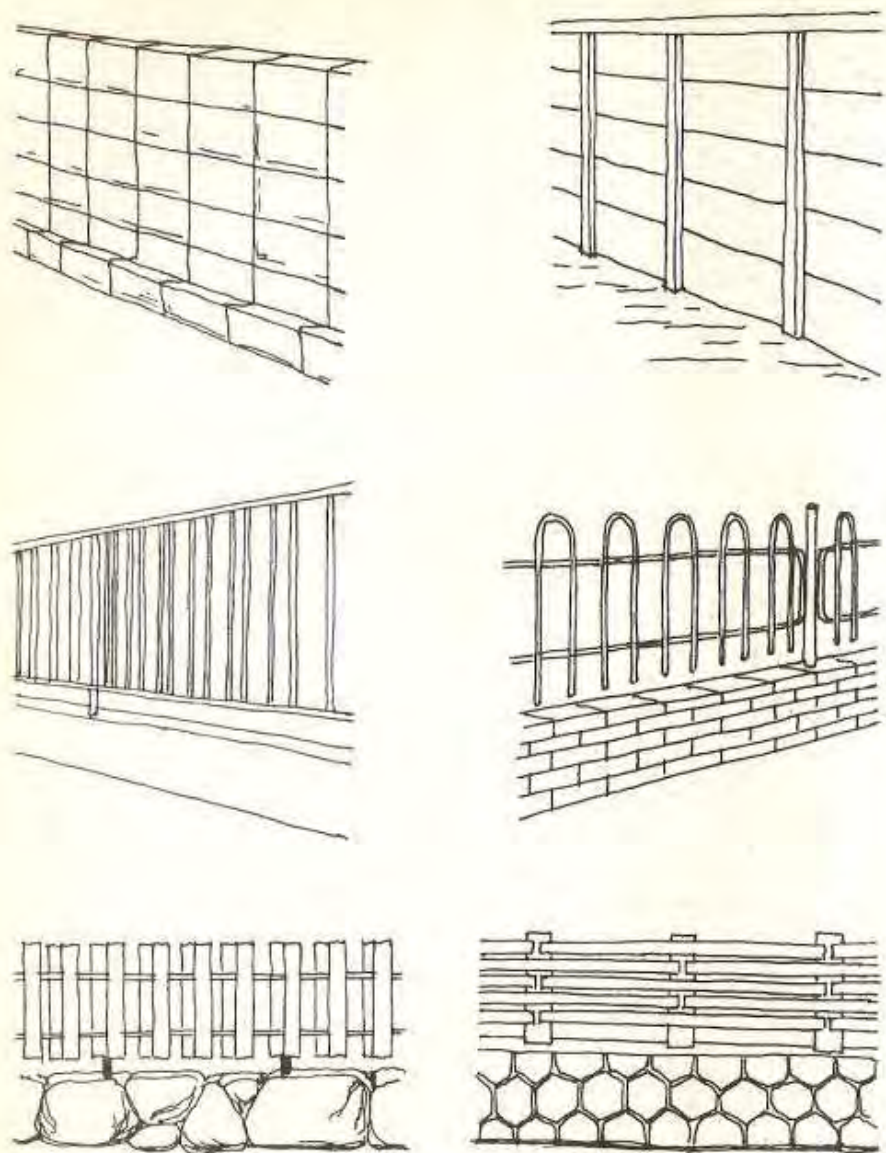
Kerítés, kapu

A kapu és kerítés révén szerezzük első benyomásunkat a kertről. A kerítés fontossága hozta létre a gazdagságot reprezentáló, hivalkodó vaskerítéscsodákat. A vasrácon keresztül látni lehetett a belső gazdagságot, ugyanakkor az erős kerítés a magánterületet biztonsággal elzárta az illetéktelenektől. Ennek a kerítéstípusnak korcsosult utóda a drótfonatos kerítés, amely ideiglenes megoldásnak tekinthető, amíg a mellé telepített sövény át nem veszi szerepét. Az utcafronton mindenképpen igényesebb megoldást kell alkalmazni.

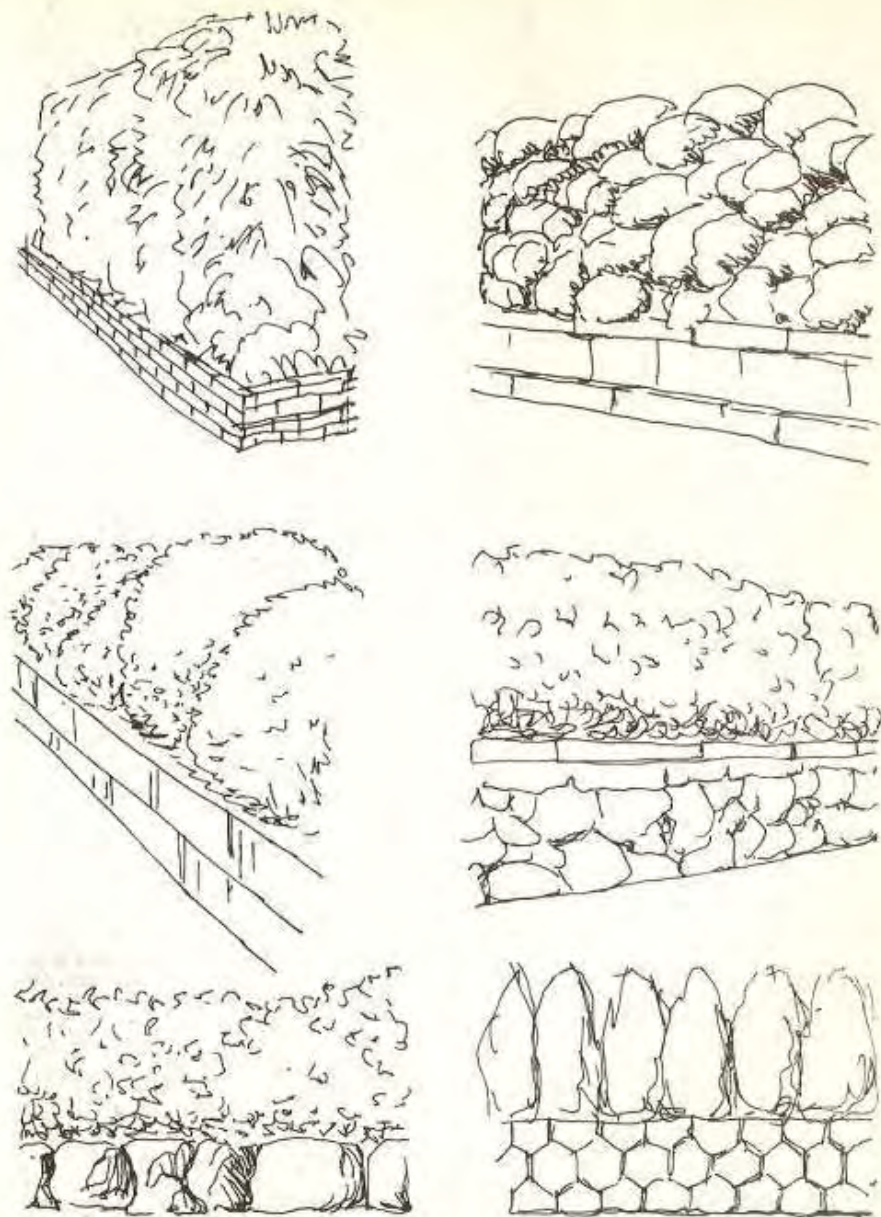
Kerítés. A kerítéskialakítást meghatározza, hogy teljesen el akarunk zárkózni, vagy a kertet az utca felé meg akarjuk nyitni, bevonva a járókelőket az előkert és épület élvezésébe. Alacsony beton-, téglavagy kőlabazat minden esetben szükséges, hogy a kert talaja, növényzete ne jusson a járdafelületre. A labazat fölött alacsony fa- vagy egyszerű fémkerítés, vízszintes osztású kerítés, korlát a ténylegesnél alacsonyabbnak tűnik, könnyed hatású (24. ábra).

Ha teljesen el akarunk zárkózni a külvilágtól, szemmagasság fölé kell emelni a zárófalat. A zárt kapu vagy téglafal nagyon költséges és komor hatású is. Az utcától való elszigetelést növényfállal, sövényrel oldhatjuk meg legjobban.

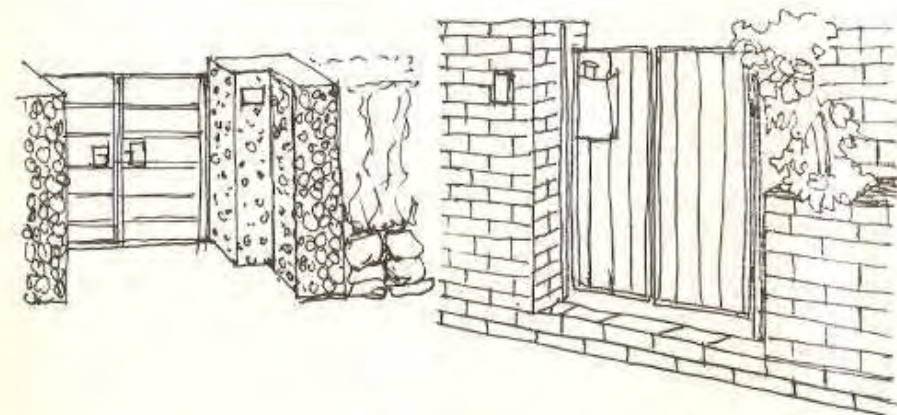
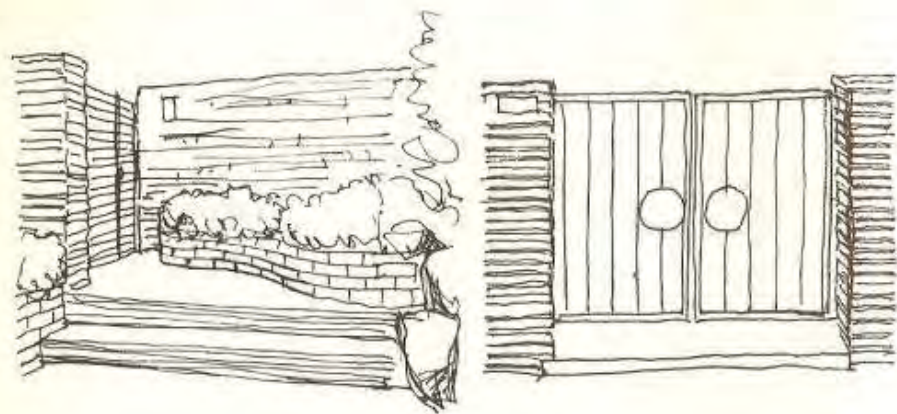
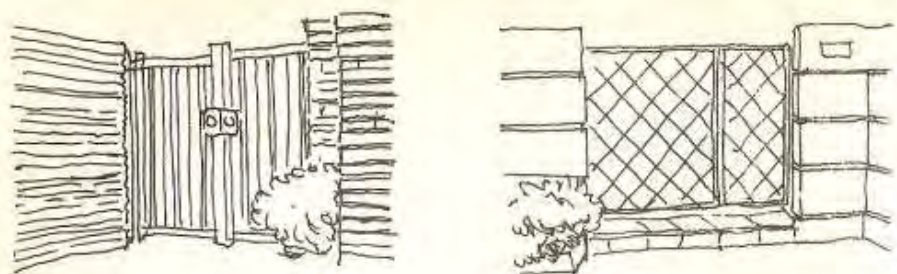
Tövíses, sűrű növény biztosabb kerítés, mint a legmagasabb kőfal vagy vaskerítés. A telekhatár vonalát sövénykerítés esetén is alacsony labazattal célszerű jelölni, hogy a sövény a közterület felé ne

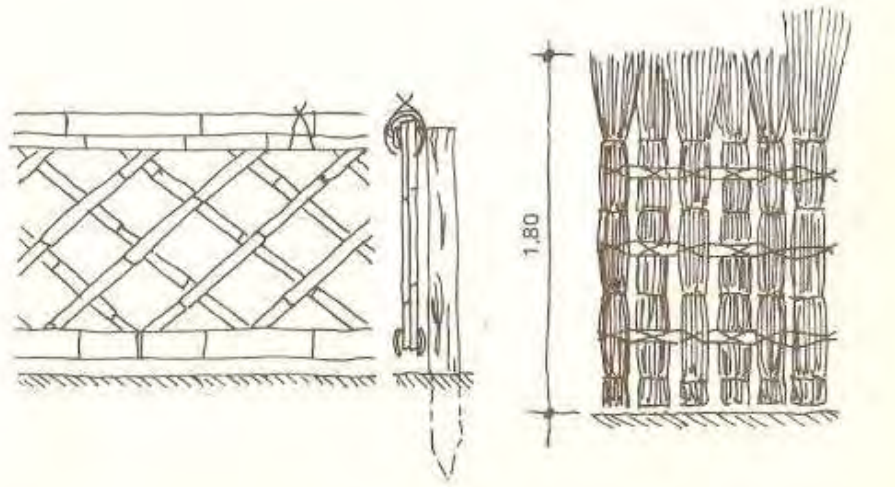
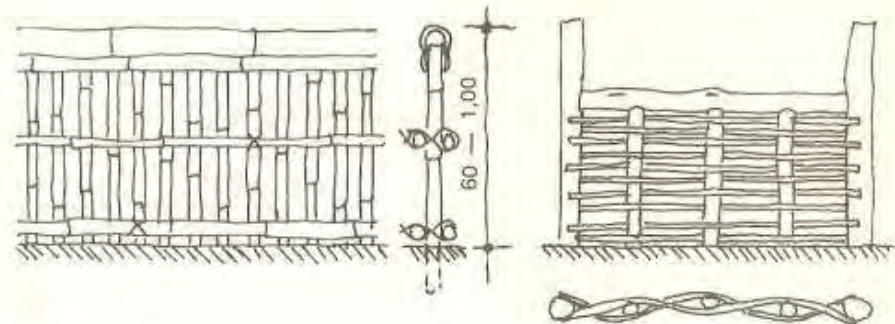
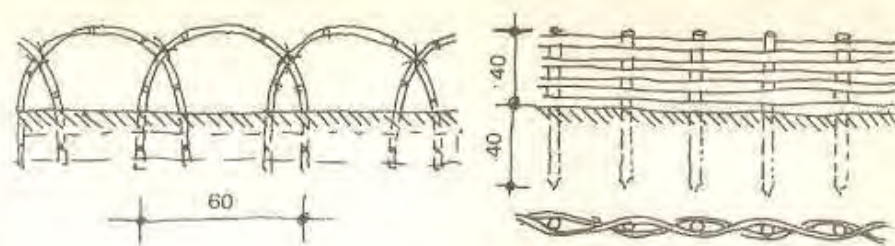
24. ábra. Kerítéstípusok

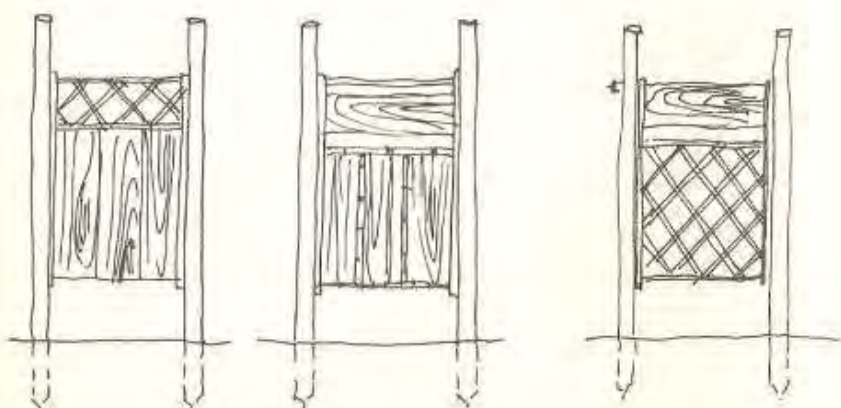
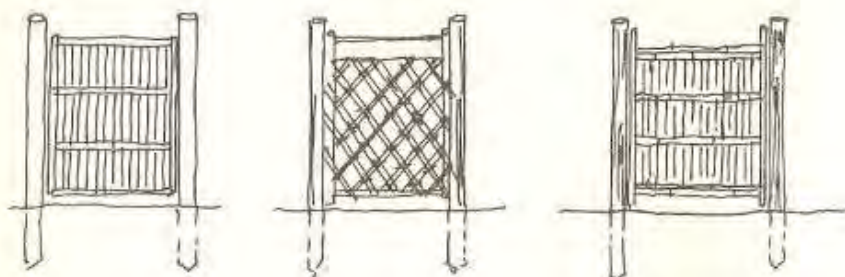
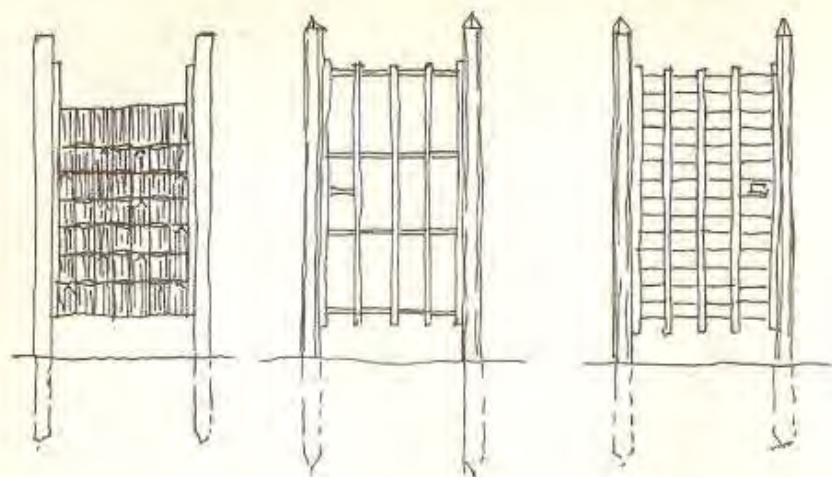
25. ábra. Sövénykerítések

26. ábra. Kapumegoldások

27. ábra. Belső kerítések (kakine)

28. ábra. Belső kapuk

terjedhessen. A telek belseje felé a sövény vonala laza átmenettel kapcsolódhat a kert növényvilágához. A sövény növényanyaga többféle is lehet, csak arra vigyázzunk, hangulatilag összeillő fajtákat használjunk együtt. Lehetőleg örökzöld sövényt telepítsünk, hogy egész évben egyforma legyen díszítőértéke. Sövénykerítésre példákat mutat a 25. ábra.

Kapu. A bejárat környékét hangsúlyosan kell kialakítani.

Nagyon mutatós és praktikus a kapupillér kibővítése szélesebb kőpillérré, amelynek belső oldalán kukatároló vagy kerteszerszám-tároló fülke helyezhető el. A kapuzat a régi székelykapuk vagy a keleti építészetben használt, tetővel ellátott kapuépítmények építési elvei szerint is kialakítható. A tetővel ellátott, védelem nyújtó kapuzat a szívélyes fogadtatás érzetét kelti. A kapu- és kerítéskiala-

2. kép. Ryōan-ji, Kyōto

Kertrészeket elválasztó belső kerítés, a kakine látszik a képen. Alacsony, áttört, a teret úgy osztja, hogy egyben áttekintést enged a kert másik részébe. Anyaga bambusz, kötözött csomópontokkal. A laza ágrendszerű, lombkoronás növények félárnyékos, lígates hangulatot teremtenek (fotó: Márkon Sándor)

kítésnél számos szép, egyéni megoldás jöhet létre, ha az építető és tervező egyformán igényes (26. ábra).

Belső kerítés (kakine) és kapu. A japán kertben a különböző térrészeket belső kerítés választja el. A belső kerítésnek térelválasztó vagy elválasztást jelző szerepe van, a védelemnyújtás nem feladata, ezért könnyed, parvánthatást keltő. Bambuszból, gyékényből, vesszőből készítik. Ha a térelválasztás csak jelképes, alacsony sövényt vagy bambuszkerítést alkalmaznak. Kis alapterületű kertekben nem is lehet mást, mint alacsony, jelképes térelválasztókat alkalmazni (27. ábra). A belső kerítések kapui más jellegűek, mint a bejárati kapuk. A kapunak itt is jól kezelhető, könnyen észrevehetőnek kell lenni, de hangulatilag a belső kerítések könnyedségéhez kell alkalmazkodni (28. ábra).

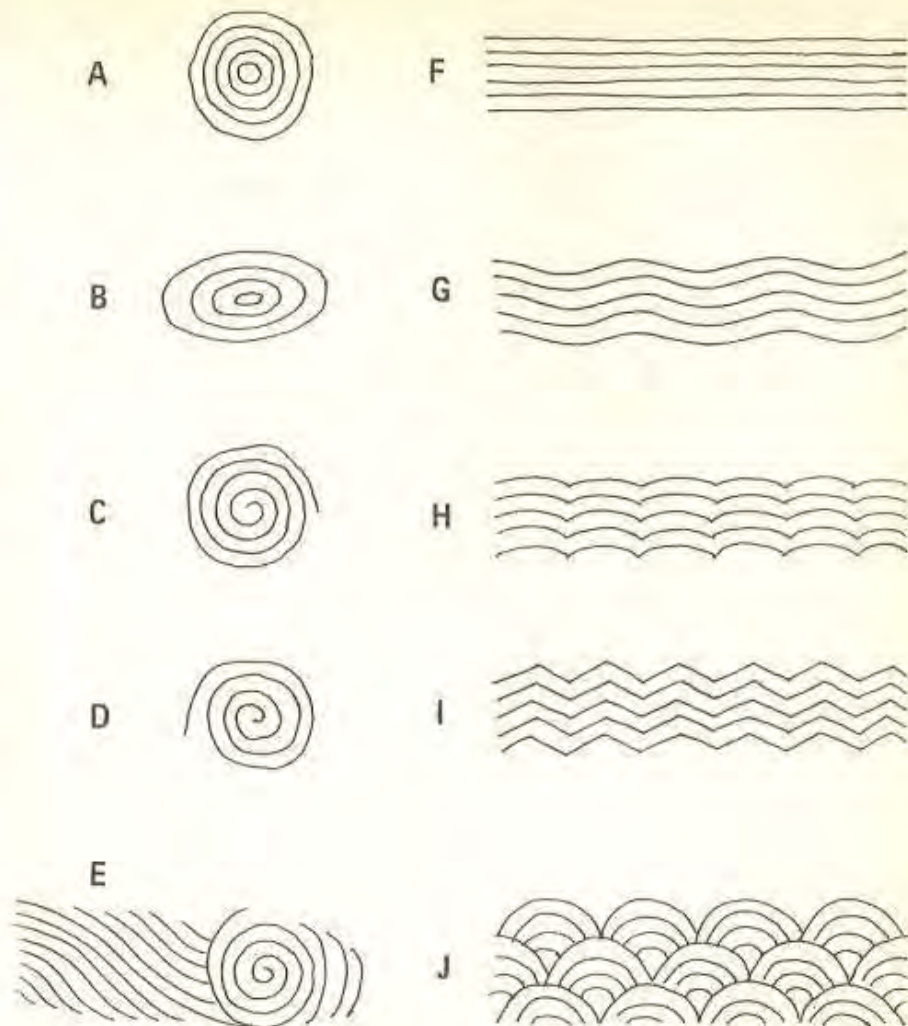
A víz szerepe a japánkertben

Az élet legfontosabb feltétele a víz. Az élő anyag vízben, az ósóceánban jött létre. Földünk nagyobb részét víz borítja. A víz állandó mozgásával, körforgásával s a hullámok játékával a pillanatot, a mulandóságot jelenti, ugyanakkor az állandóságot, az örökkévalóságot is. A víz a pillanat és az örökkévalóság elválaszthatatlan egységének szimbóluma, a japánkert legfontosabb építőeleme. A kertben is olyan sokféle módon jelenhet meg, mint a természetben. Ha lehetséges, valós formában használjuk a vizet tó, patak, vízesés stb. kialakításával.

Ha a valódi víz használata akadályokba ütközik, vagy alapvetően filozofikus igényű, meditálókert létrehozása az elsődleges cél, szimbólumokkal helyettesítik a vizet. A kövekkel kiképzett vízesésben, patakban, tómederben kavicsok jelentik a vizet, kavics- vagy homokterítés jelenti a víztükröt, amelybe a víz hullámvázát érzékeltető vonalakat húznak.

A legtöbbször használt minták a 29. ábrán láthatók. A mintázószerszám a 30. ábra szerint készül fából.

A víz nemcsak látványával, a sima vagy fodrozódó víztükrrel, hanem hangjával is elbűvöli az embert. Nagyon jelentős a csobogó,

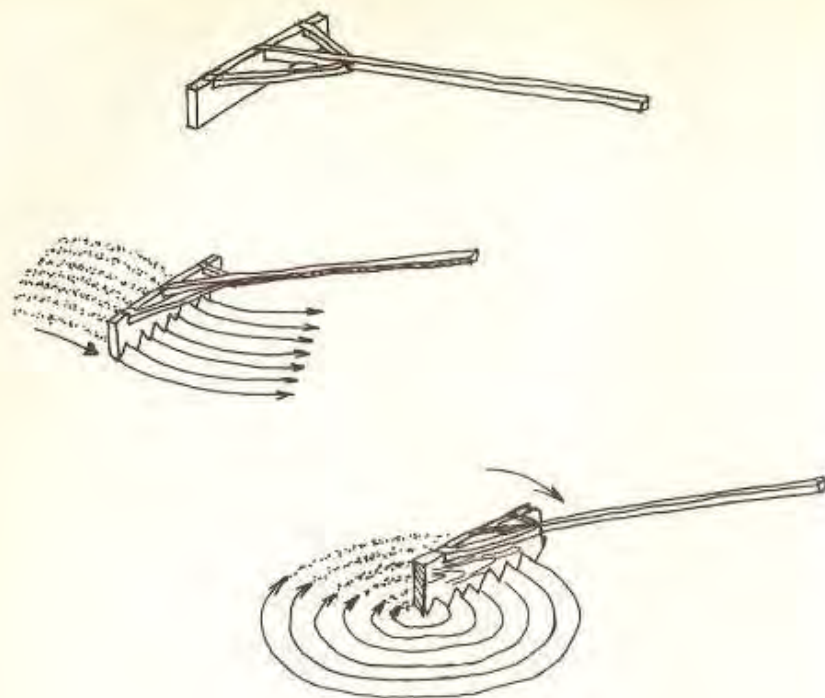
29. ábra. Homokba gereblyézhető minták

A) körgyűrű; B) oválgűrű; C) vizgyűrű jobbról; D) vizgyűrű balról; E) örvény;
F) folyóvíz; G) hullámzó víz; H) fodrozódó víz; I) erősebb hullám; J) a tenger hullámai

a lezúduló víz hanghatása, mert a hangok közvetlenül az érzelmi világunkra hatnak.

Vízesés. A víz megjelenítésének, eredetének legmarkánsabb for-

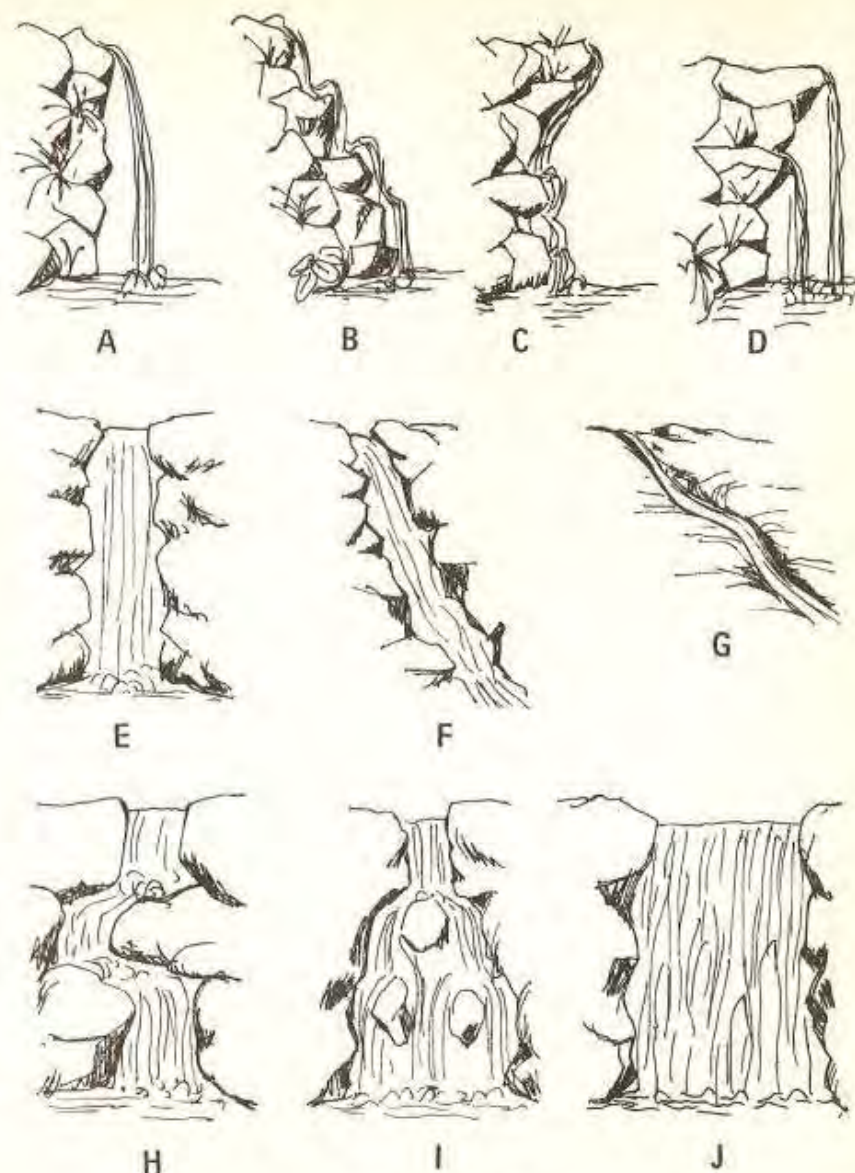

30. ábra. Mintázószerszám

mája a vizesés. A kövek, sziklák közt lezúduló víz sokféle formai megoldásra ad lehetőséget. A víz mozgása, játéka nemcsak a szemet gyönyörködteti, a hanghatás is ugyanolyan fontos. Ha a vizesést létrehozó sziklafal homorú, a sziklafaltól független, önálló vizesés jön létre. A domború hátfalon a víz lecsurog. Legáltalánosabb forma a két sziklapart közt kitörő, nagyobb víztömegű vizesés. Ha a vizesést széthúzzuk, szétterülő vízfüggöny jön létre. A vizesésbe behelyezett kövekkel szétváló formát alakíthatunk ki. A lezúduló vizet lépcsőzetes sziklafalon vezetve többszintű vizesés is képezhető. A 31. ábra különböző vizeséseket mutat.

A vizesés alján elhelyezett kövek a vízjáték gazdagítását szolgálják (32. ábra).

Tókialakítás. Nagyobb víztükör, tó elhelyezése a kertben nemcsak

31. ábra. Vizesések

A) szabadon eső; B) domború partfalon folyó; C) homorú partfalon folyó; D) kettős; E) szokásos; F) partfalon lezúduló; G) kis vízhozamú; H) három szintű; I) szétágazó; J) vízfüggöny

32. ábra. A vizesés kövei

1. a vizesés szimbóluma; 2. kapuk; 3. hanghatást erősítő kő; 4. vízsztévalasztó kő;
5. faleveleket forgató kő

esztétikailag fontos motívum. A párolgó víz a kert klímáját kedvezőbbé teszi. A tavak lehetnek egészen sekély medrű, 5–20 cm mély disztavak, vagy mélyebb, legalább 30 cm mély, aranyhalak telepítésé-

re alkalmas tavak. A színes pontyok nagyobb víztömegű tavakat igényelnek. A tó medrének egy részét egy méter alá kell mélyíteni, ahol a halak áttelelnek.

A tómeder kimélyítésekor kitermelt földből kézenfekvő a tó mellett dombokat képezni, így nem kell a földet sokat mozgatni. A dombok között a sziklás vizeséstől a víz rövidebb-hosszabb folyószakaszon át jut a tóba. Ilyen kialakítású a hagyományos tsukiyama, a hegyvidéki látványt nyújtó kert.

Nagy, híres, történelmi japánkertekben ezt a motívumláncolatot természetes vízforrás vagy bővizű hegyi patakok felhasználásával hozták létre, így a kristálytisztá víz állandó elem volt a kertben. Természetes víz hiányában, napjainkban készített kertekben vízforogató berendezéssel lehet a víz állandó mozgását biztosítani a vizesés és a tó között. A zárt rendszer vizét bizonyos időközönként cserélni kell, mert a víz a környezeti hatások és a tóban élő halak miatt idővel elszennyeződik. A kisebb igénnyel kiképzett, egyszerű kivitelű tavaknál is meg kell oldani a vízeltávolítást, megteremteni a vízcserlehetőségét. A tó vizét tisztán kell tartani. Nagyon kellemetlen a bűzös, elalgásodott, piszkos vízfelület a kertben.

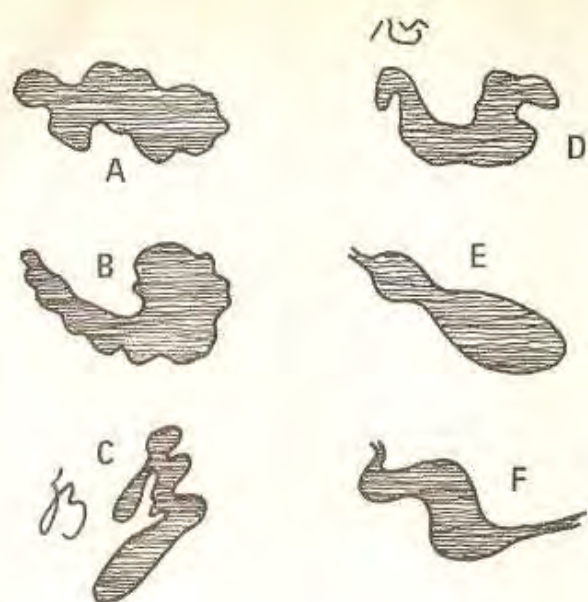
Ha a tóba megfelelő mennyiségű növényt telepítünk, a tó öntisztuló, mert kialakul a biológiai egyensúly. Ebben az esetben a tó tisztítása, a vízcserle ritkábban szükséges.

Ha lehetséges, a vizesést, a vízforrást a kert keleti oldalára helyezzük. A hagyományos japánkertben a víz mindig keleten eredt és a folyó a nap járásával együtt nyugat felé haladt.

A tavak mindig szabálytalan formájúak. Jellemző tóforma a felhő alakú, mozgalmas partvonal; a kínai „sziv” és „víz” írásjegyekhez hasonló forma. Kisméretű kertekben, kisebb tavaknál egyszerűbb a tó formája. Nagyon gyakran használják a középen beszűkülő, piskótaszerű alakzatot. A szűk nyaknál híd vezethető át (33. ábra).

A kisebb tavakban kövekkel, kőcsoportokkal gazdagíthatjuk a látványt. Nagyobb méretű tavakban már szigetek is képezhetők. A tó víztükre mindig a környező terület legmélyebb pontja legyen, úgy szép, ha a terep enyhén lejt a tó felé.

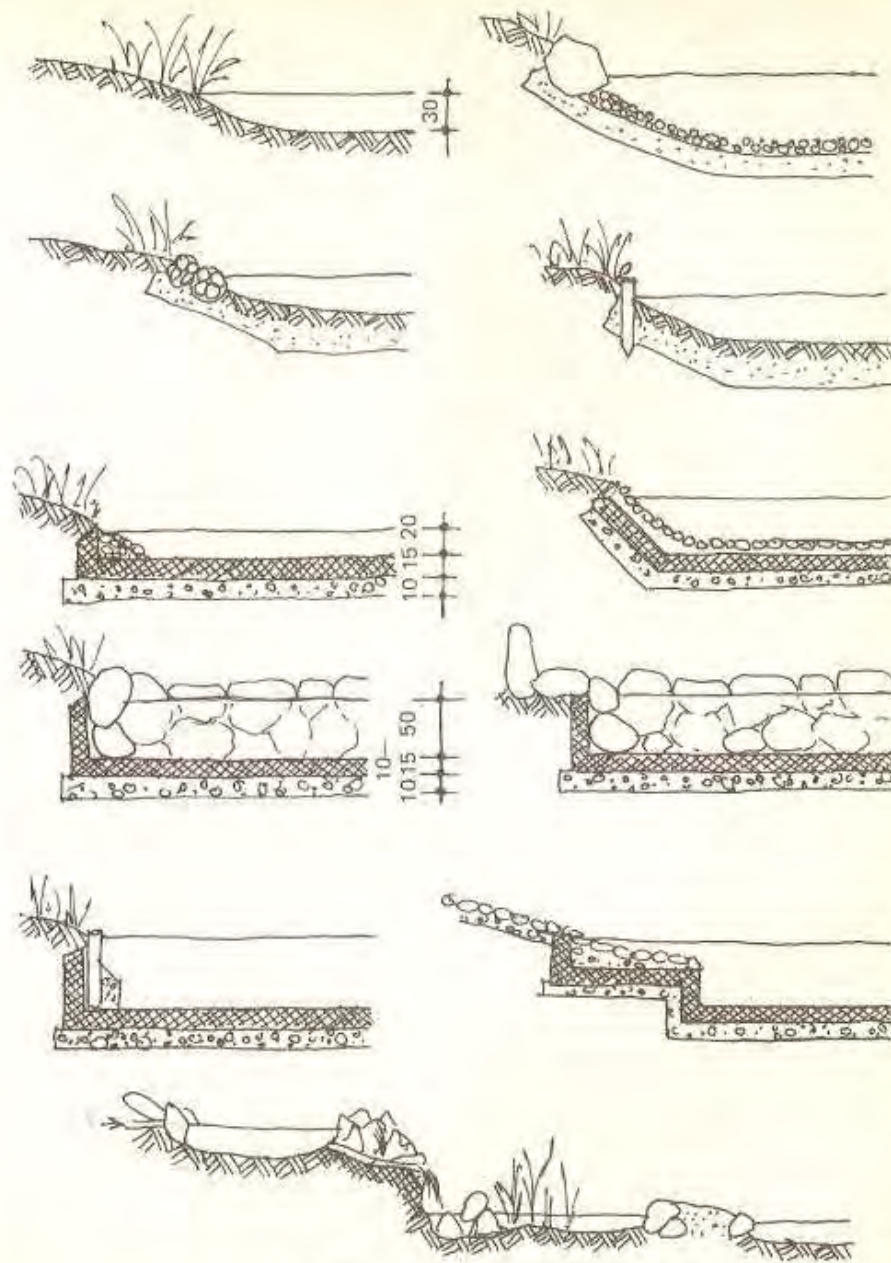
A tavak kialakítása egyszerűbb és költségesebb kivittel is készülhet. A több rétegben felhordott, agyagtapasztásos meder – ha van

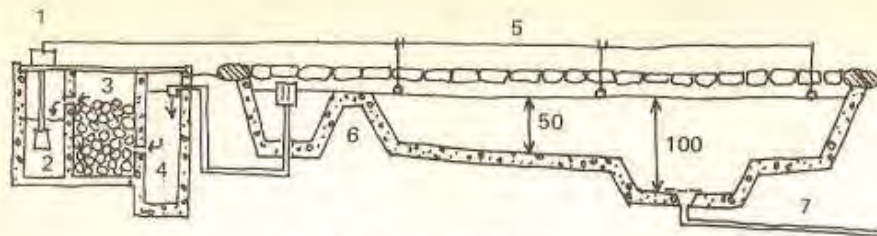
33. ábra. Tóformák

A) felhő; B) felhő; C) „viz”; D) „szív”; E) Shotan (leggyakoribb forma); F) vízfolyás;
1., 2., 3. szigetek; 4. kőszirt; 5., 6. lépőkövek; 7. híd; 8. öböl; 9. törő; 10. zsílip

a közelben agyagyerési lehetőség – természetes, jó megoldás. A tó medrét kavicsral rakjuk ki. A leeresztőnél betongallér szükséges, hogy az agyag kimosódását elkerüljük. Ugyancsak kis költséggel készíthető a fóliával szigetelt meder. A fólia védelmét homokréteggel oldhatjuk meg, amely egyben esztétikus mederfelületet is ad.

34. ábra. A tómeder kialakítása

35. ábra. Tó kialakítás vízforgatóval

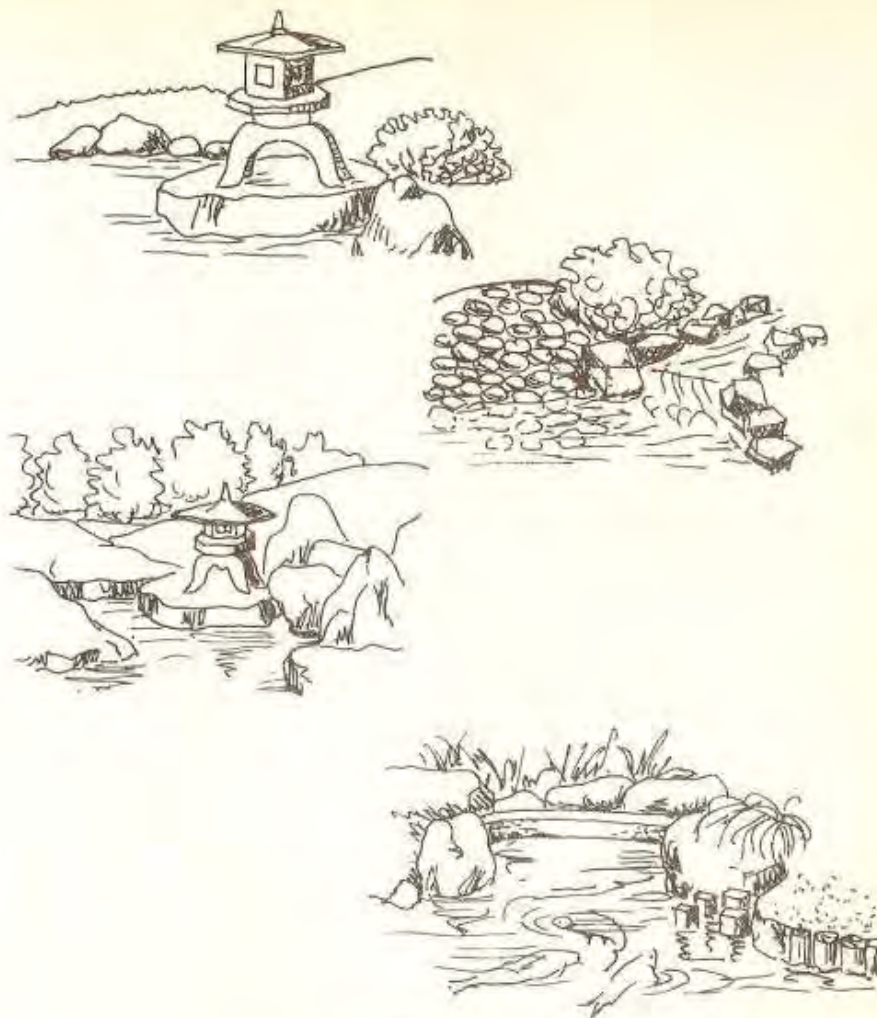
1. vízforgató motor; 2. tiszta víz; 3. vízszűrés; 4. szennyezett víz; 5. vízvezeték; 6. vízszintszabályozás; 7. vízleeresztő

Legtartósabb, legjobb megoldás a vasbeton medence. Mélyebb tavaknál feltétlenül ez a megoldás szükséges. A betonnak vízzárónak kell lenni, ezért jól tömörített, vízzáró betont kell készíteni. Tómeder készítésére ad megoldásokat a 34. ábra. Vízforgatóval egybeépített tókialakítást mutat a 35. ábra. A tavak partszegélyét úgy képezzük ki, hogy minél természetesebben hasson. Egyszerű, szép megoldás a kavicsos mederfelületet kifuttatni a partra. Gyakoribb a kövekkel szegélyezett tópart. A partszegélyt helyenként megmunkált kővel, facölöpökkel, dorongfával is díszítve, változatos, esztétikus tópartot hozhatunk létre. Ha a tóban tükröződő látvány is lényeges motívum, egyszerű partszegélyt tervezzünk, hogy ne zavarja a tükröződést.

Ügyeljünk, hogy sekély tavaknál a meder alja ne a puszta beton legyen, mert az nem szép látvány. 50 cm-nél mélyebb mederfenék már lehet betonból. A tó körül vizes földtányérokat hozhatunk létre vízparti növények telepítéséhez (36. ábra).

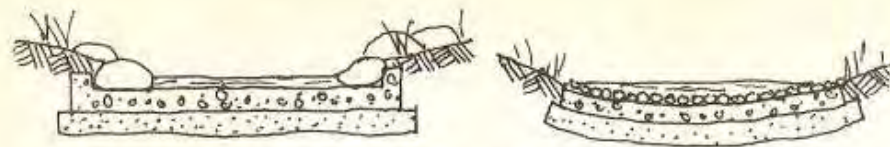
Folyó, patak. A patakmedernek legfeljebb 1-3%-os lejtést kell adni. Nagyobb lejtésű területen képezzünk kőgáttal kis vízlépcsőket, zuhatagokat, mert a túl gyorsan haladó víz nem kedvező. Ahol a patak a tóhoz érkezik, feltétlenül kis zuhatagot hozunk létre a kapcsolat hangsúlyozására.

A folyómeder változatos, kibővülő, beszűkülő, kanyargós legyen. A kanyarok belső oldalára kőszirtet állítunk. Homok-, kavicspartok alakíthatók ki a meder mentén (37. ábra). A mederbe helyezett kövek a víz haladását akadályozva változatos vízmozgást hoznak létre. A patakpart hasonlóan alakítható a tóparthoz.

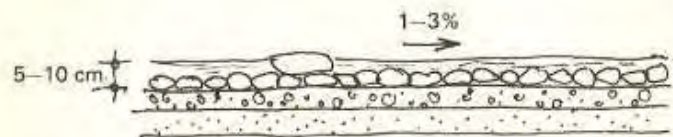

36. ábra. Tókörnyék

Folyókák. Az esővíz elvezetésére készített keskeny csatornák időszakosan működnek, de esőzéskor nagyobb vízmennyiséget szállítanak. Ennek megfelelően nagyobb lejtéssel, célszerűen kell vezetni, egyenesen a vízgyűjtő felé. Formailag mindig illeszkedjen a kert

keresztmetszet

1-3%

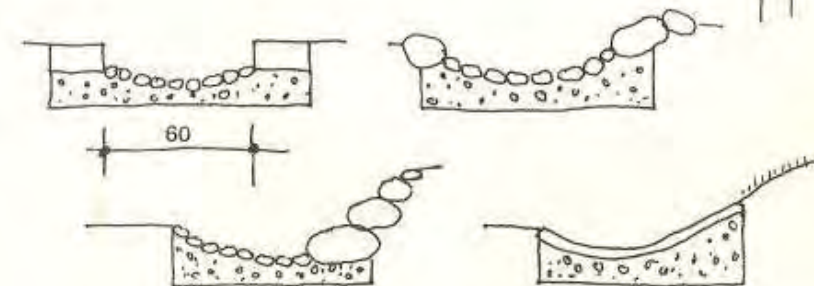
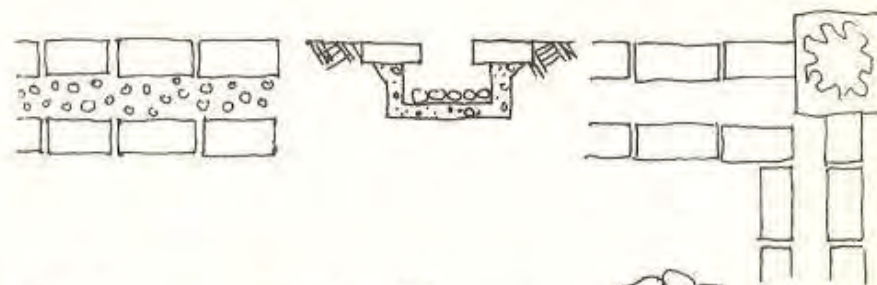
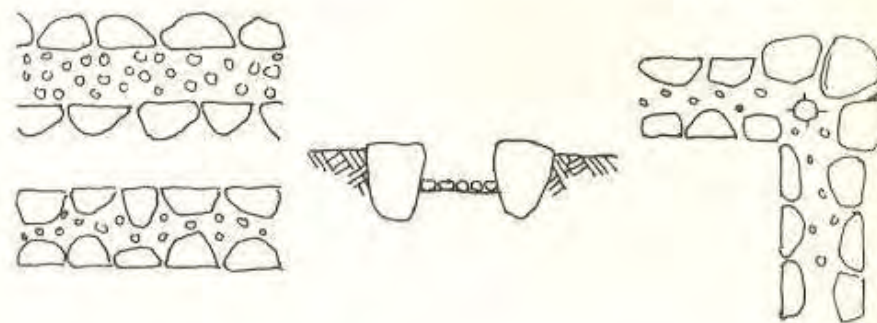
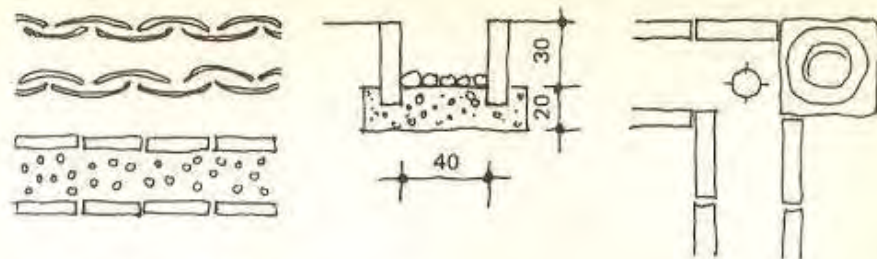
hosszmetszet

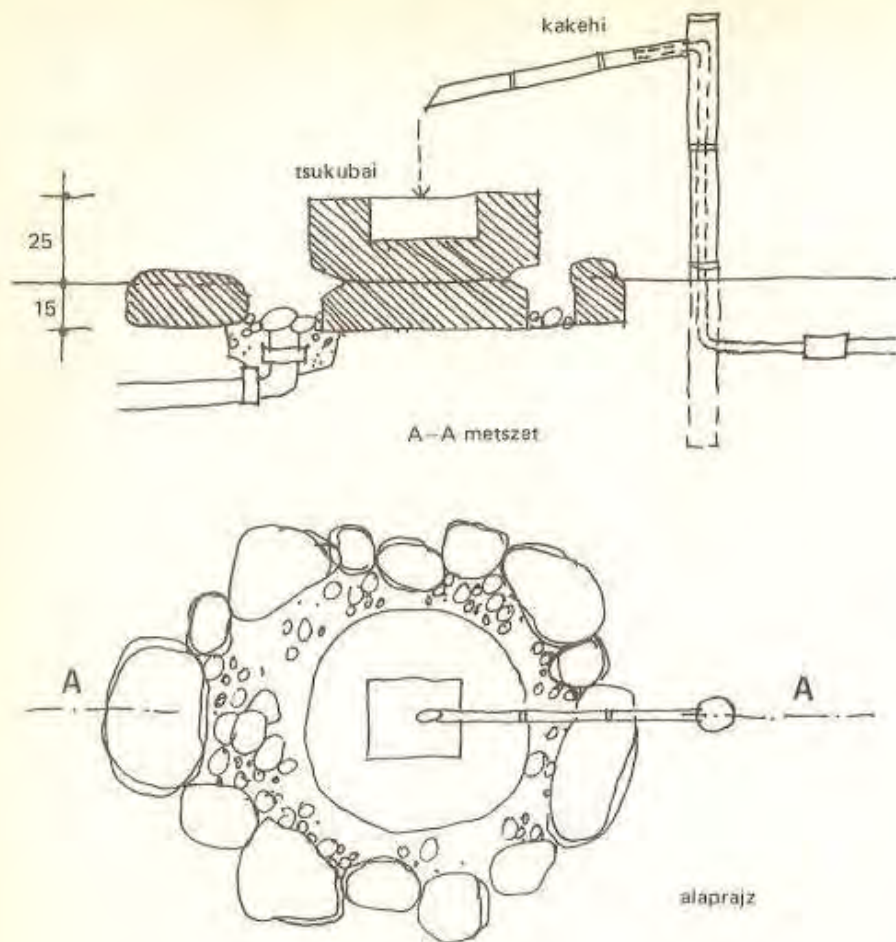
alaprázok

37. ábra. Folyómeder

38. ábra. Folyókák

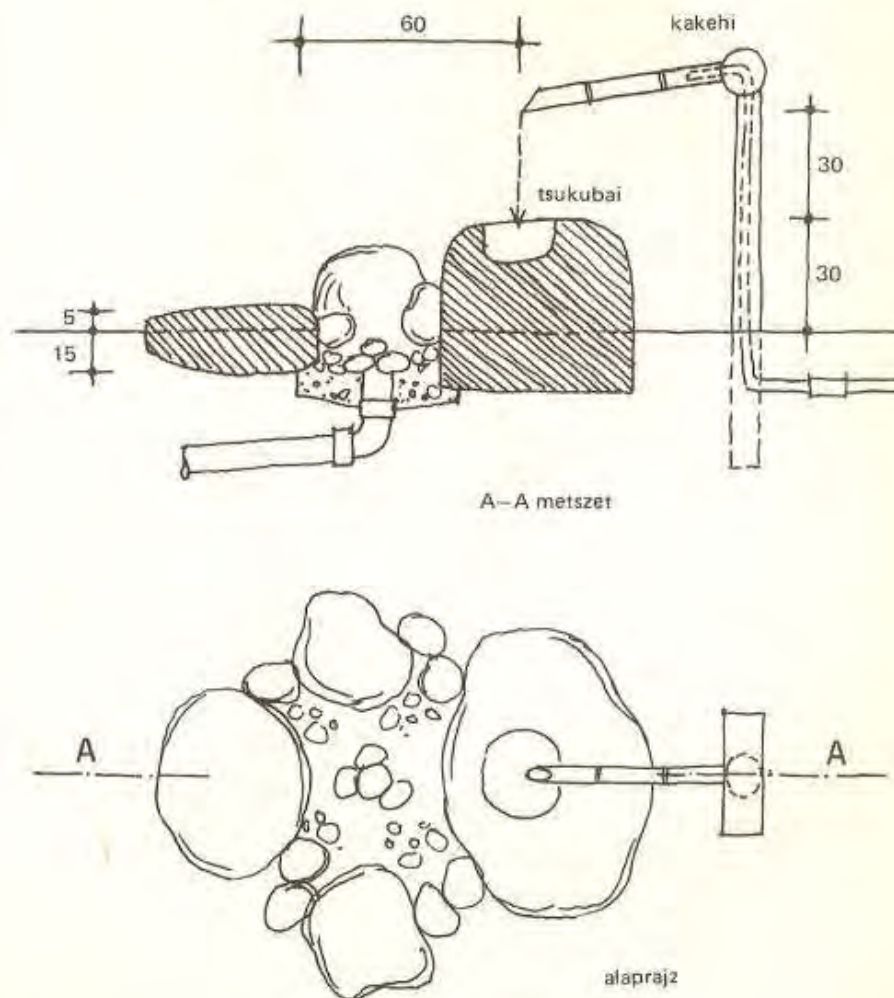
39. ábra. Kakehi és tsukubai I.

hangulatához. A folyókák készítésénél is természetes anyagokat használunk (38. ábra).

Vízgyűjtőként földbe süllyesztett medence, lefedett ciszterna szolgálhat.

Vezetékes víz. A természetes vízzel nem rendelkező telkekre a régi történelmi időkben bambuszcsöveken vezették a vizet. A csövek töréspontját kifűrt fahasábokkal oldották meg. Az ősi vízvezeték

formája a *kakehi* motívum. A bambuszcsövön kis mennyiségű víz érkezett egyszerre. A vízfolyás alá helyezték a kivájt kőtömböt, a kézmosót, japánul *tsukubai*. A vajatban megálló víz madáritatóként is szolgál. A kőtömbön lecsorgó víz látványa külön élmény. A kőtömb körül kis tavat vagy kövekből vízelnyelőt képezhetünk ki (39.,

40. ábra. Kakehi és tsukubai II.

40. ábra). A kakehihez vízvezetékéről vezethetjük a vizet. A túlfolyó vizet nem szükséges közvetlenül a csatornába juttatni, alagsövezéssel felhasználhatjuk kertünk öntözésére. Sík terepen, kis területen alkalmazzuk a kakehi motívumot.

Forrás. A forrás környékét is kövekkel képezzük ki, majd a zuhatagon keresztül kiépített patakmederrel vezethetjük el a vizet. A forrás közelébe dús növényzetet, cserjéket telepítsünk (41. ábra).

41. ábra. Forrás

Kút. A kertünkben lévő ásott kút is komponáljuk bele a kert enteriőrjébe. A kút kávája rönkfa vagy kő legyen. A kútat fedjük le pallókkal vagy bambuszszőnyeggel. Hagyományos japán forma az ágásfára szerelt csigás felhúzó kút. A 42. ábra különböző kútkialakítási lehetőségeket mutat.

A modernebb kerek kút falazott vagy fakávéval, zsinde- vagy nádtetővel szintén elfogadható formailag (42. ábra). A kút mellett elhelyezett víztároló jól használható az öntözésnél. Kényes növénye-

42. ábra. Kutak

ket állott vízzel jobb öntözni. A tároló fa- vagy kőburkolatú legyen, esetleg hordó vagy dézsza is elképzelhető erre a célra. A kút környékére is sűrűbb bokor- és facsoport telepíthető.

Fürdőmedence, zuhanyozó. Ezek a modern berendezések nem a díszkert tartozékai. Ha a kert nagysága megengedi, a sportra szánt gyepes terület közelében helyezendő el. Gyermekeknek pancsolásra felfújható műanyag medence, műanyag kád is elégséges. Nagyon csúnya a vasállványra helyezett, olajshordóból kialakított zuhanyozó, amely némely kertben látható.

A kő szerepe, használata

A víz után a kő a következő fontos motívum a japánkertben. A kő a kertben nagyon sokféle módon használható.

A kisgyermek először az egyszerű vadvirágra figyel fel. Később kedveli meg a különleges, nemesített kerti virágokat. Ízlésünk fejlődésével újra az egyszerűbb szépség felé fordulunk, megkedveljük a fák, cserjék virágait, és felnőttként fogadjuk el a kövekben rejlő szépséget. A kő a kertnek komoly, férfias jelleget ad, növényekkel viszont a nőies, légies érzetet adhatjuk meg. A jó kertkompozíció egyik alapfeltétele, hogy az élő és élettelen kertalkotó elemek egyensúlyát megtaláljuk.

A kőzeteket keletkezésük szerint osztályozzuk. Ezek szerint vannak:

1. Vulkáni kőzetek: gránit, bazalt, andezit; ezek a kőzetek kemények, fagyállóak.
2. Vulkáni tufák: a vulkáni kitörésnél a magmából, hamuból keletkezett porózus kőzetek.
3. Üledékes kőzetek: tengeri vagy édesvízi eredetűek; a homokkő kötőanyaggal megkötött homokszemcsék, a mészkő tengeri eredetű lerakódás, a márvány tömör mészkő.

A kertben csak fagyálló, tömör kőzetek alkalmazhatók. A kő az állandóság, a biztonság jelképe. A vulkáni eredetű, sötétebb tónusú,

3. kép. Ryōan-ji, Kyōto

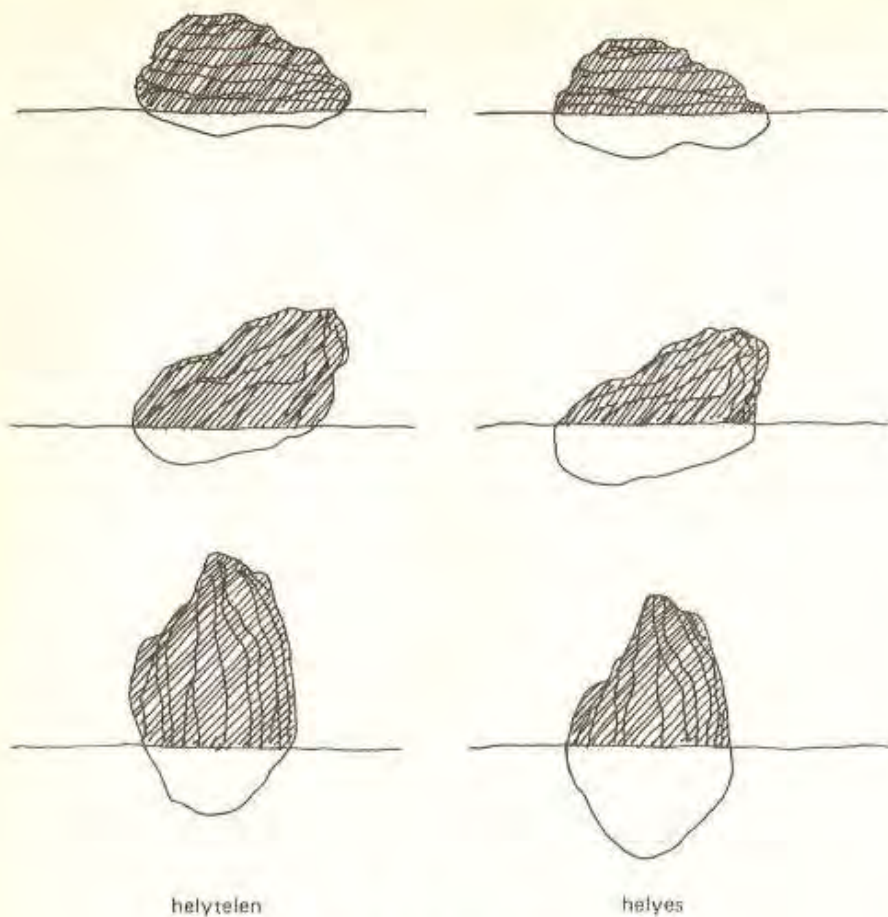
A híres kőkert képe a rövidebb oldal felől. A kertnek nem ez a jellemző nézete, de a kert teljes képét ez a felvétel mutatja. Az öt kősziget a kavicsstengerben az egyszerűség, a magányosság, de egyben az összetartozás kifejezője is (fotó: Márkon Sándor)

4. kép. Ryōan-ji, Kyōto

A kőkeri a főnézet felől. Hármás és kettős sziklacsoportok láthatók

43. ábra. Kőelhelyezés

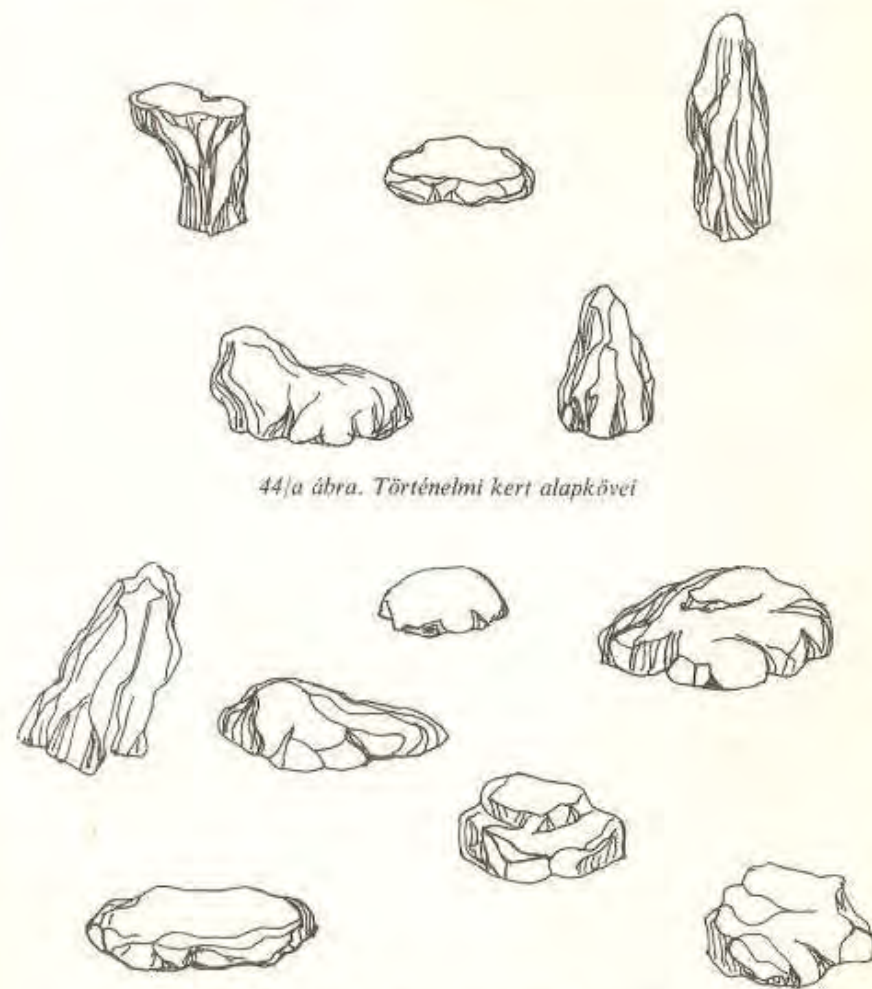
kemény kövek keltik leginkább ezt a hatást. A puhább, világos, mállásra hajlamos üledékes kőzetek vagy a porózus kőzetek a mulandóságra emlékeztetnek. Ne féljünk tehát a sötét bazalt és andezit használatától, amely Magyarországon több helyen is előfordul. Le-robbantott, természetes formában kedvező áron lehet beszerezni a kőbányákban, szinte csak a szállítási költséggel kell kalkulálni.

A bazalt természetes formái nagyon változatosak. Az oszlószerű,

hosszúka kőtömbök artistikus kőkompozíciók alakítására adnak lehetőséget.

A gránit, mivel importanyag, költséges kőfajta. A víz által lekoptatott, sima felületű görgetegkövek, amelyek nagyon közkedveltek Japánban, Magyarországon ritkán fordulnak elő.

Nagyobb mennyiségű kő használata a kertben lehet, hogy egyszeri

44/a ábra. Történelmi kert alapkövei

44/b ábra. Általánosan használt kőformák

6. kép. Myōshin-ji, Kyōto

A kövek és a növényzet kapcsolata és egyensúlya. A teknősbékának nevezett kősziget élettelenységét oldják a kövek közé telepített alacsony, örökzöld cserjék, de a kövek a főszerep (fotó: Márkon Sándor)

A kettős, hármas köcsoportok elhelyezési lehetőségeit láthatjuk a 45. ábrán.

A köveket úgy kell csoportosítani, hogy minden nézőpontból jó legyen a térhatásuk. Ne helyezzük egy vonalba, takarásba a köveket.

A zen szerzetesek által készített, filozofikus hatású, meditációra serkentő kolostorkertekben sokszor csak kő, kavics vagy homok a kertalkotó elem. Az ilyen típusú kert a *karesansui*. A kőkert a vizet szimbolizáló világos kavics vagy homokfelület és sötét sziklák kontrasztján alapuló kertkompozíció.

Nagyon dekoratív felületeket lehet kialakítani gömbölyded, sima kavicsburkolatokkal. Tavak, patakmedrek betonjába nyomva a kavicsokat, természetes, szép a meder alja.

Az épületek körül a falak, alapok védelmét adó betonjárda na-

gyon fontos, de nem esztétikus látvány. Ha a betonjárdát kavicsburkolattal takarjuk, mindjárt kellemesebb felületet kapunk.

Kis területű kertben lehetőleg ne használjunk sokfajta követ. Nagyon nehéz különböző típusú kövekből jó összhatást teremteni. A kövek pontos, megfelelő használata a kertkialakítás egyik legnehezebb feladata. Egyszerű, szép megoldás a kert alaphangulatát sötét tónusú kövekkel megadni, és csak egy-egy fontos helyen használni világos követ. Például világos színű kőlámpás, kézmosó, kőhíd vagy egy magányos kő az általánosan használt sötét kövek között nagyon hatásossá válik.

A szigorú, élettelen kőkompozíciók merev hatását növényekkel, cserjékkel oldjuk fel.

Növények a japánkertben

7. kép. Myōshin-ji, Kyōto

A kövek és az alacsony cserjék váltakozó ritmusban elhelyezve szegélyezik az utat. A jobb oldalon látható kézmosó körül dúsabb a növényzet (fotó: Márkon Sándor)

8. kép. Myōshin-ji, Kyōto
Szórványkövek és három összetartozó kő elhelyezésére példa. A kőkeretet a kő keménységével harmonizáló éles kontúrú, nyírt sövény választja el a kert többi részétől (fotó: Márkon Sándor)

9. kép. Myōshin-ji, Kyōto
A kőkeret másik részlete. A sötét háttér előtt jól érvényesül a világos kavicsfelület és a szórványkövek (fotó: Márkon Sándor)

A kertben a növények jelentik a változatosságot, az életet. Az élettelen kerti motívumokkal váltakozva hatásuk megsokszorozódik. A növények telepítésekor mindig lebegjen szemünk előtt az *ikebana*, a virágrendezés alapelve: jól átgondolt, minél kevesebb fajtából készített, egyszerűségében is nagyvonalú kompozíció jobban kiemeli a virág szépségét, lényegét, mint az összezsúfolt, óriási csokor. Ne csináljunk tehát kertünkben növénykiállítást. Példánk a természet legyen. A természetben is egy tájegységen belül csak néhány növényből álló, jellemző növénytársulás található.

A kertnek is kiválasztjuk a jelleget adó alpnövényzetét, például erdeifenyőt. Az alpnövényzetet gazdagító egy-egy különleges, elütő egyed így sokkal hangsúlyosabban, szembetűnőbben jelentkezik majd. Az örökzöldek között a japán juhar, a vérszilva, a nyírfa vagy egyéb díszfa igen szép hatású.

Fatelepités

A kert jellegét meghatározó fatelepítés nagyon kényes feladat. Japánban a faiskolákban nagyméretű fákat is nevelnek speciális módon. A nagyméretű fák áttelepítésével a kert azonnal elnyerheti a tervezett formát. Magyarországon is van lehetőség ún. túlkoros fák telepítésére, bár ez igen költséges és kockázatos vállalkozás. A faiskolákban beszerezhető facsémétekből hosszú évek során fejlődik ki a megfelelő nagyságú fa. Ezért a telken található, már meglévő fákat gondosan meg kell védeni az építkezés ideje alatt.

Ha nem lehet a meglévő fákat belekompónálni az új tervbe, akkor legalább addig kell figyelembe venni, amíg a véglegesnek szánt, új telepítés kicsit megerősödik az idős fák védelmében.

A kertet kinövő, túl nagy, elöregedett fákat viszont ne sajnáljuk eltávolítani, ha felnőtt az utánpótlás. Öreg fák visszavágásával, fiatalításával nagyon különleges, egzotikus faformákat lehet létrehozni.

Télen is szép, élő kertet az örökzöldek gazdag alkalmazásával hozhatunk létre. Japánban a kert növényanyagának 70%-a örökzöld és csak 30%-a lombhullató. Ne féljünk az örökzöldek bőséges hasz-

nálatától, gazdag választék áll rendelkezésre. Nemcsak a katonásan merev, oszlopos tűlevelűek jelentik az örökzöldeket. Sok lomblevelű örökzöld is meghonosodott már Magyarországon, igaz, hogy ezek alacsonyabb fák, bokrok, cserjék.

Térelválasztók, növényfalak kialakításához legjobb az örökzöld, hogy az év minden szakában egyformán takarjon. Jól használható ilyen célra a napos helyet jól tűrő, sárgás tónusú keleti életfa (*Biota orientalis*) és a sötét tónusú nyugati életfa (*Thuja occidentalis*). A tiszafa (*Taxus baccata*) egészen sötét lombú. Ez a jellegzetes fa vagy bokor szintén jól takar.

A borókának (*Juniperus*) nagyon sok változata van. Oszlopos, szétterülő, kúszó fajtái ismertek. A közönséges boróka vadon is előforduló cserje, a legmostohább körülmények között is megmarad.

A ciprusféléket (*Cupressus*), az álciprusokat (*Chamaecyparis fajták*), cédrusféléket egyéni megjelenésük miatt egyedül álló, szoliter faként telepítjük.

A japánkertek leggyakoribb fája az egyszerű erdeifenyő (*Pinus silvestris*). Viszonylag gyorsan növekvő, igénytelen fajta. Magános faként alkalmazva változatos, egyéni formára alakítható. Csoportosan, szabadon fejlődve szép háttérnövény. Karácsonyfának már elfogadta a közvélemény, eresszük be kertjeinkbe is. A kertnek természetesebb jelleget ad, mint a merev lucfenyőfélék (*Picea abies*).

Az örökzöldek általában elég lassan fejlődnek. Félárnyékos, védett helyet, párás klímát igényelnek. Hogy kertünk kezdetben se legyen kopár, ideiglenesen gyorsan növekvő, lombos fákat lehet ültetni, például különböző nyárfa- (*Populus*) fajtákat, mezei juhart (*Acer campestre*), fűzfát (*Salix*), japánakácot (*Sophora japonica*), ezüsfát (*Elaeagnus angustifolia*).

A gyorsan növekvő lombos fák között a kényesebb örökzöldek védett környezetben jobban fejlődnek.

Amikor az örökzöldek megerősödtek, az ideiglenesnek szánt védőnövényeket eltávolíthatjuk.

A hasznosságra is gondolva, a díszkertbe kevésbé igényes gyümölcsfákat is telepíthetünk. Sajnos a gyümölcsfák télen nem díszítenek, de kárpótól a tavaszi virágzás ideje, nyári lombsátra, gyümöl-

46. ábra. A hagyományos japánkert vezérfái
1. szép kilátás fája (fenyő); 2. vizeses fája (japán juhar); 3. magányosság fája (lombos örökzöld); 4. sziget fája (formázott fenyő); 5. lenyugvó nap fája (virágzó díszfa); 6. tóparti fa (fűtőfenyő); 7. mélységet érzékeltető fa (fenyő)

csei, őszi pompája. Díszkertbe telepíthető a meggy, a cseresznye, a kajszi, a birs, a gesztenye, a mandula.

A mogyoró nyirkos, árnyékos helyet kedvel, jól záró növényfal-ként használható. Elterjedőben a gyümölcsösséves termesztési mód. Különösen a körte és az alma nevelhető így. Térelválasztóként különleges hatású a gyümölcsösséves.

Ha kertünk vezérfái gyümölcsfák, több örökzöld cserjével ellensúlyozzuk a lombhullató fákat.

Ha a faállomány örökzöld, a cserjeállományban használhatunk több lombhullató, virággal díszítő fajtát. Egy hagyományos japánkert fatelepítését mutatja a 46. ábra. Egyenes törzsű, sudár erdeifenyő vezet a szemet a mélységbe. Ez a szép kilátás fája. A vizeses közelében a finom ágazatú és levelű japán juhar az örökké vibráló víz testvére.

A kert semleges keleti sarkában szép formájú, egyedül álló örök-

47. ábra. Fakoronatípusok

48. ábra. Fakoronák változása az idő múlásával
A) tűlevelű örökzöld; B) lombhullató fák, C) lomblevelű örökzöld

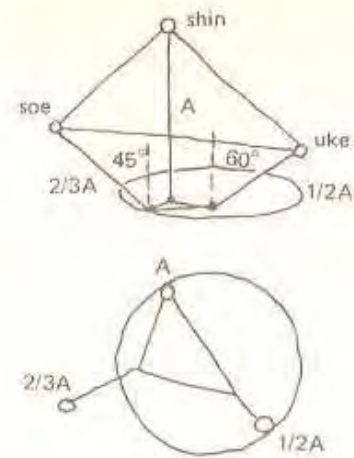
zöld fa a magányosság szimbóluma. A sziget dekoratív formájához hajlott törzsű, egzotikusan formált erdeifenyő illik. A lenyugvó nap fája a nyugati oldalon valamilyen virágzó díszfa lehet. A tóparton alacsony örökzöld cserje hajol a víztükör fölé. A 47. ábrán különböző típusú fakoronák láthatók. A fiatal fa koronájának változását mutatja a 48. ábra. A kezdetben tömör fenyőféle öregedve laza ágú, ritka koronájú lesz. A lombos fa idősen is tömör marad.

Mint a hagyományos japánkert példáján láttuk, a kert fontos pontjait szép formájú, hangsúlyos fákkal jelöljük (49. ábra).

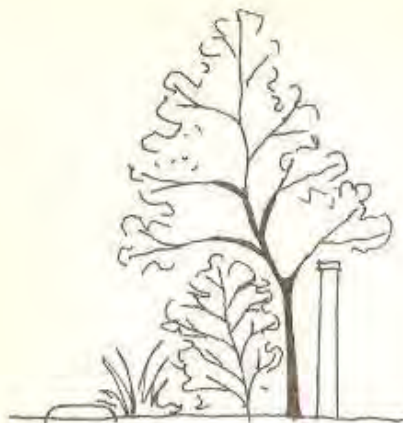
A bejárat fölé hajló fenyő mintha a hazaérkezőt fogadná. A híd-bejáratnál szomorúfűz örködik. A vizesés fölé hajló japán juhar levelei a vízbe hullva, törekeny csónakként küzdenek a vízzel. A törő

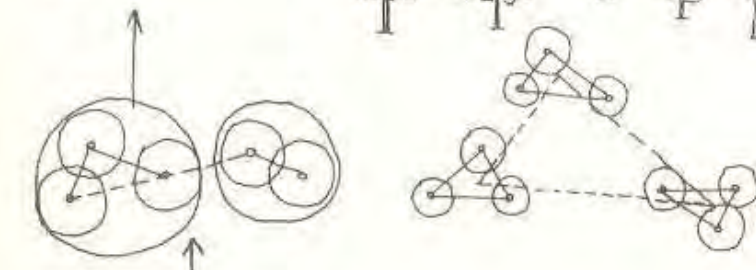
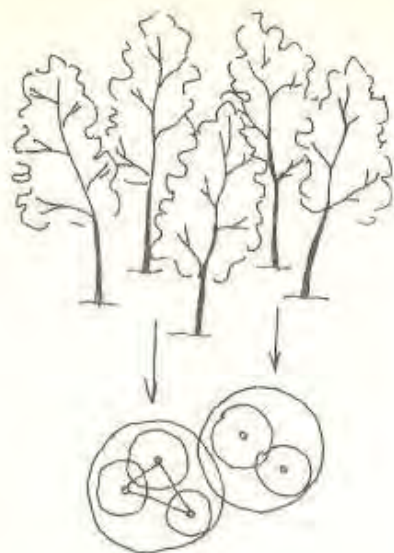
49. ábra. A szoliter fák elhelyezési lehetőségei

50. ábra. Faesoport kialakítása

növényelhelyezés telekhatár mellett

helytelen elhelyezés, nincs térhatás

51. ábra. A facsoportok kapcsolata

mögött álló fa kiemeli a kőlámpás formáját. Az apró levelű, laza koronájú fa nem takar erősen, a *törő* elé is helyezhető. A kerti látvány így sokkal különlegesebb. A magános kő és fa az élettelen és az élő világ szoros összetartozását jelenti. A tópart közelébe alacsony cserjéket telepítsünk, hogy ne vonják el a figyelmet, ne árnyékolják be a víztükröt. A pihenőház melletti magas fa a ház intim jellegét erősíti.

A kertben a telekhatár közelébe helyezzük el a legmagasabb fákat. A tér belseje felé egyre alacsonyabb bokrokat, növényeket telepítve, szép térforma jön létre.

A fákat az ikebana elrendezési elve szerint, hármas egységekbe telepítve alakulhat ki a jó térhatás. A háromszög hátsó csúcsába kerül a főág, a balra kissé előredülő fa a főág kétharmada, míg a kissé jobbra dülő fa a főág fele magasságú (50. ábra).

A facsoportok háromszöge egy-egy csúcs vagy oldalvonal mentén kapcsolódik egymással (51. ábra).

A növényismertetőkből jelzik az egyes fák helyszükségletét. Ezt tartjuk be, ne ültessük túl sűrűn a növényeket, mert egymást gátolják a fejlődésben, a növények felnyúlnak, a fák felkopaszodnak.

A fasorok túl merev, mesterkélt hatásúak, ha kis kertben használjuk. Növényfal vagy sövény telepítésekor nem elég egy sorba ültetni a növényeket, mert így nem adnak teljes takarást. Az ún. háromszög-kötésben ültetett cserjék lombja sokkal jobban fed.

A nagyméretű parkokban sokféle különleges díszfával találkozhatunk. Kis kertünkbe kuriózumként egy-egy kis vagy közepes koronájú fát telepíthetünk, de ne díszfabemutató legyen a kert.

Ajánlott díszfák:

- japán juhar (*Acer palmatum*) a japánkert elengedhetetlen fája;
- nyirfa (*Betula pendula*) kedvelt dekoratív fa, csapadékiigényes;
- szivarfa (*Catalpa bignonioides*) fény- és melegigényes, virágaival és gömbkoronájával díszítő fa;
- júdásfa (*Cercis siliquastrum*) többágas faként nevelhető, rózsaszín virágú, sötét kérgű;
- díszgalagonya (*Crataegus oxyacantha*) telt piros virágú, de rózsaszín, fehér változata is van;

- liliomfa (*Magnolia*) tévesen tulipánfának is nevezik, többszínű változata ismert, a savanyú kémhatású talajt kedveli;
- madárberkenye (*Sorbus aucuparia*) virágja, gyümölcse díszít;
- fekete bodza (*Sambucus nigra*) napos helyen, virágja, gyümölcse gazdagon díszít;
- vörös levelű nyírfa (*Betula pendula* 'Purpurea') kényesebb, lassabban növekvő, mint az alapfaj;
- vérbükk (*Fagus sylvatica* 'Atropurpurea') szép formájú, dekoratív, de nagy fa;
- cseresznyeszilva (*Prunus cerasifera* 'Nigra') szintartó, igénytelen díszfa.

Aljnövényzet, cserjék

A vezérfák helyének kijelölése után gondosan tervezzük meg az aljnövényzetet is. A szabad természetben is minden talpalatnyi földet vegetáció borít, csak a kopár sziklákon, a sivatag kavicsán, homokján nincs növényzet. A magasabb, tömör cserjéket térelválasztásra vagy szoliter növényként is használhatjuk. A fák közé árnyéket kedvelő cserjéket, gyeppótlót telepítsünk. A kerti tér belseje felé haladva az egyre alacsonyodó cserjék enyhe átmenettel simulnak bele a kert alapfelületébe.

Ha lemondunk a költséges tókialakításról, a kert közepén gyepes tisztást hozunk létre. A gyepfelület ne legyen teljesen sima, nagy összefüggő felület, mert természetellenes, egyhangú. Alacsony szoliter cserjéket, lapos kőcsoportot lehet elhelyezni benne, esetleg laza ágú, törpefákat. A felületet tipegőkkel motíváljuk. Így az egységes térhatást nem törjük meg, ugyanakkor a felület változatos.

A japánkertben ritkán használunk virágot. A cserjék tövébe telepített korai hagymások, laza virágzatú, vadvirág jellegű néhány évelő még elfogadható a szabadelvű japánkertben, de nincs helye a virágágyaknak, nagyobb virágfelületeknek. A japánkertben a szint, a virágot a virágzó cserjék, fák vagy a színes levelű növények jelentik.

Japán egyik nagy tavaszi ünnepe a cseresznyevirágzás. Magyarországon is ismert több japáncseresznye- (*Cerasus serrulata*) fajta,

10. kép. Heian-ji, Kyōto

A nagy kiterjedésű tájkeretekben a fáradt sétáló részére pihenőhelyekre van szükség. A pihenőhelyeket a szép panorámát nyújtó pontokra célszerű helyezni. Az egyszerű pihenőhelyen csak kerti ülőke vagy egy nagyobb, lapos kő van. A legigényesebb megoldás a pihenőház. A pihenőház szellős, nyitott pavilon, amely védelmet nyújt szél, nap, eső ellen. Egyszerű, természetes anyagokat, fát, bambuszt, nádat használnak kialakításakor, amely jól beleilleszkedik a természeti környezetbe (fotó: Márkon Sándor)

amelyeket csak virágdíszükért ültetnek. A másik, Japánban gyakran ültetett szép virágú, dekoratív bokor a rhododendron. Mint cserepes fajtája, az ismert azalea, a rhododendron is mészre, öntözővízre, éghajlatra nagyon kényes, így Magyarországon szabadban nehezen nevelhető. Csak a savanyú talajú, párás, nyugati országrészben fordul elő. Jól helyettesíthető a keleti hangulatú, piros virágú japánbirs-sel (*Chaenomeles*).

A virágzó cserjéket mindig a kert előterébe helyezük, hogy a szemlélő közelről, teljes pompájában gyönyörködhesse benne.

Örökzöld lomblevelű cserjék. A legtöbb japán eredetű, használata keleti hangulatot ad a kertnek:

11. kép. Heian-ji, Kyōto

Kőhid és kőlámpás a kertben. A lámpás az átkelőhely megvilágítása miatt került a hid közelébe. Mivel az utat kell megvilágítani, alacsony, lefelé világító típusú lámpát alkalmaztak (fotó: Márkon Sándor)

- japán babérsom (*Aucuba japonica*) ritka elágazású, nagyobb, sárgászöld levelű szép cserje;
- szúrós ezüstfa (*Elaeagnus pungens*) szúrós, viaszos, sárgászöld levelű, alacsony termetű cserje;
- japán kecskerágó (*Euonymus japonicus*) sárga levelű, kúszó fajtája is van. Levele közepes, gömbölyded;
- közönséges magyal (*Ilex aquifolium*) fogazott, tüskés levelű magas bokor vagy kis fa;
- közönséges babérmeggy (*Laurocerasus officinalis*) 1,5–2 m magas, nagy elliptikus, fénylő levelű, felálló virágbugás cserje;
- japán babérhanga (*Pieris japonica*) gömbölyded, 3 m-es bokor, lándzsás levelekkel, virágfürtjei már tél végén megjelennek;
- babérrózsza (*Rhododendron catawbiense*) magas, örökzöld, dús levelű, hatalmas sátorvirágzatú növény;

- japán dérbabér (*Skimmia japonica*) alacsony, 1–1,5 m magas, világosabb fénylőzöld levelű, piros termésével is díszítő cserje;
- madárbirs (*Cotoneaster*) apró levelű, alacsony, elterülő örökzöld;
- pilea lonc (*Lonicera pileata*) szintén alacsony, apró levelű, elterülő cserje;
- bangita (*Viburnum*) ráncos levelű, dekoratív cserje, alacsonyabb, magasabb fajtája is van;
- mahónia; fényes, fogazott levelű cserje, alacsony és magasabb fajtája is közismert;
- közönséges puszpáng (*Buxus sempervirens*) apró levelű, igénytelen közismert örökzöld. Alacsony változata is van.

A kert háttérébe apró levelű cserjéket telepítsünk, közelre a nagy levelűeket. Így a ténylegesnél mélyebbnek érezzük a kertet.

Virágzó cserjék. Lehetőleg folyamatosan legyen virágzó cserje a kertben, ezért ültessünk kora tavasszal, nyáron és nyár végén, ősszel virágzó cserjéket.

a) Tavasszal nyíló:

- aranyvessző (*Forsythia*) helytelenül használva aranyeső, népszerű sárga, korán virágzó bokor;
- boglárkacserje (*Kerria japonica*) apró sárga virágú, finom hatású cserje;
- japánbirs (*Chaenomeles*) rendszerint piros virágú, de van rózsaszín, fehér fajtája is. Sötét, érdekes ágrendszere is díszítő hatású;
- gyöngyvessző (*Spirea*) általában fehér virágú, de liláspiros fajta is van;
- szilvarózsza (*Amygdalus triloba multiplex*) apró, rózsaszín telt virágú cserje;
- orgona- (*Syringa*) fajok. Magas, térelválasztó sövényként használható.

b) Nyár elején nyíló:

- aranyeső (*Laburnum*) sárga, fürtös virágú bokor vagy kis fa;
- tatárlonc (*Lonicera tatarica*) 3–4 m magas, sűrűn ágas, rózsaszín, fehér virágú cserje, jó térelhatároló;
- liliomfa (*Magnolia*) virága tulipánra emlékeztet, így tévesen tulipánfaként is emlegetett;

- fás bazsarózsa (*Paeonia suffruticosa*) cserjés változat;
- kerti iszalag (*Clematis*) változatos virágszínű fajtái a legszebb kúszócserjévé avatják;
- lilaakác (*Wisteria sinensis*) csavarodva kúszó cserje.

c) Nyáron, ősszel virágzó cserjék:

- nyári orgona (*Buddleia davidii*) bugavirágai egész nyáron virítanak;
- mályvacserje (*Hibiscus syriacus*) többféle színű, szimpla, telt virágú fajtái ismertek;
- barátcserje (*Vitex*) lilás, apró virágú, laza ágrendszerű cserje;
- gyöngyvirág-cserje (*Exochorda racemosa*) 3–4 m magas, apró, fehér virágú bokor.

Sövénycserjék. Lehetőleg örökzöldeket alkalmazunk sövényként, hogy mindig díszítsen. Ilyen a

- Júlia borbolya (*Berberis julianae*) 1–2 m magas, megbízhatóan télálló, hegyes, erős töviséi miatt áthatolhatatlan sövényt alkot;
- tüztövis (*Pyracantha coccinea*) a legértékesebb sövényfajták egyike, tüskés, jól záró sövényt ad. Virágja, termése, levele díszít. A napos helyet kedveli;
- japán kecskerágó (*Euonymus japonicus*) napfény- és csapadékigényes nyírható sövény, szép örökzöld;
- puszpáng (*Buxus sempervirens*) Európában régóta használt, örökzöld, nyírható sövénycserje.

A lombhullató sövényfélék gazdag választékából ajánljuk a következőket:

- kökény (*Prunus spinosa*) igénytelen, virággal, terméssel díszítő tövises cserje;
- vadrózsa (*Rosa canina*) termése egyben hasznosítható. Száraz, napos helyen fejlődik. Áthatolhatatlan sövényt alkot;
- fekete bodza (*Sambucus nigra*) virága, termése díszít, hasznosítható. Magas térelválasztóvá nevelhető;
- húsos som (*Cornus mas*) meszes, napfényes talajon magas sövényre fejlődik. Gyümölcse ehető;
- galagonya (*Crataegus*) több telt virágú fajtája ismert. Áthatolhatatlan, tövises térelválasztó cserje.

Kúszócserjék. A már meglévő, nem esztétikus kerítések, falak

takarására, pergolák, lugasok befuttatására, keskenyebb térelválasztók kialakításához kúszócserjéket telepítsünk.

A kúszócserjék egy része tapadókorongos, így közvetlenül a falra futnak, más részük külön támrendszert igényel.

A levéllel díszítő kúszónövények között örökzöldek és lombhullatók találhatók. Sok kúszónövényt virágdíszéért kedvelünk:

- közönséges borostyán (*Hedera helix*) földön vagy támrendszeren kúszó, örökzöld cserje, nem igényes. Árnyékban a legjobb gyep-pótló. A borostyánnak több fajtája ismert;
- repkényszőlő (*Parthenocissus tricuspidata*) napfényigényes, a tápdús talajokat kedveli;
- trombitafolyondár (*Campsis radicans*) skarlátvörös tölcséres virágaival díszít. Napos fekvést, vizet igényel;
- kerti iszalag (*Clematis*) nyáron tartósan hozza csodálatos, szép virágait. Elég igényes, nehezen szaporítható;
- lilaakác (*Wisteria sinensis*) egyik legszebb virágú kúszócserje. Tápanyagban gazdag talajt, meleg fekvést kíván.
- Futórózsák. Többszínű, változatos fajtacsoportjai ismertek. Napos helyet, tápanyagban gazdag talajt igényelnek.
- Szőlő. Szép, egyenletes árnyékolású lugast lehet kialakítani belőle, díszít, ugyanakkor termése a legkedveltebb gyümölcsök egyike. Nevelése munkaiigényes, szakértelmet kíván.

Gyep-pótlók. A gyeppótlók telepítése, gondozása nagyon munkaiigényes tevékenység. Ha nincs elég időnk, helyettesítsük gyep-pótlókkal. Árnyékos helyen a gyeppótló nem marad meg, itt csak gyep-pótlót telepíthetünk.

Árnyéktűrő gyep-pótlók:

- közönséges borostyán (*Hedera helix*);
- kis meténg (*Vinca minor*) 10–15 cm magas örökzöld cserje;
- nagy meténg (*Vinca major*) 20–30 cm magas örökzöld, talajtakaró növény;
- japán kövérke (*Pachysandra terminalis*) örökzöld, ernyőszerű levélcsoportja dekoratív. Savanyú, nedves talajt igényel.

Napot igénylő gyep-pótlók:

- bőrlevelű orbáncfű (*Hipericum calycinum*) 20–30 cm magas, bőrszerű, fényes levelű talajtakaró. Sárga virága is díszít.

Díszfüvek, dísznádak. Virággal vagy levéllel díszítő, különleges fűfajták. Általában magas növésű, nagy helyigényű csoportot alkotnak, egyéni díszítőértékkel:

- japánfű (*Miscanthus sinensis*) 2 m magas, nádszerű, napot igénylő terjeszkedő díszfű. Csikozott változata a zebrafü;
- pampaszfű (*Cortaderia selloana*) 2–4 m magas, ezüstösen csillogó virágbugájú, keskeny levelű díszfű. Védett, napos helyre telepítjük. Télen lombtakarással kell védeni a fagytól.

Vízinövények

A kerti tavak és környékük növényvilága azonos a vadon termő vízi- és vízparti növényekkel. Legtöbb fajtájukat nem is lehet másképp beszerezni, csak begyűjthetők, mert intézményesen nem foglalkoznak szaporításukkal.

A vízbe kerülő növények legfeljebb a vízfelület egyharmadát takarják:

- fehér tündérrózsa (*Nymphaea alba*) napos fekvésbe, tápdús földkeverékbe ültetjük természetödevénybe, és az edényt süllyesztjük vízbe. Így könnyen kiemelhető, és a pincében átteleltethető. Apró levelű változata a tóvirág;
- vízitök (*Nuphar lutea*) sárga virágú, nagyobb tavakba telepíthető rizómás vízinövény;
- sulyom (*Trapa natans*) a vízfelületen úszó leveleivel díszít.

Vízparti növények

A következő növények szépen keretezik a kis tavakat, patakpartokat:

- nyílfű (*Sagittaria sagittifolia*) kis vízben, vízparton telepíthető dekoratív növény.
- mocsári gólyahír (*Caltha palustris*) aranysárga, apró virágú vadvirág, kerti változata telt virágú;

- mocsári nefelejcs (*Hyosotis palustris*) igénytelen évelő, hosszan virágzik;
- sárga nőszirm (*Iris pseudacorus*) dekoratív virágú vízparti évelő.

Virágok a kertben

A hagyományos japánkert színvilága monokróm volt, a tusfestményekhez állt közel. Színes virágokat nem telepítettek a kertbe. A színélményt az őszi lombszíneződés, a színes lombú vagy törzsű fák jelentették. A szabadelvű japánkertekben kezdték nagyobb mértékben alkalmazni a gazdag formai és színhatást nyújtó virágzó díszfákat és cserjéket.

12. kép. Heian-ji, Kyōto

A kerítéssel elválasztott kertreszeket belső kapuk kötik össze. A könnyű szerkezetű, bambuszból készített kapu könnyen kezelhető, jól illik az áttört, egyszerű kerítéshez, ugyanakkor elég feltűnő, könnyen észrevehető. Kecses formájával jól illeszkedik a környezetbe (fotó: Márkon Sándor)

A mai japánkertekben is díszfák és cserjék jelentik a virágzó növényeket. A cserjék alá telepíthetünk korai évelőket, hóvirágot, primulát, ibolyát, krókuszot. Ezek a virágok a tavasz első hírnökei, soha nem válnak túl harsogó, hangsúlyos színfolttá, a szabadban is előfordulnak, nem zavarják a kert természetességét.

Nagyon mérsékelttel telepíthető a kertbe minden olyan évelő, amely vadvirág jellegű, például szarkaláb, harangvirág, búzavirág. A víz mellé ültethetünk íriszt, gólyahírt, nefelejcsét. A virágok elszórtan, rejtőzködve jelentkezzenek, ne sokkoló szintőmeként.

Virágszeretetőnk, halmozókedvünk ne uralkodjon el az egész telken. A fajták kiválasztásához, neveléséhez sok kézikönyv nyújt segítséget. Korszerű kertészkedési mód a zöldségnövények és virágok vegyes nevelése ugyanazon a területen.

Kerti berendezések

A kert sokrétű használatát, élvezését különböző kerti berendezések segítik, amelyek egyben a kert fontos díszítőelemei is. A kerti berendezések anyagkiválasztásakor is az az alapelv, hogy természetes anyagokból készítsük, formai kialakításuk a kert hangulatát ne zavarja.

Hidak, vízi átkelők

A közlekedőutak sokszor keresztezik a patakokat, vízfelületeket. Ha sekély vizen kell átkelni, gyakran csak lépőkövek folytatódnak a vízben. Az egymásra támaszkodó lapos kövek között a víz átfolyik. Optikailag az ilyen átkelő nagyobb biztonságérzetet kelt, mint az egyszerű lépőkövek. Igényesebb átkelőmegoldás a híd. Mélyebb víz felett mindenképpen hidat kell alkalmazni. A híd anyaga kő vagy fa lehet.

Kőhidak. A kőnek nagyon kicsi a húzószilárdsága, így csak kis távolságokat lehet támasz nélkül áthidalni kőszerkezettel. Nagyobb fesztávon, íves formát létrehozva, a kő kedvező nyomószilárdságát használjuk ki (52. ábra).

13. kép. Heian-ji, Kyōto
Kakehi és tsukubai. Sűrű növényzet veszi körül az életet adó vízforrást. Vízkezelő cserjéket, páfrányt kell ilyen helyre telepíteni (fotó: Márkon Sándor)

14. kép. Sento Goshō – Palotakert, Kyōto

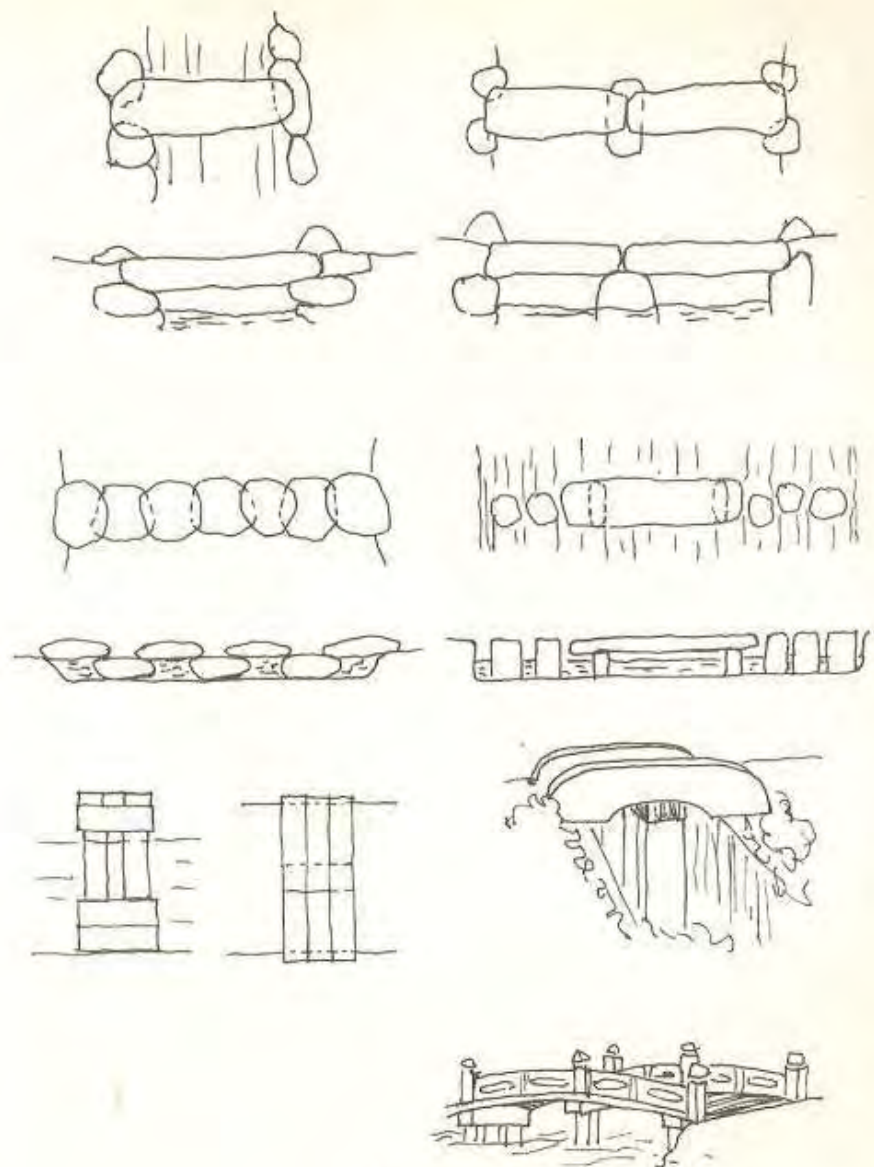
A ház és a környezete kapcsolatára utaló példa. A növényzettel nagyon jól meg lehet változtatni a ház és környezetének kapcsolatát, az épület hatását hangsúlyozni vagy inkább a környező tér hatását növelni. Ha a ház homlokzata teljesen látszik, nem túl szerencsés a ház képe. A ház sarkát csak kicsit takaró fa az épület teljességében hagyja megmutatkozni, ugyanakkor nem üres az épület környezete. Túl magas fa kicsinyítené az épület méretét (fotó: Márkon Sándor)

Legegyszerűbb és legtermészetesebb, ha megmunkálatlan, lapos, hosszúkás kőveket használunk a hídkialakításhoz. Egy méter körüli távolságot még egyetlen, 12–15 cm vastag, egészséges kőlappal áthidalhatunk.

A kőlapot négy sarkán jól megtámasztott kötőmbre fektessük, így biztonságos és esztétikus.

Nagyobb felületek áthidalása esetén középre egy vagy több kötőmaszt tehetünk belső hídpillérként.

A hídpilléreket megfelelően alapozzuk, hogy a hídszerkezet erős, mozdulatlan maradjon. Biztonságosabb átkelést, változatosabb for-

52. ábra. Kőhidak

15. kép. Sento Gosho – Palotakert, Kyōto

Nagyméretű tóban szigetet lehet kialakítani, amelyen átvezet a sétány. A be- és kivezető híd különböző. A bevezető híd vízszintes köbhíd, a kivezető nagyobb nyílású, íves kialakítású. Így kívánja a szerkezetalakítás logikája, és egyben ez nyújtja a legsztétikusabb látványt. A hidak bevezetésénél kőlámpás látható (fotó: Márkon Sándor)

mát nyújt, ha a két kőlapot a középső pillér felett egymás mellé fektetjük, így a híd közepe dupla széles. Ezt a formát a fahidaknál is alkalmazzák. Megmunkált kötömböket is használnak híd-szerkezethez. Legmegfelelőbb ilyen célra a gránit vagy a fagyálló, kemény mészkő.

Az egyetlen kőlapból álló híd jobban érzékelteti az erőjátékot, ha a kőlap enyhén íves kialakítású; így formai hatása is szebb.

Azonos méretű, négyzetes kőpillérekkel tetszőleges hosszúságú és szélességű híd építhető. Egy fekvő kötömb az alap, amely a mederbe ágyazódik, ezen áll két láb, köztük folyik át a víz. A felső fekvő kötömb a járófelület. Ezt az egységet szükség szerint sorolhatjuk egymás mellé eltolva. Ugyanez az egység hídpilléreként, a kőlap támaszaként is szolgálhat. Szélesebb vízfelület fölött már alapos

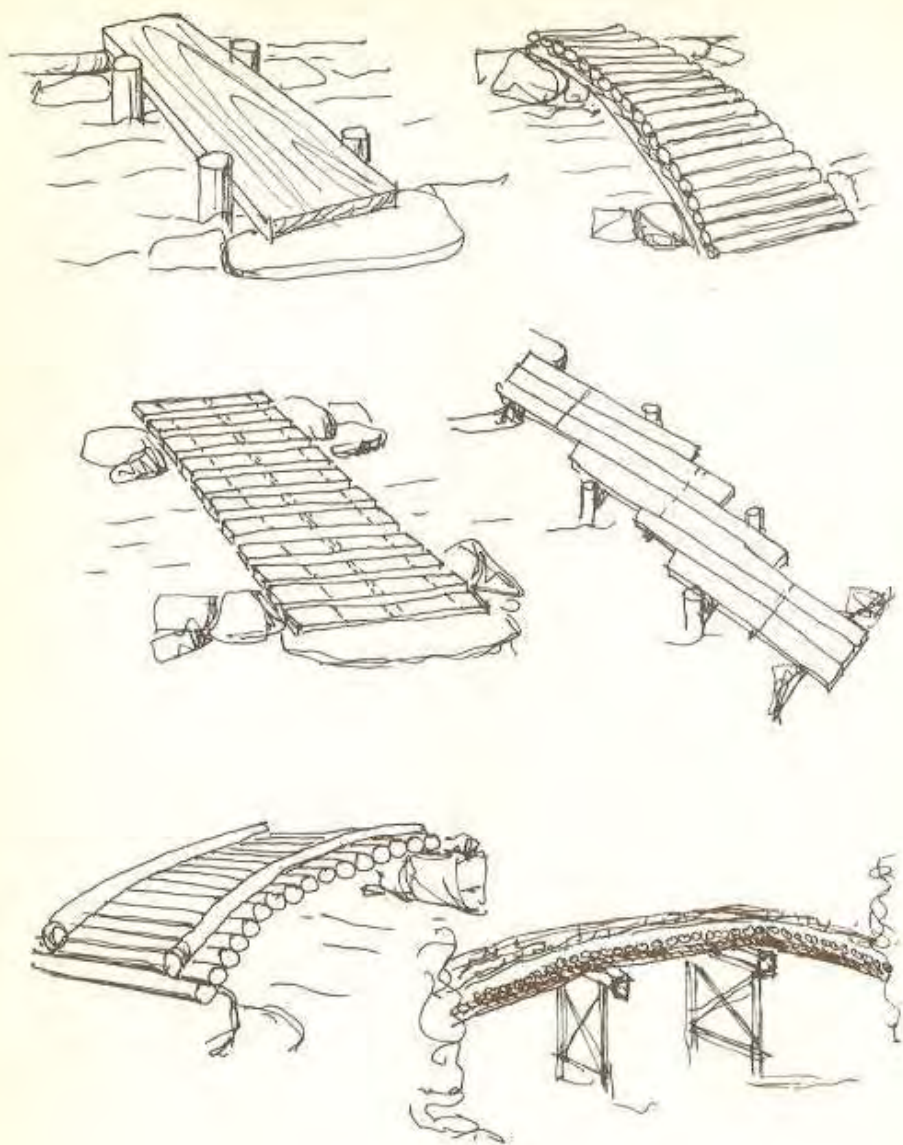
műszaki tudást igénylő, íves köhidakat építenek kőkorláttal. Ilyen típusú hidakkal csak nagyméretű kertekben találkozunk.

Fahidak. A fának egyaránt jó a húzó- és a nyomószilárdsága, így nagyobb feszítávot lehet vele áthidalni, ezért jól felhasználható hídszerkezethez (53. ábra). Sajnos nem elég ellenálló anyag. A természetből elesett példa, ha két-három hosszában átfektetett rönkfa a hídszerkezet. A rönkfák közeit döngölt földdel egyenlítik ki, a földet fű és moha fogja meg. Rövidebb faáthidalók szükségesek, ha a vízbe egy vagy két támaszt helyeznek. A pallóból alakított hidak alá hídpilléreket kell építeni. Rövid pallókat a köhidaknál említett módon, eltolva csatlakoztatnak. Anyagtakarékos, szellemes szerkezet a rövid lécek hevederes összefogása úgy, hogy a léceket hosszirányban eltolva hevederezik össze. A legnagyobb igénybevétel helyén dupla mennyiségű léccel dolgozik együtt, itt a híd szélesebb, aztán újra kevesebb lécre van szükség.

16. kép. Sento Gosho – Palotakert, Kyōto

A faszervezetű íves híd kialakítása miatt a tér mélysége optikailag megnövekszik. Az előtér és a háttér növényei is segítik ezt a hatást (fotó: Márkon Sándor)

53. ábra. Fahidak

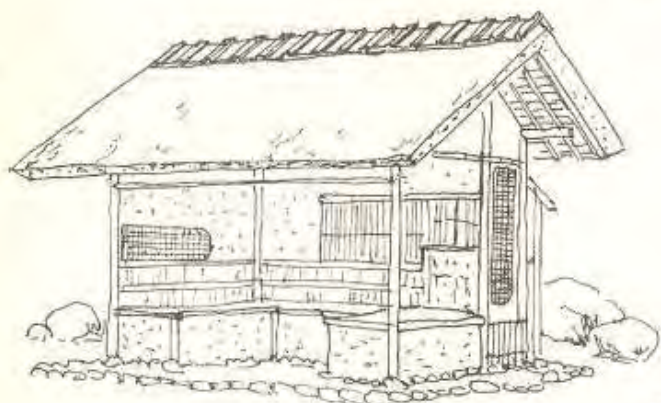
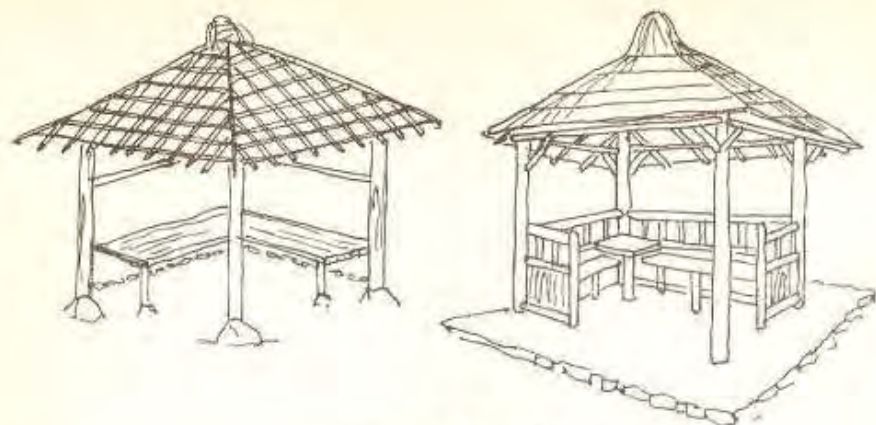
A fahidakat is célszerű ívesen kiképezni, így kisebb keresztmetszetű fára van szükség. Két, ívben meghajlított törzs a főtartó, a járófelületet a főtartókon keresztbe fektetett, vékony rönkök alkotják.

Kerti pihenők

A kert különböző pontjain pihenőhelyeket alakítunk ki. Ez lehet egy egyszerű kerti pad, ülőke vagy kötömb pergolára futtatott növénynyel védve, igényesebb esetben lugas vagy pihenőház. A pihenőhelyek a kert védett, intim zugában legyenek. Nagyon szerencsés, ha a pihenőhelyről szép panoráma szemlélhető.

17. kép. Egy mai japán kert főbejárata az utca felől. Visszahúzott, magas, tömör, kőfalazatú kapupillérek hangsúlyozzák ki a bejáratot. A kapu előtti kis heugróban is köburkolat van, a kapu alatt egyetlen nagy átvezető kőlappal. A robusztus kőpillérek ellentétéként a kapu egyszerű, könnyen nyitható fémrács. A kertiés megmunkálatlan kötömbökből szárazon rakott kőlábazat, fölötté teljesen záró, tömör, örökzöld sövény. A bejárathoz telepített dekoratív erdeifenyő is a belépő fontosságát hangsúlyozza (fotó: Márkon Sándor)

54. ábra. Kerti pihenőhelyek

18. kép. Az előbbi ház kerítése. Az örökzöld sövény több növényfajtából áll. A magasabb bokor előtt az alacsonyabb bokrok teljesen megátolják a belátást (fotó: Márkon Sándor)

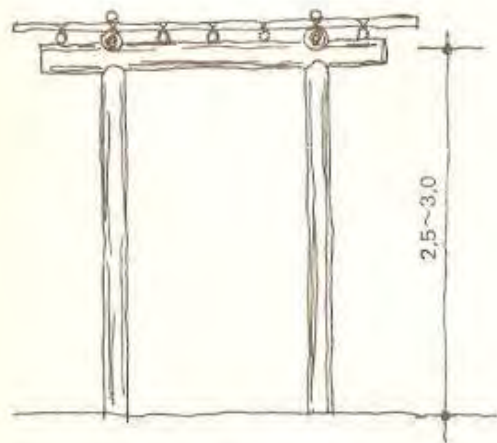
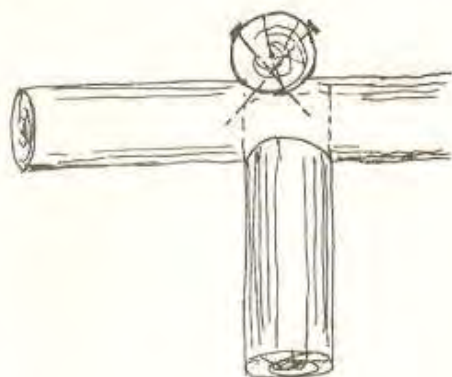
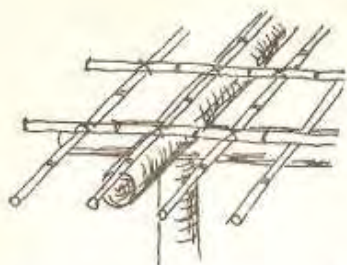
Az ülőhely mögött védettséget keltő háttér legyen, fatörzs, szikla, köfal, sövény.

Legesztétikusabb a félrönkből alakított, esetleg pallóból készült pad.

A japánkertekben a gyakori esők miatt a pihenőhelyeket leggyakrabban lefedték. Négy oszlop támasztotta az egyszerű, náddal, zsúppal, zindellyel fedett négyzetes kis lugasi. Csak az ülőpadot vette körül tömör korlát, egyébként a lugas nyitott volt (54. ábra).

Pergola

55. ábra. Pergola gömbfából, bambuszból

19. kép. A hagyományos japán építészethez és kertművészetéhez közelebb álló kapuzat fából készült. A kapu fölött kis tető védi a belépőt. A kapuhoz széles nobedan vezet (fotó: Márkon Sándor)

A kúszónövények támasztékaul szolgáló pergola jó beárnyékoló, térelválasztó, térformáló szerkezet. A pergolánál is természetes hatású rönkfát, bambuszt, egyéb rusztikus anyagokat használjunk (55. ábra).

Kerti lámpa

A kert világítását szolgáló gyertyalángot, mécsest védő dísz tárgy a törő. Készülhet fémből (kovácsolt vas), fából, kőből. A fém- és falámpások hordozhatók vagy helyhez kötött, állványra szerelt lámpások (56. ábra).

A kőlámpások, mivel nehéz tárgyak, mindig helyhez kötöttek. A kőlámpást kezdetben a láng védelmére alakították ki. A gyakorlati funkció fokozatosan háttérbe szorult, a törő változatos kialakítási

56. ábra. Mozgatható lámpások

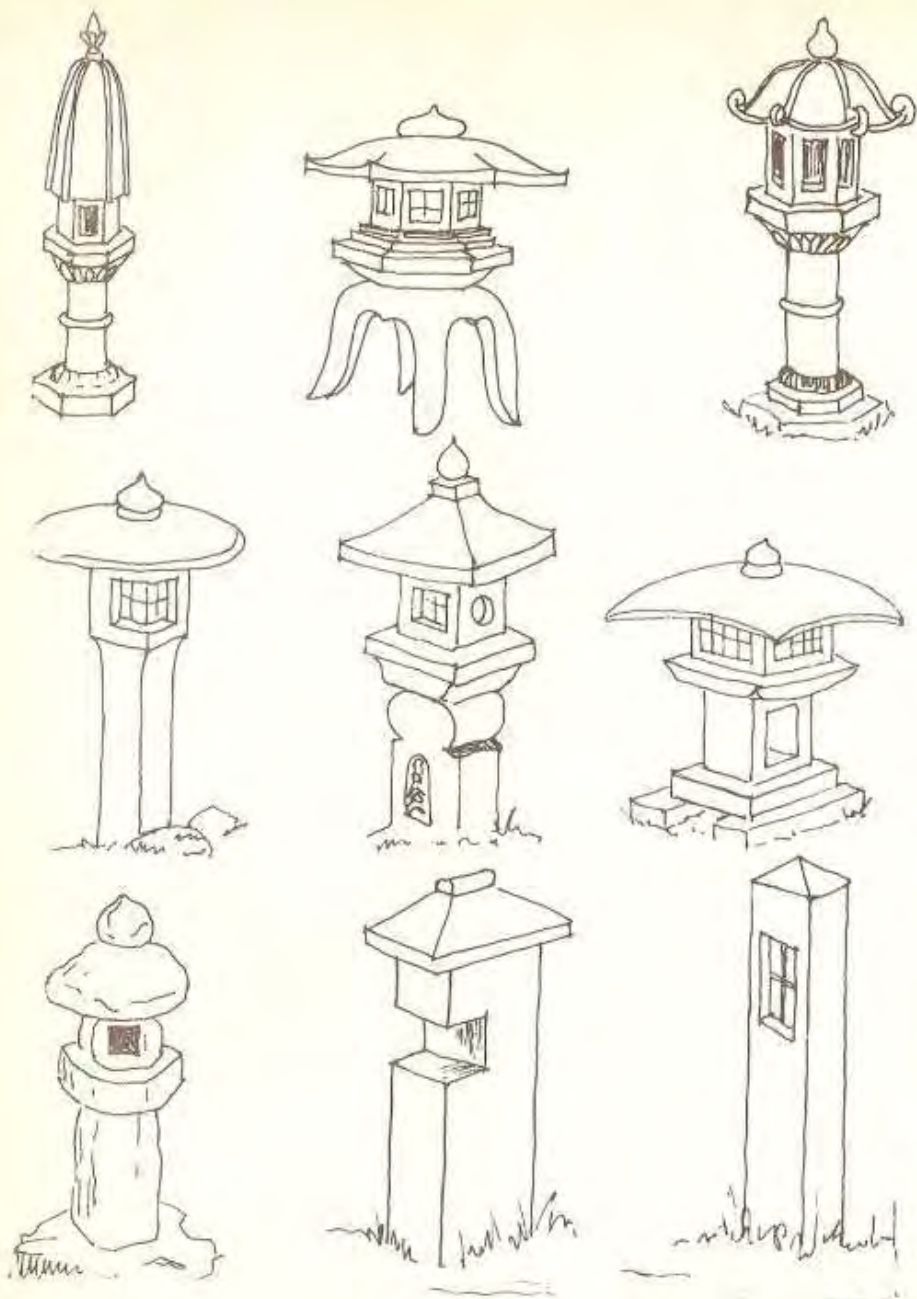
lehetőségeivel az egyik legjellegzetesebb kerti díszítőelemmé vált (57. ábra).

Kialakítható a kötőmb úgy is, hogy az eredeti formáját meghagyjuk, csak a láng részére kell védőüreget vájni a kőbe. Egy szép törő megalkotása azonban igen magas színvonalú kőfaragó munka.

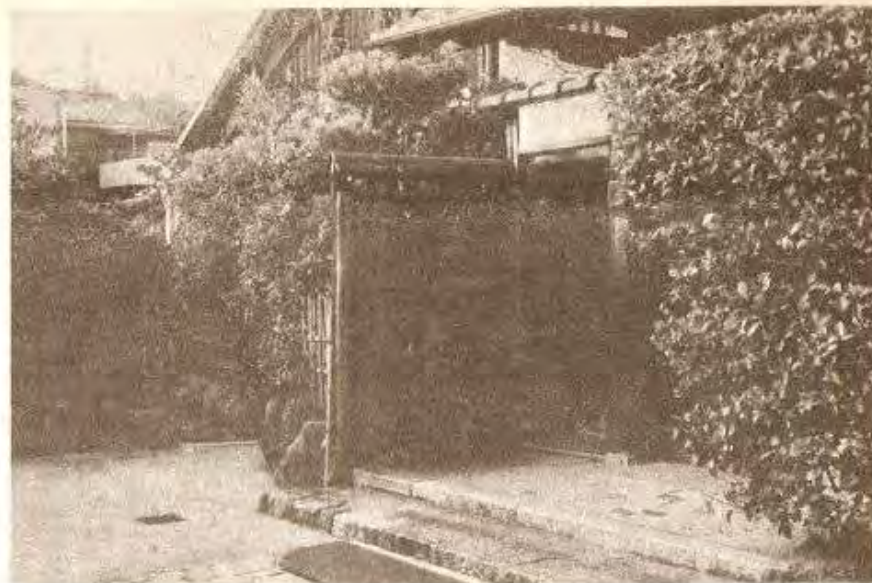

57/a ábra. Törő részei

- A) Tamaishi (fejkő); B) Kasaishi (esernyőkő); C) Hibukuroishi (tűztartó kő);
 D) Hibukurodaiishi (tűztartó alapkő); E) Saoishi (oszlopkő); F) Daiishi (alapkő);
 G) Hiageishi (tűzgyújtó ember helye)

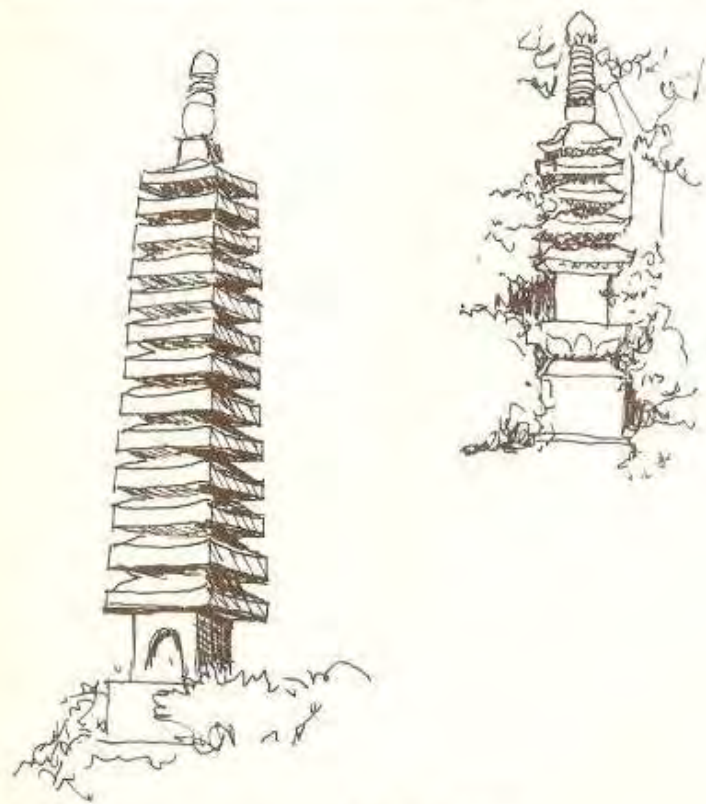
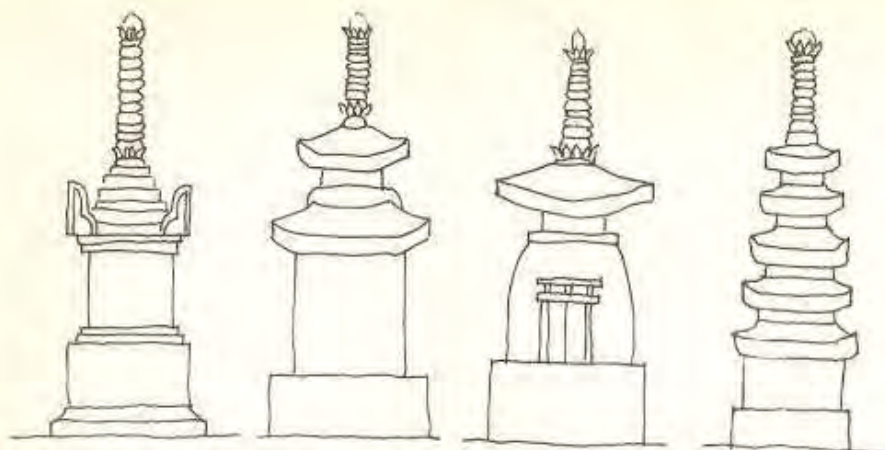
57/b. ábra. Törőtípusok

20. kép. Hagyományos stílusú japán ház bejárata. Sövényfal ad védettséget a bejárat környékének. A mélyen kiülő eresz egyben előtetőként is szolgál a bejárat felett. A képen a japán telek- és térszervezés is tanulmányozható. A járművel használható szélesebb utakról keskeny, gyalogközlekedésre szánt zezugos belső utakon, terecskéken keresztül lehet megközelíteni az egyes házakat. Elmosódik a határ a magán- és a közterület között. Ezeket az átmeneti területeket intim kertl terekként kezelik, és nagy gondot fordítanak kialakításukra (fotó: Márkon Sándor)

Tő

Kőből faragott kerti dísz, a buddhista vallás szimbolikus tárgya, a pagodák kömodellje; az egymás feletti tetőzetekkel tagolt torony kicsinyített mása (58. ábra).

58. ábra. Tőtípusok

21. kép. A lakóházak európaiaknak szokotlanul közel, pár méterre vannak egymástól. Így nagyon kis területen kell megoldani a kerttel szemben támasztott igényeket. A képen keskeny sávon kialakított főkert látható a nappali felől.

Alul az esővíz-elvezető és -gyűjtő csatorna fedett rácsa fut. A színes dekoratív tetőcserep nem hat mesterkélt elemként a kertben. Ritmusát a nagy, átlósan helyezett gránittömb töri meg, így a könek keretet ad. Az átlós kő a kert mélységét optikailag növeli. Az előteret kövek és örökzöld bokor, a háttérrel pedig laza ágazatú magasabb örökzöld bokrok motiválják. A térbe helyezett dekoratív törzsű, teljesen laza ágazatú fák nem árnyékolják, sötétítik be a szűk teret, ugyanakkor úgy érezzük, egzotikus, de napos, ritkás erdőben vagyunk, a háttérben lévő házról teljesen elterelődik a figyelem (fotó: Márkon Sándor)

Kertgondozás

A japánkert egyszerű, természetes szépségét a művészi szintű tervezési és kivitelezési munka, ami igényes kertgondozással tartható fenn.

A kert mindig tiszta és üde. Nagyon kell ügyelni a víz tisztaságára. A növények megfelelő mérete, formája nagyon lényeges. Külön szakemberek foglalkoznak a fák formás kialakításával, metszésével, nevelésével. A fa megfelelő gondozásával növekedése visszafogható, szabályozható. A fő munkákat tavasszal és ősszel végzik.

22. kép. Hasonló, keskeny területen kialakított kert, de itt a háttér tömör bambuszkerítés, ami magában is esztétikus látvány, így nem szükséges mindenütt takarni. A fő motívum a magános kő japán juharral. A környező fák örökzöldek (fotó: Márkon Sándor)

23. kép. Purltánul kialakított kakehi és tsukubai motívum. Egyetlen örökzöld cserje és egy dekoratívan visszavágott virágzó cserje a növényi környezet. Az épület körüli járdát legömbölyltett kavics takarja, fehér zúzott kő a közlekedőút, amelyet nagyobb kötömbök szegélyeznek.

A sötét fakerítést világos, hálós bambuszrács emeli ki (fotó: Márkon Sándor)

Megvalósult kertek

Japán példák

Díszkert 10 m²-en

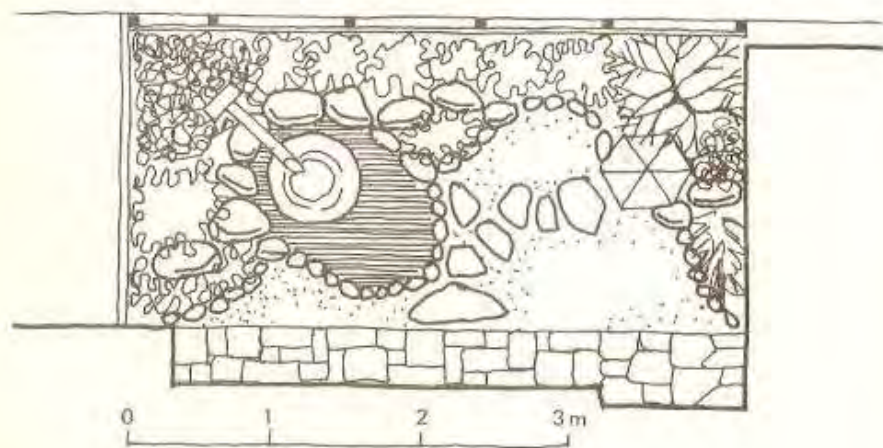
A kicsi alapterület ellenére a japánkert minden lényeges alkotóeleme részt vesz a mesteri kompozícióban. A víz csobogón (kakehi) érkezik, a kézmosó körül kicsi tó nyeli el a vizet. Az előtér gyepfelülete és a köves cserjés háttér elválasztó vonala az átló mentén mélységérzetet kelt. Ezt a hatást fokozzák a háttér apró levelű cserjéi. Jobboldalt törő látható japán juharral. A kakehi és törő körül a nagyobb levelű örökzöld cserjék a motívumot látszólag közelebb hozzák. A kőburkolatú terasztól tipegő vezet a tóhoz és a törőhoz, ezzel az alapfelület mozgalmassá válik (59. ábra).

Díszkert 35 m²-en

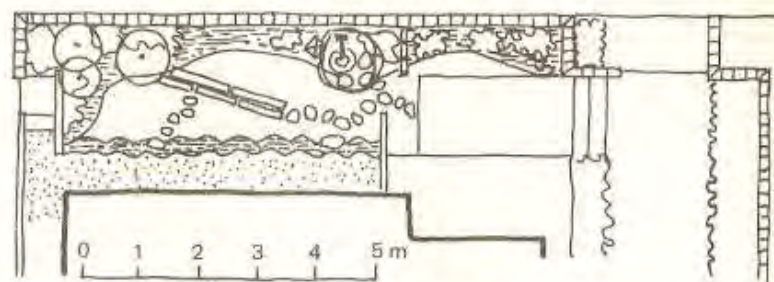
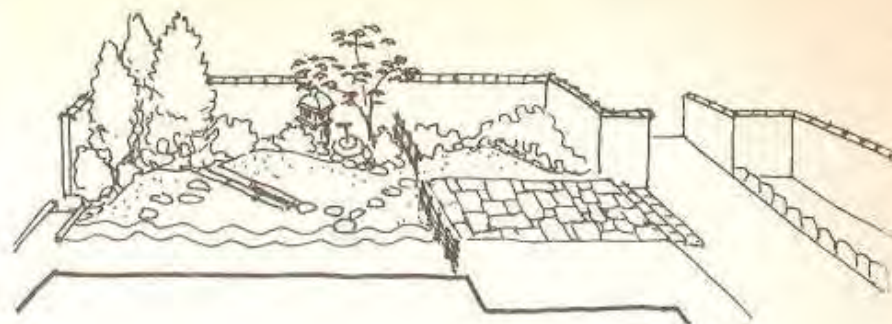
Szokásos japán kertforma, széles, mélység nélküli díszkert. A keret a síkban eltolt alacsony kerítés egy hagyományos japánkertre és egy nagyrészt burkolt, illetve füvesített, sportra használható ketrészre osztja. Az előtérben nobedan és lépőkövek motiválják a felületet. A hangsúlyos, átlós nobedan erős mélységhatást vált ki. A kert sarkában három fenyő és alacsonyabb cserjék sejtelmes erdő hangulatát keltik, ide vezet a nobedan. Az egész kert központjában, a kert jobb sarkában, egy japán juhar alatt törő és kakehi a kert főmotívuma. A lépőkövek átvezetnek a másik ketrészbe (60. ábra).

Díszkert 60 m²-en

Jó arányú, közepes méretű kert egyszerű, elegáns kialakítással. A füves előtér és a bokros, fás háttér határvonala íves, karéjos. A kert főmotívuma, a törő a központba kerül, hogy a kert egyensúlya ne boruljon fel. A központ nem a tényleges szimmetriaközpont, így a kompozíció természetes hatású, nem erőltetett geometrikus

59. ábra. Díszkert 10 m²-en

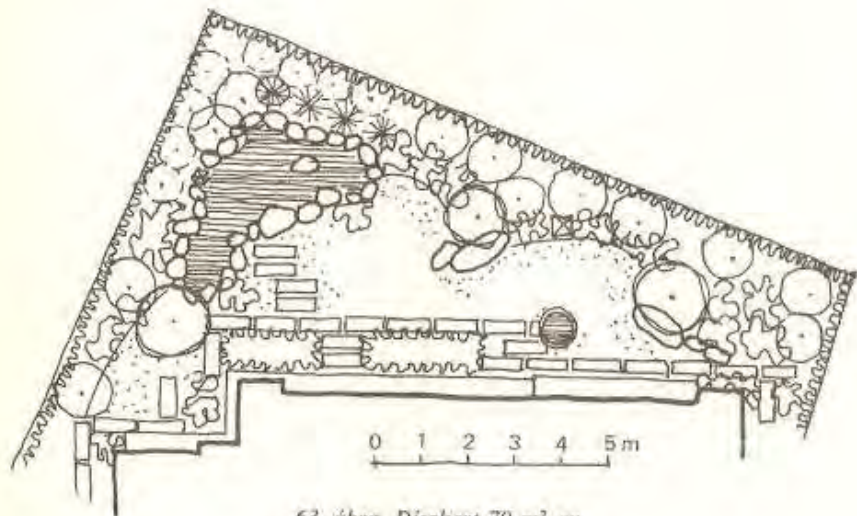
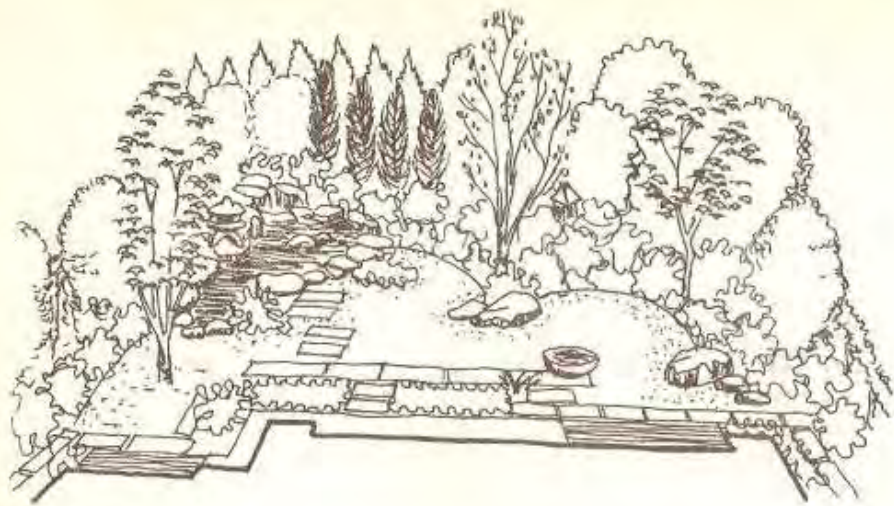
60. ábra. Díszkert 35 m²-en

rendszer. A kert díszítőelemei az épület körüli járda négyzetes burkolata, mely kavicsburkolatra vált, a lépőkövek és az átlósan futó megtört nobedan, amely a tér mélységét kelti. A vezérfák lombos fák, a cserjék örökzöldek. Alacsony kötömbök gazdagítják a látványt (61. ábra).

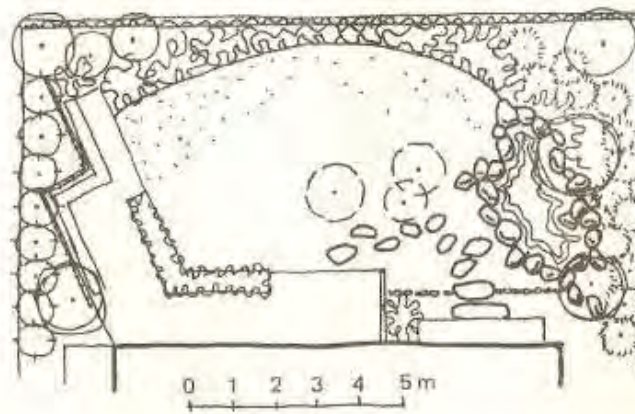
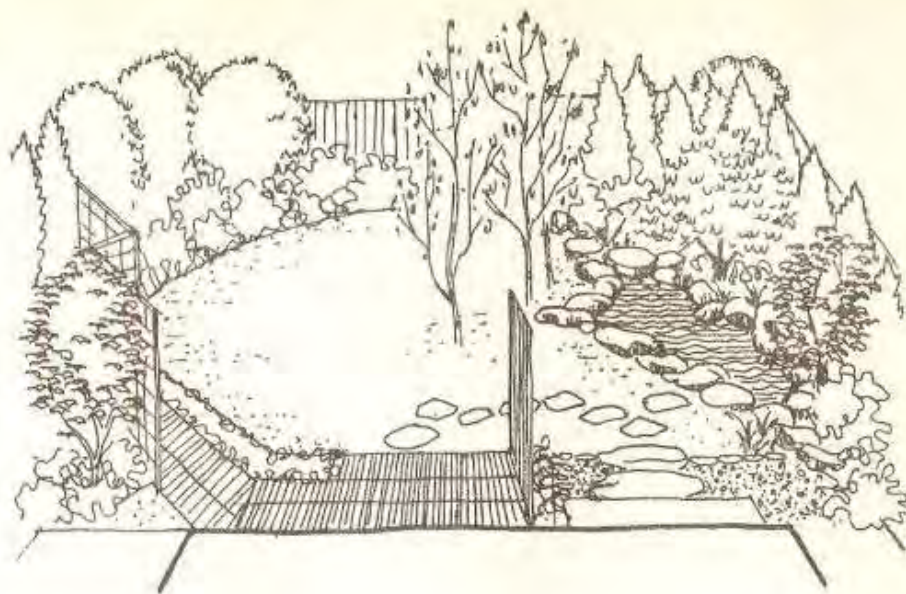
Díszkert 64 m²-en

Az alapterület közel azonos az előbbi kert területével, a kompozíció itt is központos, de a kialakítás merőben más. Nagyon változatos, gazdag kivitelű kert. A burkolt előtér szaggatott partszegéllyel kialakított tóba, a tó körül növényzettel lágyított köfelületbe vált át.

A háttérben a központban vízesés táplálja a tó vizét. Egy beugró kis kötömbön álló kőlámpás szinte lebeg a víz fölött. A növényzet jellegében örökzöld, elől dekoratív levelű cserjék, háttérben apró

63. ábra. Diszkert 70 m²-en

64. ábra. Diszkert 120 m²-en

25. kép. Bp. XVI., Albán u. 1. A kert kőhídja és a törő.
Az egyetlen gránitkőből kialakított híd kissé íves, így jobban érzékelteti az erőjátékot
és formailag is hatásosabb (fotó: Benyő Pál)

26. kép. A kert a terasz felől.
A fő motívum a vízesés, a hiddal osztott tó, a háttérben kettős domb. A hídhoz lépőkövek
vezetnek (fotó: Benyő Pál)

Az udvari épületszárnyban alakították ki a konyhát külön előtérrel, kijáráttal a kert felé.

Az épület két szárnya által közrefogott területen íves lezárású, üvegfedésű terasz épült. A terasz előtt létesült kb. 45 m² területen a shuniwa, a díszkert, amely a teraszról vagy az étkezőből panorámaablakon keresztül teljes látványban élvezhető.

A kapun belépőt a kert hangulatát bevezető elemek fogadják. Balra megmunkálatlan kőből kialakított törő, jobbra a gyümölcsfák alatt bazaltszklák. Az előkertet szőlőlugas választja el a kert többi részétől. A kert nagy része füvesített játszó- és pihenőkert. A díszkert csak kis részét foglalja el a teleknek. A díszkert tsuki-yama típusú japánkert. Vízesés, színes pontyok tartására alkalmas kis tó a kert fő motívumai.

A vizet vízforgató berendezés cirkuláltatja. A tó beszűkített részén kőhíd ível, a hídfőnél gránit kőlámpás díszíti a kertet.

A kerten gránittípegők vezetnek át. A halak etetésének helyét

27. kép. A vízesés két szikla között ered, a kompozíció monumentális hatású (fotó: Benyó Pál)

28. kép. Rövid szakasz után a víz egy kis kőpadról ömlik a tóba. A víz mozgása jól érzékelhető (fotó: Benyó Pál)

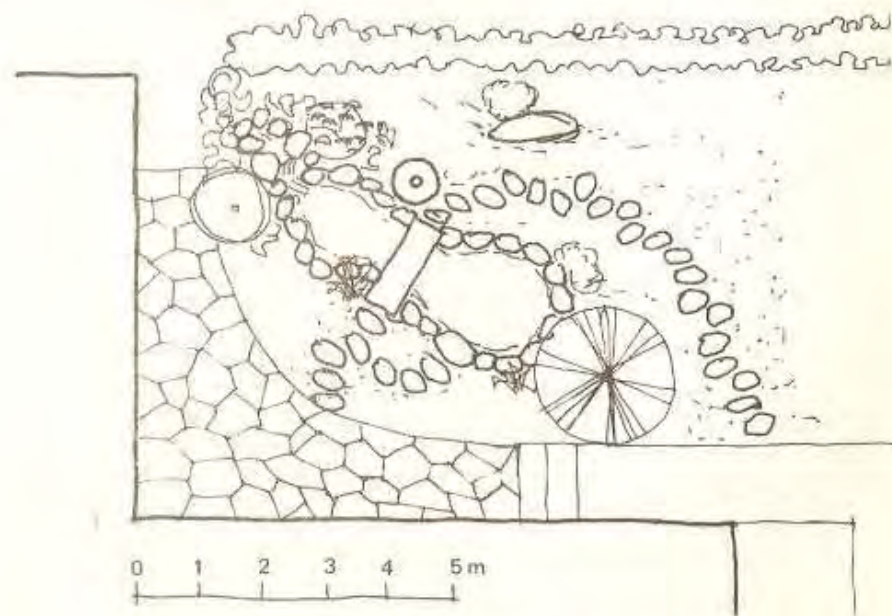

29. kép. A kert a vizesés felől nézve.

A terasz közelében a japánkert, háttérben a kert többi része, a gyermekjátsszó és a füvesített pihenőkert. A vizesés fája erdei fenyő. A tó körül kicsi, örökzöld bokrok vannak. A kert sarkában álló ezüstfenyőt már korábban ültették, de a fa túl nagy a házhoz és a kerthez (fotó: Mitsui Sen)

30. kép. Bp. XVI., Albán u. 1. Az előzőhöz hasonló nézet a kertről. Ezen a képen jobban megfigyelhető a fák változatos habitusa (fotó: Mitsui Sen)

65. ábra. Családi ház kertje, Bp. XVI., Albán u. 1.

31. kép. A kölhíd és törő közelebről (fotó: Benyó Pál)

hangsúlyos, lapos kő jelzi. A vízesés és a tó bazaltkő felhasználásával készült (65. ábra).

Orvosi rendelő japánkertje, Veresegyház

Az építészeti igényesen megoldott modern rendelő előtti közterület parkosítása volt a feladat.

A terület a község legforgalmasabb útkereszteződésénél van. A teret az épület mellett és a rendelőbejárat felé vezető út mentén korábban telepített, 2 m körüli borókasor szegélyezte. A kert e két oldalának természetes lezárása tehát megoldott. A másik két oldalon csak alacsony, jelképes zárása lehet a térnek, mert az útkereszteződésben az átlátást szabadon kell hagyni.

Ezen a két oldalon kövek jelölik a tér szélét. A járókelők így kikerülnek a kert területét, ugyanakkor az útkereszteződés áttekinthető, a kert mellett elhaladó a kert panorámájában gyönyörködhet.

32. kép. A veresegyházi orvosi rendelő kertje a főút felől. A járókelő az egész kertet áttekintheti, az útkereszteződés jól belátható. Háttérben látszanak az ülésre szolgáló lapos kövek és a kakehi. A frissen telepített esernyők még nem érvényesülnek. Két-három év szükséges, hogy a kert esernyői a megfelelő formát elérjék. (fotó: Mitsui Sen)

A tó nyugodt víztükrében az épület tükröződése is gazdagítja a látványt. A kert hira-niwa típusú japánkert.

A környék törendszereiből nyert öntözővizet már korábban a területre vezették. Ez a vízforrás nem nagy vízmennyiség folytatásával, kakehi-tsukubai motívum alkalmazásával állandóan használható. A víz enyhén kanyargó patakmederben csordogál a kert fő motívumát képező halastóba. A kakehi közelében elhelyezett, viszonylag nagy méretű bazalttömb az orvosba vetett bizalmat szimbolizálja, a kert eszmei centruma. A rendelőbe érkező beteg a kert sarkában elhelyezett lapos köveken megpihenve, a rideg rendelői folyosónál kellemesebb környezetben várakozhat.

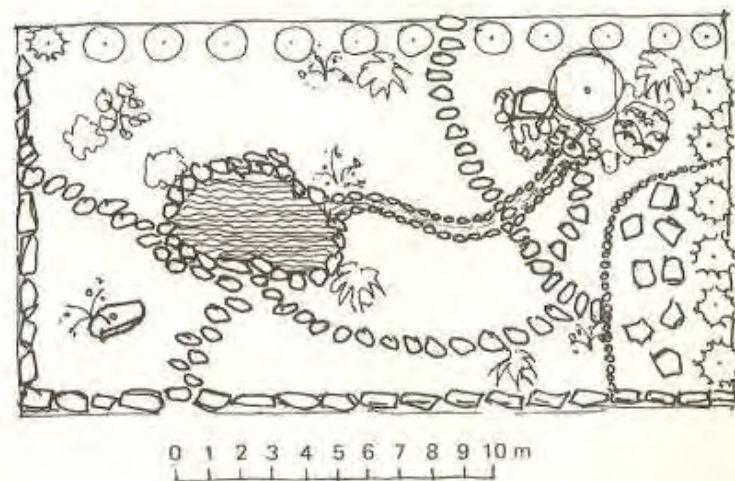
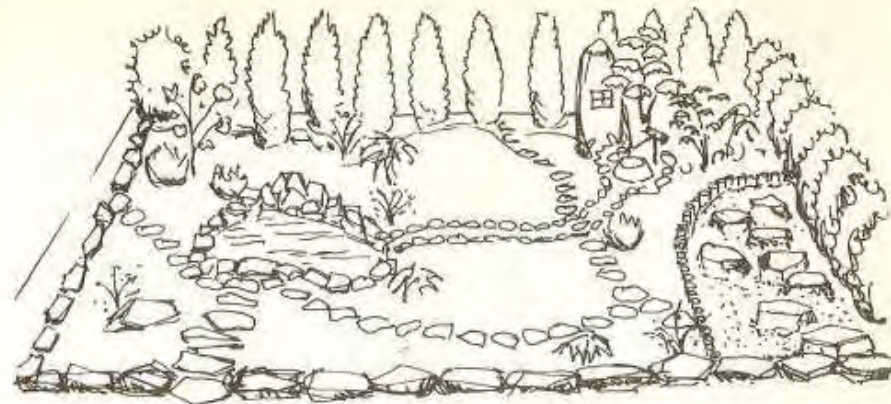
A vízforrás közelébe telepített japán juhar és erdeifenyő a kert

33. kép. A kakehi (csobogó) és környéke. A hatalmas, természetes formájú kőből alakított kőlámpás bevésített ablakába még nem helyezték el a fa keretet és az opálüveget. A kakehi köré telepített mahóniának is dúsabb vegetációt kell alkotni, hogy a látvány valóban teljes legyen. A befejezetlenség ellenére a gazdagon alkalmazott kőkompozíció azonnal választékos, szép látványt ad a kertnek (fotó: Mitsui Sen)

vezérfái. Az aljnövényzet, a mahónia és a fagyal a víz közelében dúsán fejlődhet. Az egyensúly fenntartására a kert ellentétes sarkába tulipánfa került. A tó és a patak körül az alacsony bokrok, madár-birs, japánbirs, törpefenyő, futóboróka nem zavarják későbbiekben sem az útkereszteződés áttekinthetőségét (66. ábra).

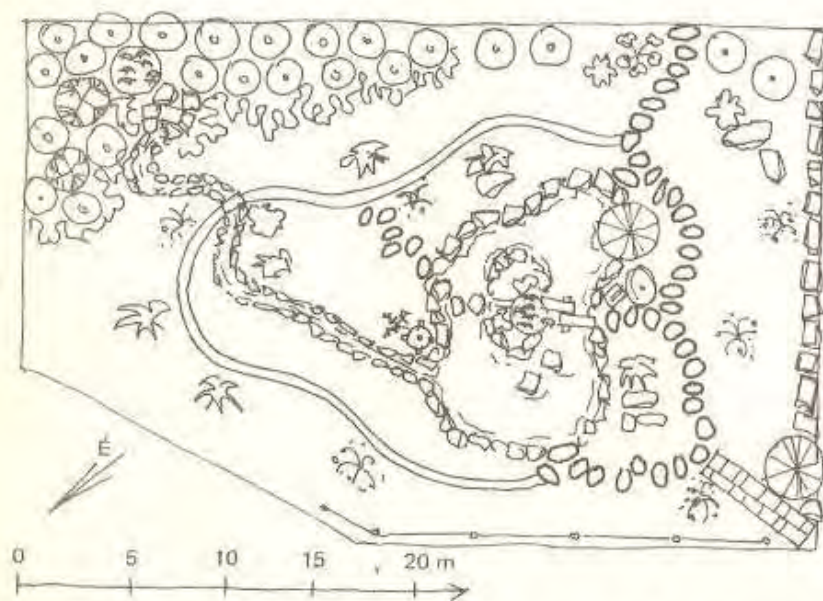
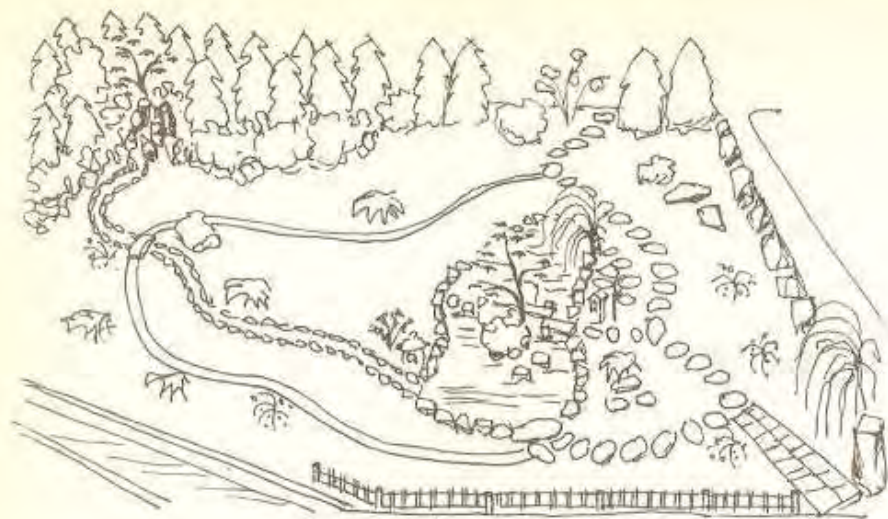
Temperáltvízű Halszaporító Gazdaság japánkertje, Százhalombatta
A gazdaság színes díszpontyok tenyésztésével is foglalkozik. A kert eszmei rendeltetése, hogy a kerti tóban a díszhalakat megfelelő esztétikai körülmények között mutathassák be az üzletfeleknek. A gazdaság főbejáratával majdnem szemben, az irodaépület és az üzemi épület közötti, exponált helyen kellett kialakítani a kertet egy kb. 800 m²-es területen. A kertterület háttérét az olajfinomító ipari

66. ábra. Orvosi rendelő japánkertje, Veresegyház

épületei képezik. A kertbe átlós nobedan vezet. A belépő a kert teljes látványában gyönyörködhet.

Fő motívuma a meglehetősen nagy méretű halastó egy szigettel. A tó készítésekor kinyert föld alkotja a sűrűn befásított dombokat

67. ábra. A Templérvízű Halszaportó Gazdaság japánkertje, Százhalombatta

a tó mögött. Jól takarják a fák az előnytelen háttérrel. Az örökzöldek közt két vöröslevelű nyír és a vízesés mellett japán juhar ad változatosságot. A fák előtt örökzöld cserjék, mahónia, tiszafa, örökzöld fagyal az átmenet a füves terület felé. A domboldalon a sűrű, fás, cserjés kertsarokban vízesés látható. Kanyargós patakmederben jut el a víz a tóba. A kert *kaiyu* típusú japánkert. Az ilyen kert körbesétálható, nagyobb méretű parkkert.

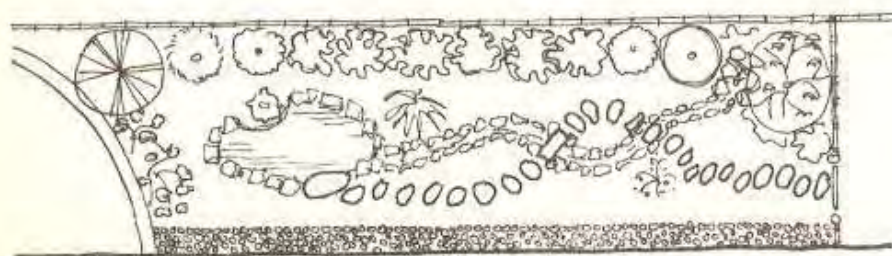
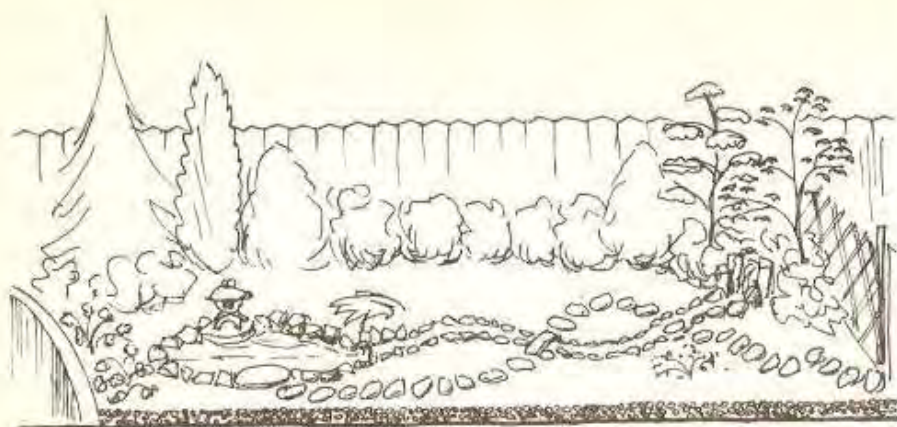
A nobedan végén az út szétválik. Jobbra a szigethez vezető hidhoz lehet jutni. Két kőből alakított hid vezet a szigetre. A hídfőnél törő áll. Az út áthalad a kis szigeten, és a tóba helyezett köveken lehet folytatni a sétát. A tó a másik irányban is megközelíthető. Lépőkövek vezetnek a haletető helyhez, egy hangsúlyos lapos kőhöz. Innen indul a kis kockakő burkolatú körsétány, amely megközelíti a vízesést, áthalad kis íves hiddal a patakon, és a tó másik oldalán visszatér a tipegőúthoz. A kertet körbejárva az állandóan változó nézőpontokból a kert változatos, gazdag élményt nyújt. A patak és tó találkozásánál, a kert eszmei fókuszában kőlámpás áll. A kertben elszórtan japánbirs-, madárbirs-, futóboróka-, törpefenyőcserjék díszítik a gyepfelületet. A kertben használt alapkövet a bazalt. Megmunkált kőtárgyak, a két kőlámpás és kőhid, a nobedan négyszögletes burkolata világos gránit. A lépőkövek gránitból vagy bazaltból egyaránt készíthetők. A forgalmas üzemi út mellett a kerthatárolás csak eszmei, alacsony rönkfa kerítés, illetve bazaltkövek, így az úton közlekedők is élvezhetik a kert látványát (67. ábra).

Családi ház diszkertje, Szentendre, Tavasz u. 7.

A rendelkezésre álló terület hosszú, de mindössze 3,80 m szélességű. A szomszéd ház nagyon közel helyezkedik el. Magas, tömör fakerítés választja el a két telket. A fakerítés megfelelő kerti háttér.

A kertet a szuterén panorámaablakából egész alacsony látószögűből, a lakószobákból, a teraszokról felülről szemlélve lehet áttekinteni. Ezt a kettősséget kellett a kialakításnál figyelembe venni. A telekadottságok miatt a kompozíció elnyújtott. A vízeséstől kanyargós patak vezet a hosszúkás tóba. A lépőkövek a patakon átvezetnek, majd visszatérnek a kiindulási oldalra, elhaladnak a tó előtt. A patak és a tó találkozásánál kis zuhatag hangsúlyozza a találkozási pontot.

A vízesést örökzöld lomblevelű cserjék veszik körül, japán juhar

0 1 2 3 4 5m

68. ábra. Családi ház kertje, Szentendre, Tavasz u. 7.

hajlik a víz fölé. A kert háttérét sárgás tónusú keleti életfa és kékeszöld nyugati életfa változó ritmusa alkotja. A kerti körképet ezüstfenyő zárja. Az ezüstfenyő előtt az előtérben japánbirs a színfolt. A tó körül az előtérben alacsony cserjék, törpefenyő, kúszóboróka, mádár birs gazdagítja a felületet (68. ábra).

A japán betűk kiejtése (Hepburn-átírás szerint)

Kiejtés	Példa
ts = c	Mitsui = Micui
ch = cs	cha = csa
y = j	yama = jama
ji = dzsi	Meji = Meidzsi
w = v	niwa = niva
sh = s	shinden = sinden
s = sz	so = szo

A szövegben előforduló japán szavak jelentése

cha-niwa = teakert
 daimyō = földesúr
 genkanniwa = belépőkert
 gyo = szabadabb
 hira-niwa = sík vidéki kert
 ikebana = japán virágrendezés
 kaiyu = körbejárható kert
 kakehi = bambuszfolyóka
 kakine = belső kerítés
 karesansui = kökért
 keiseki = magános kő
 niwa = kert
 nobedan = főút, „köösvény”

rin = növény
 rinsen = tájkert
 rojiniwa = közlekedőkert
 sen = forrás
 shakkei-niwa = a környező táj hatására épülő kert
 shin = igazi, igazság, szellem, becsület
 shinden-zukuri = shinden típusú palota és kertegyüttes
 shōgun = katonai kormányzó
 shuniwa = főkert
 so = vázlatos
 soe = kísérő, követő ág
 tō = ködész
 tobiishi = lépőkő
 tōrō = kerti lámpa
 tsuki-yama = hegyvidéki kert
 tsukubai = kő kézmosó
 uraniwa = gazdasági kert

Tartalom

Bevezető	5
A kert mint művészi alkotás	6
Történeti áttekintés	7
A ház és kertje	22
A kertkialakítás elvei és gyakorlata	29
Kertelrendezés, terepkialakítás	35
Kerti utak	39
Kerítés, kapu	43
A víz szerepe a japánkertben	50
A kő szerepe, használata	66
Növények a japánkertben	73
Fatelepités	75
Aljnövényzet, cserjék	84
Vizinövények	90
Vízparti növények	90
Virágok a kertben	91
Kerti berendezések	92
Hidak, vízi átkelők	92
Kerti pihenők	99
Pergola	102
Kerti lámpa	103
Tő	107
Kertgondozás	109
Megvalósult kertek	112
Japán példák	111
Magyar példák	118
A japán betűk kiejtése	133